

چینده اسلامیت

چینده اسلامیتك ظهوری ایله چینك احوال جغرافیه سندن، چین اهالیٔ اسلامیه سنك نفوسندن، مبانیٔ عتیقه وجوامع شریفه سندن، چین مسلمانلرینك احوال تاریخیه سیله اخلاق وعاداتندن، فضائل وکمالاتندن، ادبیات وصنایعندن باحثدر.

محرری
حسن تحسین

معارف نظارت جلیله سنك رخصتیله

(ترجمان حقیقت) غزته سنده تفرقه ایدلدکدن صکره آیریجه کتاب شکلنده طبع ایدلمشدر.

استانبول

(ترجمان حقیقت) مطبعه سی — ابوالسعود جاده سی

۱۳۲۲

چینده اسلامیت

چینده اسلامیتك ظهوری ایله چینك احوال جغرافیه‌سندن، چین اهالیٔ اسلامیه‌سنك نفوسندن ، مبانیٔ عتیقه وجوامع شریفه‌سندن ، چین مسلمانلرینك احوال تاریخیه‌سیله اخلاق وعاداتندن ، فضائل وکمالاتندن ، ادبیات وصنایعندن باحثدر .

محرری

حسن تحسین

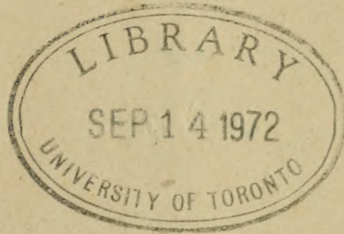
(ترجمان حقیقت) غزته‌سنده تفرقه ایدلدکدن صکره آیریجه کتاب شکلنده طبع ایدلمشدر .

استانبول

(ترجمان حقیقت) مطبعه‌سی — ابوالسعود جاده‌سی

١٣٢٢

هر حقی (ترجمان حقیت) مطبعه سنه
عائددر .

مقدمه

قارئین عثمانیه‌یه تقدیمنه جرأتیاب اولدیغم بو اثرك برمزیتی وارسه اوده برچوق مساعی ثمره‌سی اوله‌رق وجوده کلمسی و خلوص وجدان ایله تحریر ایدلمش بولنمسیدر. دین مبین اسلامك خطهٔ چینی شعشعهٔ انوارینه نه‌صورتله غرق ایلدیکی حقنده اوته‌دنبری تدقیقات اجرا ایتمکده ونتیجهٔ تدقیقات عاجزانه‌می نشر واعلانه وسیله آرامقده ایدم . بوکبی تدقیقات دینیه‌یه من‌القدیم ستونلرینی کمال هوس ایله حصر ایلمکی مسلك ایدینن (ترجمان حقیقت) غزته‌سنك اخیراً واقع اولان مراجعتی اوزره بعون‌الله تعالی اثری بو کون تیمناً نشره ابتدار ایلدك. هر نه‌قدر بدایت اثرده چین قطعه‌سنك احوال جغرافیه واقلیمیه‌سی، نفوس وعاداتی حقنده مندرج اولان معلومات قارئلری ذوقیاب ایده‌جك قوتی حائز دکل ایسه‌ده هر حالده بش اون صحیفه قرائتندن صکره اصل موضوع بحث اولان « چینده اسلامیت ». واسلامیتك چینك مختلف ولایتلرنده نه صورتله تأسس ایده‌رك نه‌کبی آثار فوق‌العادهٔ مدنیه حصوله کتیردیکنه دائر اولان معلومات مفیده‌نك او نقایصی اکمال ایلیه‌جکنی بیلدیکمدن قارئین کرامك براز صبرایتملرینی رجایه لزوم کورویرم.

حسن تحسین

١

چینده اسلامیت

چین قطعه‌سنه دائر معلومات مختصره — چینك احوال جغرافیه‌سی — اهالیسی — مذاهبی — مختصراً تاریخی — بعض چین اصطلاحاتی — چینده مانچولرك همتی — ١٨٤٢ معاهده‌سی و چینده بش لیمان — تیه‌ن ـ چین معاهده‌سی و پکینه دخول — بلاد وقصبات چینیه‌یه علاوه اولنان کلمات.

چین قطعه‌سنك احتوا ایلدیکی اراضی اون بر بچق میلیون کیلو مترو تربیعنده‌درکه اوروپانك بر مثلندن اونده بر کره دها بیوك دیمك اولور.

براهما پوترا نهرینك هیمالایا سلسله‌سی بوغازلرندن چیقدیغی نقطه ایله (لیانو ـ تونغ) کورفزی آره‌سنه بر خط مستقیم وصل اولنور ایسه بو خطك چین قطعه‌سنی بربرندن تماماً فرقلی اولمق اوزره ایکی قسمه آیرمش اولدیغی کوریلیر. بو خط مستقیمك شمال غربی طرفی چینه تابع اولان ممالك خارجیه‌یی وجنوب شرقی جهتی دخی اصل چین قطعه‌سنی تشکیل ایدر.

مساحهٔ سطحیه‌سی یدی بچق میلیون کیلو مترو تربیعنده بولنان شمال غربی قسمی بتون ممالك چینیه‌نك بشده اوچندن عبارت اولوب اطرافی طاغلرله چویرلمش داخلی بر یایلا تشکیل ایدر. هیمالایا سلسلهٔ جبالنك مائلهٔ شمالیه‌سندن قدمه واری اولمق اوزره ایئن وابتدای امرده وسطی اوله‌رق ٤٠٠٠ مترو راقمنده بولنان واسع سدلر، غوبی چولی ومغولستان بوز قیرلرینی حاصل ایدن جسیم منحطیرلره قدر توالی ایدر. بو محلك الك منحط دیبلری ٩٠٠ الی ١١٠٠ مترو راقمندن آشاغی اینمز. بو واسع حوضهٔ داخلی‌یی شرق وجنوب شرق طرفلرینه طوغری قوشاتمش اولان منطقهٔ جبالیه، ارەلرنده اقطار مرتفعه‌دن کلن صولری جنوب وشرق جهتلرینه طوغری جریان ایتدیرن اوزون ودرین وادیلر تشکیل ایتمك اوزره بربرینه موازی اوله‌رق متعدد قیوریملر حاصل ایتمشدر.

بومتنده میاه جاریه‌دن یالکز ایکیسی شرقه طوغری چین قطعه‌سنی بر باشدن دیکر باشه قدر قطع ایدر. بونلردن بریسی هوانغ ـ هو یاخود نهر اصفر، دیکری کن‌شا ـ کیانغ (آلتون قوملی نهر) ویانا ـ کیانغ (بیوك نهر) ویاخود یان‌ـ ت ـ کیانغ (اوقیانوسك اوغلی نهر) ناملریله توسیم اولنوب اوروپاجه ماوی نهر دیه طانمشدر.

چینلیلر عرق اصفره منسوب اولوب یوزلری یاصی، بورونلری باصیق، الماجق کمیکلری چیقیق، کوزلری چکیك واوجلری شقاقلرینه طوغری قالقیق وبویلری متوسط آدملردر.

چینلیلرك اشکال خارجیه‌سی شو تعریف ایلدیکمز کبی اولدیغی مثللو طرز معیشت وسائره‌لری‌ده شایان تدقیقدر: بونلر کشف وابداع جهتیله دکاسه‌ده تقلید و تمثیل جهتندن بیوك بر ذکا وشایان دقت بر استعدادی حائز اولوب قناعتلری، مشغولیته زیاده قاتلانمالری، فوق العاده صبر وتأنیلری واردر. برکت تناسلیه‌لری‌ده پك زیاده‌در. چینلیلرده اولدیغی قدر عائله حرمتی وپدرایله چوجقلر آره‌سنده روابط صمیمیه پك آز بولنور. چینلیلرك قوهٔ ارتباطیه‌لرینی آرتدیران اسبابدن بری‌ده محبت متقابله‌لریدر. بر ایش ایچون مملکتی خارجنه چیقان چینلیلرك هیچ بری اجنبی بر مملکتده دفن اولنمغه راضی اولمدیغی کبی فقیرلرینك جنازه‌لرینی‌ده نقل ایچون اعانه جمعیتلری موجوددر.

چینك هر طرفنده طرز واحدده بولنمیان بو اهالی مملکتك هر طرفنه غیر مساوی بر صورتله طاغلمشدر. همالایا سلسله‌سنك یوکسك سدلری اوزرنده تبتلیلر، ترکستان چینیده قسم اعظمی چینلی وتورکمان قاریشیغی بر قوم، موغولستان بوز قیرلرنده موغول اقوامی، آمور نهری ایله چونغاریا نهری ولیائوتونغ کورفزی ساحلی آره‌سنده شجاعتله معروف مانچولر اسکان ایدرلر. مانچولر قبائلی هرنه قدر چینك هر طرفنه بر پارچه انتشار ایتدیلرسه‌ده (قونه‌ی‌ـ چه‌ئو) ولایتنك بعض نواحیٔ جنوبیه‌سیله فورموزا طه‌سی اهالیٔ اصلیه‌سی استثنا ایدلدیکی تقدیرده جمله‌سی چین عرقنه منسوب اولان اهالینك اخلاق واطوارینی تعدیله موفق اوله‌مدیلر.

حکومت چینیه‌نك نفوس عمومیه‌سی ۳٦٤,۲٥۰,۰۰۰ قدر تخمین اولنمشدر. بو حسابجه کثافت نفوس وسطی اوله‌رق بهر کیلو مترووده (۲۳) اهالیدن عبارت اولیور. لکن چین حکومتنك تشکل ایلدیکی اقسام مختلفه کوز اوکنه کتیریلیر ایسه اصل چین قطعه‌سنك نفوسی ۳٥۷,۲٥۰,۰۰۰ دن عبارت اولدیغی کوریله‌جکدر. یعنی کیلو مترو باشنه ٤٦ نفوس اصابت ایده‌جکدر. مانچوریده نفوس یدی بچق میلیون اولوب کیلو مترو باشنه ۸ کشی اصابت ایدییور. مغولستانده

٢ میلیون نفوس وار. بوراده ایسه کیلومترو باشنه بر آدمدن آز اصابت ایدر (٠,٦). تیبتده بر بچق میلیون ، ایمپراطورده مخصوص اراضیده اوچ بچق میلیون نفوس واردر . بوراده کثافت نفوس کیلومترو مربعی باشنه (٠,٨) ، تبتده ایسه (١) در .

چینده باشلوجه درت مذهب واردرکه برنجیسی دین جلیل محمدی اولوب اوتوز میلیونه قریب اولان اسلاملر مملکتك هر جهتنده بولنمقده‌در . ایکنجیسی قونفوسیوس طرفندن اصلاح اولنان (یو) مذهبیدرکه حکومتك مذهب رسمیسیدر. (یو) مذهبنه سالك اولانلر جناب حقك وحدانیتنی تصدیق ایدرلر وکندیلرینه مخصوص معبدلر واردر . فقط رهبان یوقدر . بومذهب ، وصایای سائره‌سی میاننده اولاده محبت ، اختیارلره رعایت واولولره مرحمت لازم اولدیغنی بیلدیرر . اوچنجیسی تاو - چه مذهبی اولوب میلاددن آلتی یوز سنه اول فیلسوف (تاو - چو) طرفندن ابداع ایدلمش، فقط مرور زمانله سالکانی تعدد آلهه قائل ایده‌جك درجه‌ده بوزولمشدر.

بومذهبك رهبانی مالایعنی ایله اشتغال ایدرلر . دردنجیسی چینلیلرك (فو) تسمیه ایتدکاری بودا مذهبیدر . بو مذهب اك زیاده منتشر اولانلردن بریسی اولوب هندستانك شمال طرفنده بالکه کشمیر قطعه‌سنده غایت اسکی فقط بیلنمه‌ین بر زمانده براهمه مذهبندن تشعب ایتمشدر. براهمه مذهبیله اولان فرقی اهالینك صنفی گوزتمه‌رك جمله‌یی حتی اجنبیلری بیله سالکانی آره‌سنده قبول ایتمسندن عبارتدر . میلادك برنجی عصرنده بومذهب چینه گیروب اورادن قوره، ژاپونیا وتیبته طوغری انتشار ایتدی .

بوندن باشقه چینده موسویلر وبرمقدارده خرستیان واردر. بونلر جزویت پاپاسلرینك دلالتیله تبدیل مذهب ایدن چینلیلردن عبارت اولوب ١,٠٩٢,٨١٨ کشیدر .

ادارهٔ حکومت — چین حکومتنك اصول اداره‌سی حوالینك اصل چین قطعه‌سنه ویا ممالك ملحقه‌یه منسوب اولمسنه نظراً تبدل ایدر . بوصوك سنه‌لره قدر چینلیلر ایکی بیوك نهرك جریان ایتدیکی قطعهٔ وسیعه‌یی چونغ-قوئو (حکومت وسطیه) قوآ - قوئو (چیچکلر حکومتی) ویا شو-پاشنغ (اون سکز ولایت) تسمیه ایدییورلر ایدی . عصرلردنبری قوللانیلان بو اسم اصل چین قطعه‌سنده ادارهٔ حکومت تقسیماتی ارائه ایتمکده‌در . محاربهٔ اخیره نتیجه‌سنده ژاپونیایه ترك اولنان فورموز آطه‌سیله ترکستان شرقیدن عبارت اولان (قان - سو - سان - کیانغ) کبی ایکی ولایت تشکیل اولندیغی حالده بیله ینه بو اون سکز ولایت تعبیری دکیشدیرلمه‌مشدر . شوزمانه قدر چینك ممالك ملحقه‌سندن معدود اوله‌رق (قان - بانغ) عنوانی حائز اولان بوخط

طوغریدن طوغری‌یه چینه الحاق اولنمشدر.
تبت برچین مرخصی ایله اداره اولنیور ؛
موغول اقوامی ایمپراطورده تابع خانلرك
النده‌در. مانچوری بر مأمور مخصوص ایله
اداره اولنیور .

چین اساساً برحکومتدن عبارتدر . مصارفك
اکثریسی ایالات مرکزلرنجه تعیین وتنظیم
ایدلدیکی جهتله مرکز بودجه‌سی چینك احوال
مالیه‌سنی کوسترمز . حتی اردو وبحریه‌ده
بویله‌در .

اصل چین قطعه‌سنك اداره جهتندن
تقسیماتی بروجه آتیدر :

ولایات	مساحه‌لر	نفوس
پچیلی(چیلی)	٣٠٠٠٠٠	١٩٣٥٠٠٠٠
شان-تونغ	١٤٥٠٠٠	٢٥٠٠٠٠٠٠
شان - سی	٢١٢٠٠٠	١١٢٠٠٠٠٠
حو - نان	١٧٦٠٠٠	٢٢١٠٠٠٠٠
کیان - صو	١٠٠٠٠٠	٢١٠٠٠٠٠٠
نغان - هوئه‌ی	١٤٢٠٠٠	٢١٠٠٠٠٠٠
کیان - سی	١٨٠٠٠٠	٢٤٦٠٠٠٠٠
فو - کیه‌ن	١٢٠٠٠٠	٢٠٥٠٠٠٠٠
چه - کیان	٩٥٠٠٠	١١٨٠٠٠٠٠
هو - به	١٨٥٠٠٠	٣٠٠٠٠٠٠٠
هو - نان	٢١٦٠٠٠	٢١٠٠٠٠٠٠
شه‌ن - سی	١٩٥٠٠٠	٨٣٠٠٠٠٠
قان - صو	٣٢٥٠٠٠	٩٣٠٠٠٠٠
سو - چوئه‌ن[١]	٥٦٦٠٠٠	٤٥٠٠٠٠٠٠
قوآنغ - تونغ[٢]	٢٥٩١٠٠	٢٩٧٠٠٠٠٠
سه‌ن - جیانغ (ویا کیانغ)	١٤٢٦٠٠٠	١٠٠٠٠٠٠
یون - نان	٣٨٠٠٠٠	١٢٠٠٠٠٠٠
قوئه‌ی - چه‌ئو	١٧٤٠٠٠	٧٧٠٠٠٠٠
قوآنغ - صو	٢٠٠٠٠٠	٥٢٠٠٠٠٠
	٥٣٩٦١٠٠	٣٤٦٢٥٠٠٠٠
(٢) مانچوری	٩٤٢٠٠٠	٧٥٠٠٠٠٠
مغولستان	٣٥٤٣٠٠٠	٢٠٠٠٠٠٠
تبت	١٢٠٠٠٠٠	١٥٠٠٠٠٠
(٣) املاك خاصه	٤٧٤٣٠٠٠	٣٥٠٠٠٠٠
چین ایمپراطورلغی	١١٥٨١١٠٠	٣٥٧٢٥٠٠٠٠

[١] تبت حدودنده‌كی اراضی ایله برابر .
[٢] هاینان آطه‌سی برلکده .

بوولایتلرك مركزاداره‌لری صره‌سیله شونلردر :
پكین ، تی - نان - فو ، تای - یوآن - فو ،
قای - فون - فو ، نانكین ، نغان - كین - فو ،
نان - چان - فو ، فو - چه‌ئو ، حان - چه‌ئو-فو ،
حان - قوئو یاخود چان - فو ، چان - شا - فو ،
سی - نغان - فو ، لان - چه‌ئو - فو ، چه‌ن- تو-
فو ، قانطون ، یون - نان - فو، قوئه‌ی-یان‌فو،

چینده لیالی ازمنه‌نك حدودی یوقدر. مشهور
(یو- شی)نك موجودیتی، طقسان آلتی میلیون
سنه اول اولدیغنی تعیین ایدرلر. براهمانك ظهور
ایتدیکی هند دیارنده بوخصوصده دها ایلرویه
واریله‌رق نوع بشرك قدمی درت میلیار اوچ
یوز یکرمی میلیون سنه‌یه چیقارلمش . بوندن
صکره اوچ بیوك دور ، (اوچ هوانغ)لر كلیر.
(بونلر چین تاریخنی ضبط ایدن راهبلردر .
بونلرك دخی زمانلرنده هر طرفده حیرت افزا
والك غریب شیلر كوریبورلر.)اوچ هوانغ‌لر اول
امرده قز یوزلی ییلان ، صكره بارکیر آیاقلی
اژدر ودها صكره انسان باشلی كرتنكله دور -
لرنی احتوا ایدییور. بونلری متعاقب (كی)
تسمیه اولنان اون دور دها كلیور . بونلر

زماننده انسانلر اينلرده ساكن اوليورلر . بو زمانلر مغاره دوری اولوب ١,١٠٠,٧٥٠ سنه امتداد ايديور . دور رابعه عائد اولان بوزمانده وسكزنجی دور ابتداسنده انسانلر مغاره‌لرده اقامت عادتنی آرتق براقيورلر وايمپراطورلر كركردان قوشيلی آرابه‌لره راكباً اول‌امرده‌اوت‌ايله ودها‌صكره حيوان پوستلريله نصل وجود ستراولنه‌جغنی اهالی‌يه كوستريورلر .

ايلك صورت تمكندن صكره انسانلر اخشاب اولره ومساكن‌غدريه‌يه چكيليورلر. طقوزنجی سلاله‌نك صوك حكمداری اولان (شان ـ كی) خط ، موسيقی ، باقر وسكه ايجاد ايديور. بوذاتك سكز كوزی وار ايمش !!..

ايشته بتون بوحكمدارلرك حكومتلری زماننده ير يوزی انسانله طوليور . بنی بشربتون‌حيواناتی‌استخدامه‌باشليور. خروس سسی‌وكوپك‌اولومسی‌برمحلدن‌ديكرمحلده‌ايشيديليور. ايشته‌بوزمانده چينليلرك واضع قانونی اولان فوهی كليور. بوروايانك افسانه‌لردن بشقه برشی اوليه‌جغی طبيعيدر .

چين وقايعنامه‌لرنده‌سكسان‌بيك، يوزبيك سنه‌لك وقعه‌لر موجوددر . مع‌مافيه ايلك واضع قانونلری اولان (فوهی) ايله ايلك چفتجيلری‌اولان(يه‌ن ـ تی)ويا(شه‌ن‌ـ‌نون)ك موجوديتلرنی ميلاددن اوتوز عصر مقدم برزمانده اولديغنی عقل قبول ايده‌بيلير.

وقايع تاريخيه‌يی برتفصيل درج ايتمك خارج ازصدد اولديغندن يالكز شونی بيان ايله اكتفاايده‌لم كه ٩٨١ سنهٔ هجريه‌سندنبری (شه‌ن ـ تونغ) طرفندن ولايات شماليه‌ده اسكان ايتملرينه رخصت‌ويريلان مانچولر پكينی ضبط ايتديلر ورئيسلری اولان (شون‌ـچی) نام‌ذات بتون چينه ايمپراطور اولديغنی‌اعلان ايلدی (١٠٥٤) . شمديكی حالده مملكت مذكوره‌ده چه‌ن سلاله‌سی ناميله بومانچولر حكم سوريورلر .

حكومت‌چينيه‌نك حال حاضرده‌كی‌وسعت وجسامتی مانچو سلاله‌سنك همتيله وقوعه كلدی. قان ـ هی (١٠٧٣ الی ١١٣٦) بتون مغولستانی وفورموز آطه‌سنی ضبط ايتدی. كيه‌ن ـ لون(١١٤٨)تبت،كاشغروچونغاری الكالرنی آلدی وحدود حكومتی بخارا وهندستان سرحدلرينه قدر توسيع ايلدی . ١٢١٠ سنه‌سنده باشلايان (كيا ـ كه‌ن) ك حكومتی‌زماننده شايان‌قيدونذكاربرشی يوقدر. بونك اوغلی اولوب تاو ـ قوآن يعنی رونق عقل لقبيله ملقب اولان (ميان ـ نه‌ن) يساغنه قارشو مملكته آفيون كتيردكارندن طولايی ، انكليزلره اعلان حرب ايتدی (١٢٥٦). بومحاربه‌چينليلرك جزئی‌مقاومتی متعاقب انكليزلرك منفعتنه اوله‌رق برمعاهده ايله ختام بولدی (١٢٥٨) . بو معاهده

موجبنجه چین حکومتی بش لیمانی اوروپا تجارتنه کشاد ایلدی . ۱۲۷۳ سنه‌سی انکلیزلر ، باپراقلرینه چینلیلر طرفندن حقارت ایدلدیکنی بهانه ایده‌رك بو دفعه فرانسزلرله برابر چینه اعلان حرب ایلدیلر. قانطون طوپه طوتلدی ومتفقین طرفندن اشغال اولندی. (۱۲۷٤). ایمپراطور (هیه‌ن‌ـ فونغ) کندیسنی اوروپالیلره یکیدن لیمانلر کشادینه ودها زیاده امتیازلر اعطاسنه مجبور ایدن (تیه‌ن ـ چین) معاهده‌سنی امضاده مضطر قالدی. (۱۸۵۸ حزیران ۲۸؛ ۱۲۷۵ هجری) معاهدهٔ مذکوره‌نك بعض ماده‌لری محتویاتنی چینلیلر اجرا ایتمامك ایستدکلرندن انکلیز وفرانسزلر متفقاً یکینه کیدن (پهیهو) نهری منصبنی زورلادیلر وشدتلی برمدافعه‌یه تصادف ایتدکدن صکره پکینه کیردیلر ومواد صلحیه‌یی ایمپراطوره قبول ایتدیردیلر (۱۲۷۷).

چین بلاد وقصباتندن اکثریسنك آخرلرینه علاوه اولنه‌رق برمعنایی متضمن اولان کلماتدن لزومی اولانلری بروجه آتی درج ایدلمشدر :

په = شمال
نان = جنوب
تونغ = شرق
سی = غرب
شان = طاغ
لینغ = کچید
هو / کیانغ } نهر
هو = کول
که‌یو / قوئو] لیمان ، منصب
قونغ = ایرماق

تائو = آطه
فو = سنجاق مرکزی
هیه‌ن = قضا مرکزی
چه‌ئو = ناحیه مرکزی
چینغ = قصبه
تا / تای } بیوك
هیا = آشاغی

٢

چینده اسلاملرك وجه تسمیه‌سی

چینلیلر واسلامیت - چین مسلمانلری - اسکی جامع شریف - (هوه‌ی هوه‌ی) اسمی نه وقت معلوم اولدی ؟ (سی-لیاثو)لر - چینده اسلام حکومتنك نام واحوالی نصلدر؟ - خوارزمیلر.

چین مسلمانلری مسلم ومؤمن کلمه‌لرینی کندی لسانلرینه ترجمه ایله (هوه‌ی - هوه‌ی) ویا (هوه‌ی - چه) دیمشلر . (هوه‌ی) کلمه‌سی هم رجوع وهم‌ده اطاعت معنالرینه کلیر ؛ (چه) ایسه ادات سلاسه‌دن بریدر .

چینلولر اسلامیته (هوه‌ی - هوه‌ی - کیاثو) ویاخود (ته‌ن - چه‌ن کیاثو) دیرلرکه صاف وحقیقی دین دیمکدر .

بو اسم ٧٣٦ تاریخ هجریسندنبری معلوم اولوب چین مسلمانلرینك بونامی رسماً آلملری ایمپراطور (شون - تی) [١] طرفندن تصدیق اولنمشدر. (سای-تیه‌ن-چ) ویاخود (سید-الجل) نامنده ذکری آتیده کچه‌جك اولان برمسلمان بونی ذکر اولنان ایمپراطوردن طلب ایلمش ایدی .

اوزمانده حکومتك مقر اداره‌سی اولان (سی - نغان - فو) شهرنده کائن اسکی جامع شریفك اسمی بومساعدهٔ رسمیه اوزرینه (ته‌ن - چه‌ن - ظ) . تحویل ایدلدی که (معبد صاف وحقیقی) دیمکدر . ابتدای امرده بوجامعك اسمی ته‌ن - کیانو - ظ = معبد دین صاف اولوب دها صکره‌لری تانغ - مه‌ن - ظ — تانغلرك معبد رونقداری تسمیه اولنمش ایدی .

شمدیکی حالده چینده جوامع شریفه‌یه (لی-پای - ظو) نامی ویریلیورکه مع اسم دینیه معبدی

[١] « شون - تی » قبلای بن تولی طرفندن تأسیس اولنان « یون » یاخود مغول سلاله‌سنك صوك حکمداری اولوب اصل نامی « طوقاتمور» در. بو سلاله ٦٩٤-٧٧٠ سنهٔ هجریه‌سنه قدر پایدار اولمشدر .

دیمکدر. اسلاملر مؤمن و مسلم اسملرینی قوللانیرلر. قرون وسطیده چین جوارنده بر (هوه‌ی هوه‌ی) حکومتی بولنیور ایدی. بونك اسمی چین تاریخنده برنجی دفعه اوله‌رق ٥١٨ تاریخنده کچیورکه بو زمانده (سی - لیائو) سلاله‌سنك مؤسسی اولان یه - لو - تا - شی[١] غرب حکومتلرینه قارشو بر سفر عظیم آچمش ایدی. ظن اولندیغنه کوره بو تاریخه قدر (هوه‌ی - هوه‌ی) اسمی چینده معلوم دکلدی. ٥١٨ تاریخندن ٦١٩ تاریخنه قدر (هوه‌ی - هوه‌ی) حکومتندن تاریخ هیچ بحث ایتمز. بو صوك تاریخده اسلام حکومتنك نام و احوالی چین تاریخ عمومیه‌سندن نقل اولنان فقرهٔ آتیه‌ده صراحةً بیان ایدلمشدر:

«٦١٩ سنه‌سنده (١٢٢٢ میلاد) تموچین عظیم اردوسنی اوچه آییروب قوماندانسنی اوچ اوغلی چغتای، اوقتای وتولی‌یه ویردی. اوقتای بش آی محاصره‌دن صکره (اوتولوتول = اوترار) [١] شهرینی ضبط ایتدی. چغتای (یو-لونغ -کی - شی = اورکنج) شهریله بناکت [٢] شهرینی تسخیر ایلدی. تموچین (بان - لو - ح = بلخ) و (تا-لی-خان = طلقان) بلده‌لرینی آلدی. بو موقعلره برابر (پور-حا - آ-تول = بخارا) و (سی - می - سزه - قان = سمرقند) موقعلری النه کچدکدن صکره اردو (هوه‌ی هوه‌ی) حکومتی الکاسنه کیردی.»

(هوه‌ی - هوه‌ی) لك حکمداری بحر خزرده کائن بر اطه‌ده اجل موعودیله وفات ایتمشدرکه اسمی محمد قطب الدین بن تکش اولوب خوارزمشاه عنوانیله معلوم اولان آل خوارزمك التنجیسیدر. تموچینك حرکات عسکریه‌سی اثناسنده حوزهٔ حکومتی خوارزم و قره‌خطایلردن ضبط ایتدیکی ماوراءالنهر، ترکستانك بر قسمی، خراسان، عراق عجم، غزنه حکومتی، کرمان، مازندران و سائره‌دن عبارت ایدی. مشارالیه خوارزمشاهانك صوك حکمداری عد

---

[١] یه‌لوتاشی سمرقنده واصل اولدیغی زمان ١٠٠٠٠٠ نفردن مرکب اولوب بر (قورقان) قوماندانسنده بولنان شرق حکومتلرینك اردوسنه تصادف ایتدی. قورقانك اردوسی تماماً منهزم اولدی. صحرا اون فرسخ مسافه‌یه قدر انسان جسدلریله اورتولدی. یه‌لوتاشی سمرقندده اوچ آی اوطوردی. مملکتنك بتون ثروتنی ویرکو اولمق اوزره آلدی. سی- لیائو (غرب لیائولری) لره «قره خطای» دخی تسمیه اولنوب (اوردوکند) تسمیه ایتدکلری کاشغرده اوطوریورلر ایدی.

[١] دوقتور پترسمان طرفندن ترسیم ایدیلان مکمل ترکستان غربی خریطه‌سنده اوترار خرابه‌لرینك موقعی (سیر داریا) نك شمال ساحلنده و پتروسکی قلعه‌سیله ترکستان قصبه‌سی آره‌سنده کوسترلمشدر.

[٢] بناکت شهری ماوراءالنهرده وشاشی مضافاتندن اولوب سلطان محمد خوارزمشاه زماننده خوارزمله قره‌خطای حکمداری کوشلك خان اراضیسی آره‌سنده حدود تشکیل ایدییور ایدی.

طلقان طخارستان بلادندن اولوب شمدیکی افغانستان داخلنده‌در.

اولنوب خوارزم ویا (هوءی هوءی) حکومتی تموچینك اولاد واحفادی اداره سنده قالمشدر. الیوم خوارزم قطعه سی خیوه خانلغیدر .
(هوءی هوءی) نامنه کلنجه بوده امویلرك التنجیسی اولان (ولید) زماننده قتیبه بن مسلم طرفندن اسلامه دعوت اولنان اسیانك برنجی حکومتی بوراسی اولدیغندن شبهه یوقکه دین مبینی قبوللرندن طولایی چینلولر طرفندن بووجهله توسیم اولنمشلردر. قتیبه ۸۸ سنهٔ هجریه سنده خراسان والیسی تعیین اولنمش ایدی .

مشارالیه فرس قدیم ملحقاتندن اولان خوارزم قطعه سنی ضبط ایتدی واهالیسنی بت پرستلکدن منع ایدوب جوامع شریفه انشا ایتدیردی .

بوفتوحاتدن صکره (سمرقند) و(بخارا) شهرلرینی تسخیر ایلدی. بوشهرلردن برنجیسنده حالا موجود اولان مکلف بر جامع شریف بنا ایتدیروب بالذات دین مبین حقنده اهالی یه وعظ ونصیحت ایلدی وشریعت مطهره احکام جلیله سنی تا چینه قدر انتشار ایتدی .

کین سلاله سنه عائد وقایع تاریخیه ۵۳۳ سنه سی ایمپراطور (هی - چونغ) ك ایام حکومتنده چینده اسلاملردن بر آلای عسکر بولنوب وظیفه لری دشمن اوزرینه صولت ایتمکدن عبارت اولدیغنی یازمقده در. مغول (یون - شی) سلاله سنك وقایعنامه لرنده (۶۵۷ الی ۷۶۸) مسلمانلر بعض کره (هوءی هوءی) واکثریا (هوءی-هه)ویا (هوءی - هو) نامی التنده ذکر اولنمشدرلر. صکره کی ناملراسیانك بوقسمنده مهم بروظیفه اجرا ایدن برامتك نامی اولوب بواثناده اسلامیتی قبول ایتمشلر ایدی. [۱]

اسکی (هوءی هوءی) لرك لساننه ویا (هوءی هوءی) حکومتنك اهالیسنه (هوءی-هوءی-شو) تسمیه اولنور.

آمیو، آبل دوره موزا، قلاپروت، شمیت، پوتیه وسائره کبی ممتاز سینولوغ [۲] لر(هوءی-هوءی-شو)نك بخاراده قوللانیلان فارسی لسانی اولدیغنی بیان ایتمشلردر. دلیللری ایسه (هوءی-هوءی - شو) یعنی فارسی اللسان وعرب حروفاتیله یازلمش برلغتچه ایله برابر بر آدرەس مجموعه سنك آمیونك النه کچمسیدر. مومی الیه بونلری لاتین وفرانسز لسانلرینه ترجمه ایتمشدر. بومجموعه لر اون الی جلدلك جسیم بر اثرك پارچه لری اولوب ایمپراطور (تانغ-هی)نك امریله عادات والسنهٔ موجودهٔ امتی اوکرنمك اوزره ممالك مختلفه یه سوق اولنان بر طاقم معلوماتلی ذوات طرفندن ترتیب اولنمش ایدی.

عرب حروفاتیله یازیلان بوفارسی لسانه

[۱] بونلرك بر قسمی اولا خرستیان ایکن صکره بودی مذهبنه کیرمش و اویغور نامیله طانمشدر .

[۲] سینولوغ : چین یازیلرینی اوقومغله مشغول اوروپا علماسنه اطلاق اولنور .

غجبا نه‌سیبدن طولایی بخارا فارسیسی نامی ویرلمشدر؟ بوراسنی بردرلو اکلایه مدیغمزی اعتراف ایدرز . احتمالکه موسیو آبل دوره‌موزانك فرض ایتدیکی کبی ایمپراطورك کوندردیکی ذاتلر بخارا قطعه‌سنك اوته‌طرفنه کچمامشلر و آدره‌سلردن برچوغنی کندیلکلرندن اویدیرمشلردر . بوفرضیه‌نك قیمتی حقنده اوزون اوزادی‌یه مناقشاتی برطرفه براقوب (هوه‌ی هوه‌ی - شو) تعبیرینك (هوه‌ی هوه‌ی) ترك لسانی اولان عرب حروفاتیله یازلمش فارسی لسانی دیمك اولدیغی اعتقادنده بولنه‌لم. (٦٨٨) تاریخنده قبلای مرکز حکومتنده برمکتب تأسیس ایتدی. بوراده (هوه‌ی هوه‌ی) و (اویغور) لسانلری تعلیم اولنورایدی. مینغ سلاله‌سنك اوچنجی حکمداری اولان (چینغ - نو) درت دائره تأسیس ایتدی که بوراده مکتب مذکوردن چیقان طلبه ترجمه‌یه آلیشدیریلیورایدی. بوترجمه دائره‌لرنده سکز لسان تعلیم اولنیور ایدی که شونلردر: مغولجه ، ژوچ (شرق تاتارجه‌سی)، تبت لسانی (سیفان)، سانسقریت ، اویغورجه (قاوچانغ) ، بیرمانی؛ سیام و (هوه‌ی هوه‌ی) لسانلری .

(١٠٥٤) تاریخنده بوترجمه دائره‌لری‌یکیدن تأسیس اولندی واوله تعلیم ایدیلان سکز لسانه (پاپ) لسانی دخی علاوه ایدلدی. بولسان شمدیکی حالده (شینغ) و (چینغ مای) تسمیه اولنان و (لائوس) ایله بیرمان حکومتی آره‌سنده واقع الکاده مستعمل ایدی.

بوندن بشقه اولکی مؤسساته یکی برقسم دها علاوه اولندی. بوده خصوصی برترجمه اوطه‌سی اولوب بوراده شاکردلر متن ترجمه‌لرینه آلیشدیریلیور ایدی . ایمپراطور (قانغ - هی) بوترجمه دائره‌لرینی دها زیاده توسیع ایدوب مسلمان ترکلر ایچون سکز و اویغورلر ایچون ده ایکی مترجم دها تعیین وعلاوه ایتدی.

خلاصهٔ کلام (هوه‌ی هوی شو) تعبیری (هوه‌ی هوه‌ی) ترك لسانی یعنی عرب وعمومیتله اسلام حروفاتیله یازلمش فارسی لسانی دیمکدر. ایمپراطور (شو-ثو) طرفندن و ٦٦٤ تاریخنده ممالك غربیه‌یه کوندریلان سفیر (تا-لو-هو آ-چی) نك یازمش اولدیغی سفارتنامهٔ رسمیده شوفقره کوریلیور :

« شو - ثو حکومتنك اونیدنجی سنه‌سنده هیئت سفارت دکز اوزرنده درت آی سیاحتدن صکره (کو - لانغ) ه [١] واصل اولدی وحکمدار (نی-لا-تی) یه ایمپراطوره عرض مخالصت ایلسنی تکلیف ایتدی. حکمدار اول زمان ایمپراطوره تقدیم اولنمق اوزره عربلر طرفندن قوللانیلان (هوه‌ی هوه‌ی) حروفاتیله بر نامه تحریر ایلسنی (کهن - نو - قیا - بو - لا - مو) یه امر ایتدی . »

(ایلی) دن (شه‌ن-سی) ولایتی حدودینه

---

[١] مارقوپولونك (قوئیلوم) تسمیه ایلدیکی موقع .

قدر منتشر اولان اسلاملرك قوللاندقلری
دیكر برلسان دها واردركه الآن بوممالكتك
بعض طرفلرنده استعمال اولنمقده‌در. بولسان
اسكی ترك لسانی اولوب كرك عرب حروفاتیله
وكرك اویغور حروفاتی تسمیه اولنان ترك
حروفاتیله یازلمقده‌در [١]. میسیو نو آمیو
طرفندن بولنمش اولدیغی بالاده بیان ایلدیكمز
اجنبی لسانیله یازیلان لغت كتابلری ایچنده
بردانه‌سی (قاوچانغ) لسانك كلماتنی اویغورجه
مقابللریله كوسترمكده‌در. طقوز یوز كلمه‌یی
حاوی اولوب جزئیسی استثنا ایدیلنجه قصوری
اویغورجه ویا شرق تركجه‌سی دینلن خالص
ترك لسانه عائددر. بوكیفیت قرون وسطی
سیاحینك افاده‌لری وموسیو آمیو، آبل دو-
ره‌موزا وقلابروت طرفلرندن اجرا ایدیلن
تدقیقات مكمله نتیجه‌سنده تحقق ایتمشدر.
اویغور منجملرینك تعلیم ایلدكلری ساعات
اسملری (اولغ بك) طرفندن بزلره ضبط
ونقل ایدلمش وبو اسملر تمامیله تركجه اسملردن
عبارت بولنمشدر. (پكین) ده موجود ترجمه
دائره‌سی مأمورلرینك استعمالنه مخصوص
اولان لغتلردن ماعدا اویغورجه ایچون ده جسیم
برلغت كتابی ترتیب ایتمش ایدی.

موسیو آبل دو ره‌موزانك روایتنه كوره
بولغات كتابی پارسده ریشیلیو جاده‌سنده
كائن فرانسه كتبخانه‌سنده موجوددر وحاوی
اولدیغی كلمات صافی تركجه‌در. موسیو (ده‌ربلو)
كتبخانهٔ شرقی نامنده‌كی اثرنده ترك لسانیله تحریر
اولنمش برچوق مؤلفاتدن بحث ایدر. والحاصل
بوكونه قدر وقوع بولان تجربیات نتیجه‌سنده
اویغورجه‌نك شرقی ترك لسانی اولدیغی
والفباسی یدنجی وسكزنجی عصر میلادیلرده
سریانی پاپاسلری طرفندن ادخال ایدیلن
الفبادن آلنمه ایدوكی آكلاشلمشدر.

علمای عربه كوره لسان عربك منشائی
قحطان ابن عامر ابن سامدر؛ وعرب تسمیه-
سی یعرب بن قحطاندن طولاییدر. بونلرك
ایكیسی یمن قطعه‌سنده دولت حمیریه‌یی تأسیس
ایتدیلر. ابرك اولاد واحفادی طرفندن
استعمال اولنان بولسان؛ عرب، سریانی وعبرانی
لسانلرینه بك یاقلاشیور ایدی. بونك ایچو-
ندركه حضرت ابراهیم علیه السلامك كعبهٔ
شریفه‌یی بنا ایلدیكی حجاز قطعه‌سنده بولنان
عربلر بولسانی آز آكلایورلر ایدی. مخدومی

[١] خوقند خانلغنده ساكن اولان قپچاقلرك
قوللاندقلری لسان مغولجه ایله چغتایجه آره‌سنده
اك اعلا برنقطهٔ انتقال تشكیل ایتمكده‌در. بخارا
وخوقند خانلقلرنده (تاجیك) تسمیه اولنان خیوه
خانلغی (سارت) لری خوارزم اهالئ قدیمه‌سی انسالندن
بولندقلری حالده لسان مادر زادلری اولان فارسی‌یی
ترك ایدوب شمدی تركجه تكلم ایتمكده‌درلر.
خیوه‌لیلرك قوللاندقلری لسان چغتایجه دینلن بر
لهجه اولوب بولسان، مجمستانك شمال غرب جهتلرنده
عوام كروهنك استعمال ایتمكده بولندیغی لساندن
زیاده (قزان) لیلرك قوللاندقلری تاتارجه‌یه یاقین
اولدیغنی موسیو (موراویه‌ف) تركستان سیاحتنامه-
سنده بیان ایتمشدر.

حضرت اسماعیل علیه‌السلام ارض حجازده
قالدیغندن اره‌لرنده بولندیغی جرهم قومنك لسانی
اوکرندی. نبیٔ مشارالیه بویکی لسانی اصلاح
ایلدی. بوکون بالجمله اقوام عربك یازدیغی
وسویلدیکی لسان بولساندر. سریانی ویا کلدانی
لسانی ابوالفرجه کوره اوچ لهجه‌دن عبارتدر.
بونلردن برنجیسی آرامی لسانی اولوب آرام
والجزیره قطعه‌لرنده تداول ایتمشدر. ایکنجیسی
سریانی لسانی اولوب سوریه وفرات ایله بحر
سفید آره‌سنده کائن بتون ممالکده سویلنیور
ایدی. بوکا فلسطین لهجه‌سی دخی دینلیر ایدی.
اوچنجیسی لسان نبطی اولوب آتور طاغلرنده
وعراق یاخود کلدانده مسکون اهالی طرفندن
قوللانیلیور ایدی. بولهجه السنهٔ کلدانیه‌نك
اك اسکیسی اولوب ابراهیم علیه‌السلام
واجدادی طرفلرندن سویلنمش وزردشتك
زند ویا زند وستا اسملی کتابلری بولسانه
فرس قدیم لساننك بر مقدار قاریشدیرلمسیله
میدانه کلمشدر. بولسان تانغ سلاله‌سی زماننده
(٦٢٦) چینده معلوم ایدی. زیرا (سی-
نغان ـ فو)ده بولنان قتولیك مذهبنه متعلق بر
کتابه سریانی ویاقدیم کلدانی حروفاتیله یازلمشدر.
(ژان دوپلان دوقاربه‌ن) نام ذات، سیاحتنا-
مه‌سنده یازییورکه: تیموچین یکیدن محاربه
تدارکاتی کوروب اویغورلر اوزرینه یورودی،
اونلری مغلوب ایتدی. مغوللر یازی یازمغی بیلمد
کارندن اویغورلرك الفباسنی قبول ایتدیلر[١].

چین مسلمانلرینه متعلق اولمق اوزره چینده
ایکی تعبیر دها موجوددرکه بونلر صورت
مخصوصه‌ده محررات رسمیه‌ده قوللانیلیر.

---

[١] تموچین (نایمان) لرك حکمداری اولان (تایانغ)
خانی مغلوب ایتدیکی اثناده حکمدارك خواجه‌سی
اولوب کندیسنه پك زیاده حرمت ورعایت ایلدیکی (تا-
تا - تونغ-ئو) نامنده‌کی ذاتی اسیر ایلمش ایدی.
محاربه غائب ایلدیکی اثناده (تاتاتونغ ئو) حکمدارك
کندیسنه امنیت ایلدیکی بر آلتون مهری آلوب
قاچمق فکرنده بولندی. فقط اسیر ایدلدی وتمو-
چینك نزدینه کتیرلدی. تموچین بومهرك نصل اولوب‌ده
کندی یاننده بولندیغنی سؤال ایتدی. تاتاتونغ ئو
جواباً بومهر حکمدار طرفندن بکا امنیت ایدلدی وبونی
عائله‌سنه تسلیم ایتمکی آرزو ایلیور ایدم دیدی. تموچین
مرقومك غیرت وصداقتنی ثنا ایتدکدن صکره
مهرده بولنان حروفاتی کندوسنه ایضاح
ایتمسنی رجا ایتدی. و (تایانغ) خان نزدنده خدمت
ایتدیکی کبی کندی زماننده دخی خدمت ایتمك
اوزره مهری کندوسنه اعاده ایتدی. دها صکره‌لری
(هوه‌ی‌هو) لرك عادات واخلاقی حقنده اوزون
اوزادی‌یه کندیسنه سؤاللر صوردی وقرنداش
وچوجقلرینه مملکتك یازیسنی ولسانی تعلیم ایتمسنی
امر ایتدی. وزیر (یه‌لو-چو-تسه) نك موغوللره
اوکرتمش اولدیغی اویغور وچین حروفاتی بوزمانده
اقوام مرقومه طرفندن معاملات عمومیه‌ده قوللانیلمغه
باشلندی وبو حال (قبلای) خانك زمان حکومتنه
قدر دوام ایتدی (٦٦٨).

قبلای خان موقع اقتداره واصل اولدقده
مساعیسندن اك برنجیسی مغول لسانه دها موافق
حروفات ترتیب ایتدیرمك اولمشدر. بوایشی مشهور
تبتلی (پاسپا) نامنده برینه حواله ایتدی. بوماده
حقنده نشر ایتدیردیکی امرشو صورتله ایدی: «شمال
(مانغو) حکومتنك مهد ظهوریدر. لسانمز شمدی‌یه
قدر چینلیلردن برچوق کلمه استعاره ایتدیکی کبی
اویغورلرك‌ده حروفاتی آلمشدر. (لیائو) لك

بونلردن بريسی «هوه‌ی — بو = اقوام اسلاميه» تعبير اولنوب بحر خزردن چين حدودينه قدر انتشار ايتمشدر.

عائله ويا خانه خاقی طرزنده دفتر نفوسه قيد اولنمق اوزره آييرلمش واساسا اسلام بولنمش اولان عائله‌لره (هوه‌ی ـ حو) تسميه اولنورکه اسلام‌خانه خاقی وياعائله‌سی ديمكدر. حكومتك بتون ولايانته ياييلمش اولان بو اهالی ويركو تأديه‌سی خصوصنده سائر اهالی عائله‌لری آره‌سنده ترتيبه داخل اولمشدر. قانسو ولايتنده كائن (هو ـ چه‌ئو) ناحيه‌سنده بولنان وسالار نوعندن اولان مسلمان عائله‌لر يرلو حاكملرك اداره‌سنه براقلمشلردر. بعضلره كوره (خامل) اويغورلری ظن اولنان بو سالارلر مذهب شيعی اوزره قبول اسلام ايتمشلر وديكرلره كوره بونلر اسكی (هوه‌ی ـ خو) لر اولوب اونبرنجی عصر هجری‌يه طوغری (قانسو) دن كلمش اولان شيعی بر خواجه‌نك دلالتيله مذهب مذكوره سالك اولمشلردر. ايلی سكنه‌سی همان عموميتله يرلواسلام عائله‌لرندن عبارت اولوب خطهٔ چينيه‌يی آسيای غربی‌يه ربط ايدن طريق كبير اوزرنده كائن مستحكم شهرلرك اكثريسنده نفوس حاكمه بونلردن عبارتدر.

كاشغر، ختن وسائر تركستان شهرلرينك سكنه‌سی بتون‌اهل اسلامدر. ايلی قطعه‌سی‌ده داخل اولديغی حالده بورالرده بولنان نفوس اسلاميه ٦٩,٦٤٤ عائله‌دن عبارت ايدی.

شمدی چينده بولنان دين قرداشلريمزك اسملرينی ومذهب‌اسلامی وجوامع شريفه‌يه ويردكلری اسملری وسائره‌يی اوكرندك. بوندن صكره‌ده اورالرده نه‌صورتله ظهور وانتشار ايتدكلرندن بحث ايده‌لم.

(كين)لر وبوكا مماثل اوزاق مملكتلرك حكمدارلری كندی حكومتلرينه مخصوص حرفلری اولديغندن طولايی افتخار ايديورلر. مغول قومنك واصل اولديغی درجهٔ ترقی لسانك استعدادينه ياقيشر برصورتده حروفاتی اولمسنی ارزو ايدر. بناءً عليه بوخصوصده ايجاب ايدن‌اوامری ويردك وبوتصورك اجراسی‌كه زمان‌حكومتلرينی‌تزييدوتبجيل‌ايده‌جكدر. بونی‌ده خان زاده‌نك معلم ومربيسی اولان لاما (پا ـ ها ـ سی ـ پا) يه حواله ايتدك.» لاماغيرت ومهارتيله حكمدارك تصحيحاتی ميدانه كتوردی. درت حرفدن مركب بيك قدر كلمه‌تشكيل ايتدی‌كه بونلرك ايكيشر اوچر دردر وبشر تركيبی مختلف صدالر حصوله كتوربيور و (مانغو) لسانك‌بتون تعبيراتی تماماً ايفا ايديورايدی. حكمدار، بوخدمته مكافاةً تاپاو‌ـساوانغ عنوانيله برابر پرنسلك‌پايه‌سی ويردی. و (٦٥٧) تاريخنده (دالای‌لاما) يعنی بيوك راهب نصب ايتدی.

اكثريا اويغور لسانيله قاريشديريلان ديكر برلسان دها واركه اوده تانغوت ياخود (فان) لسانی‌در. تبتليلرك لسان مقدسی اولان بولسانده ترتيب اولنان برطاقم دعالری چين، ژاپونيا، سيام وتبت پاپاسلری اكثريا معنالرينی اكلاميه‌رق همان دائما اوقورلر. بولسانك حرفلری (چاو‌ـتو‌ـمنغ) دور حكومتنده (٤٢٤) (هيا=تانغوت) قرالبق داخلنده يودی برپاپاس طرفندن اختراع اولنمشدر. بوحرفلر (پا‌ـقه‌ن‌ـسياثو‌ـجوش) تسميه اولنان چين حروفاتنه پك مشابهدرلر. عددلری محدوددر.

٣

اسلامیتك چینه دخولی

عرب تاجرلرینك خدمتی — چینه کیدیله‌جك یوللر — تانغ سلاله‌سنك بدایت حکومتنده اسلاملر — بعض کتابه‌لر — زمان رسالتده چینه سفرا اعزامی — واسیلیه‌فك تدقیقاتی — ١١٥ قدم ارتفاعنده بر مناره — چینده اسلام تقویمی — دین مبین اسلام خطهٔ چینده نه‌صورتله نشر انوار حقیقت ایتمکه باشلامشدر ؟ — وهب ابن ابوکبشه کیمدر؟ — سعد ابن ابی وقاص چینه کیتمشمیدر؟ — قانطونده جامع شریف انشاسی — چین اسلاملرینك اجداد قدیمه‌سی .

چین قطعه‌سنه داخل اولان ایلك اسلا-ملرك عرب تاجرلری اولملری لازم کلیر . آسیا و آفریقا اقوامیله چین آره‌سنده بحراً مناسبات تجاریه (نه‌ن) [١] سلاله‌سی زماننده بدأ ایتمشدر. (هیانو ـ یوئن ـ تی) و(هیانو لنغ ـ تی) نامنده‌کی ایمپراطورلر (١٥١ : ١٧٥م) تاریخنه قدر بحر شرقی طریقیله، هند حکمدارلری وروما ایمپراطورلری طرفندن ارسال اولنان هدایایی آلدیلر [٢] «لبانغ» لر دورنده (٥٠٢ الى ٥٥٧) وایمپراطوز «قاو-

---

[١] چین قطعه‌سنی هجرتك اوچنجی عصرنده زیارت ایتمش اولان ایکی عرب تاجرینك سیاحتنا. مه‌لری راهب (رونودو) طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه ایدلمشدر .

[٢] «هیوئن ـ تی» نك زمان حکومتنده روما ایمپراطوری (أن ـ تون) ك چینه بحراً سفرا ارسال ایلدیکنی تاریخ ذکر ایدییور . ازمنهٔ قدیمه‌نك اك قوتلی ایکی حکومتی آره‌سنده جریان ایدن بومنا. سباتك نه‌قدرمدت دوام ایتمش اولدیغی حقنده صحیحاً برشی سویلنه‌من، فقط (هان) سلاله‌سنك بتون ایام حکومتنده اوچنجی عصرمیلادینك ابتدالرینه قدر مناسبات مذکوره‌نك دوام ایتمش اولمسی محتملدر. چین طرفلرینه اجرا اولنان اسفار بحریه مصر لیما. نلرندن وبصره کورفزندن حرکت ایدوب هنددکزینی کچه‌رك (قانطون) ه وچینك دیکر جنوبی لیمانلرینه وارییور ایدی . (هان) سلاله‌سندن صکره دخی رومالیلرله اولان معاملات تجاریه‌نك دوام ایتدیکی ظن اولنیور. بوزمانده رومالیلر جنوب چینده کائن ومقرحکومتی (کیانغ ـ طانغ) شهرنده بولنان(او) حکومتی ایله معاملات تجاریه‌ده بولنیورلر ایدی .

ثوەنك ایام سلطنتنده برچوق قطعەده چین سفینەلری سیلان اطەسنەوهند لیمانلرینە کیدرك اخذ واعطا ایلدیلر.

«تانغ» سلالەسنك ابتدای حکومتنده «چین» ایلە عربستان وایران آرەسنده معاملات تجاریە خیلیدن خیلی‌یە کسب رواج ایلدی. بوزمانده چین ایلە بصره کورفزینك مدخلی آرەسنده برسیاحت بحریە (عزیمت وعودت) برسنەدن برقاچ آی فضلە بر مدتده اجرا اولنەبیلیور ایدی. چینلولر (صیراف) بلدەسنە قدرکلوب فورطنەدن قورقدقلری جهتلە دها زیاده ایلرولمکە جسارت ایدەمیورلر ایدی.

(صیراف) بصره کوفزی ساحلنده بر شهر اولوب جزائر خالدات مبدأ اولدیغنە کوره طولی ٧٨ ویا ٧٩ درجه وعرضی دخی ٢٨ درجه، ٤٠ دقیقه ویا ٥٠ درجه، ٢٩ دقیقه ایدی. ابوالفدایە کوره (شیراز) دن بعدی ٦٠ فرسخ ودیکر مؤلفلره کوره ٦٩ فرسخ بولنیور ایدی. بوراسی بصرەدن وبحر احمر طریقیلە مصر وعربستاندن کلان برچوق عرب وسائره سفائننك مرکز اجتماعی ایدی. سفائن مذکوره (صیراف) دن یلکن آچوب (مسکت) ه ومسکتدن «قالیکوتا» و(قوشن) اولمسی محتمل اولان (قانقام)ە، بورادن (قالا) ویا (قالابار) ه برآی ظرفنده واصل اولور ایدی. (قالا) دینلان محل (مالابار) برونی یاقیننده برآطه ایدی. بورادن (بطونیە) یە آلتی کونده واریلوب صکره (سنف) ه (سندرفون) ه اوغرانیلەرق (قانطون) اسکلەسنە مواصلت اولنیور ایدی.

تعداد اولنان لیمان اسملرندن اکثریسی الیوم مجهولدر. فقط ٨٣٣ سنەسنده ایمپراطور (سیوئنت) طرفندن ارسال اولنان رسمی برهیئت سفارتك طریق نامەسی بروجه آتی نقل اولنورکه، بونوع سیاحتلرك او زمانەقدر سهولتلە اجرا اولندیغنی کوسترمکدەدر:

٨٣٣ سنەسی اون ایکنجی آینك [١] ١ نجی کونی بش‌قپلان ایرماغی [فوچەنو — فو ـ کیون) قربنده بولنان (مین) ایرماغی] منصبندن بادبان کشای عزیمت اولنمش، اون آلتی کون دکز اوزرنده کیدلمش، ١٦ نجی کونی (چان ـ چینغ) ه مواصلت اولنمش. بوممکلت قانطونك جنوب غربنده وتخمیناً ٢,٠٠٠ لی (تقریباً ٢٠٠ فرسخ) بعدنده بولنمقدەدر. (قوشن شین) جدیددن عبارت اولمسی لازم

---

[١] چینلولر زمانی التمشر سنەلك دورلره تقسیم ایتمشلردر. بو آلتمش سنەدن هربرینك بررنامی واردر. سنەلرشمسی اولوب برنجی، ایکنجی اوچنجی الخ دن بشقه برصورتلە تسمیە اولنمیان اون ایکی آیدن عبارتدر. آیلر اوتوز ویکرمی طقوز کونلکدر. سنۀ شمسیەدن قالان نقصانی اون طقوز سنەلك بر مدتده یدی دفعه برر آی علاوەسیلە اکمال ایدرلر.

١٩٠١ سنۀ میلادیەسی چینلولرك دور حسابلرینە کوره ٧٧ نجی دورك ٦٢ نجی سنەسیدر. برنجی دورك برنجی سنەسی میلادك ٢٦٩٧ سنه مقدمنه چیقار.

کلان بوالکایه (تانغ) لر زماننده (چانغ - پو)
تسمیه اولنور ایدی و (چان - چینغ)
حکمدارینك مقری ایدی . بوراسی دها
صکره‌لری (سونغ) سلاله‌سی زماننده وطقوز-
نجی عصر هجری ابتدالرینه طوغری (آنام)
قرالیتندن ضبط وبورایه علاوه اولنان ممالکه
دخی اسمی تعمیم ایدلمشدر . شمال وشرقی
بحر محیط کبیر ایله محدود اولوب غرباً کیانوچ
(چونغ - کنغ) وجنوباً دخی (چه‌ن-لا =
قامبوچ) ه منتهی ایدی . بیوك بر (ژونق)
[۱] « فو - کیه‌ن » دن (چان - چینغ) ه
قدر اولان مسافه‌یی اون کونده قطع ایده‌بیلیر.
۸۴۳ سنه‌سی برنجی آینك ۱۱ نجی
کونی یلکن آچلمش ، ۲۵ کون سیاحت
ایدلمش ؛ ایکنجی آیك ۶ نجی کونی (قوآ-
دا = جاوه) یه و (سولومالی = سورابایا) یه
وارلمش ؛ آلتنجی آیك ۱۶ نجی کونی یلکن
آچیله‌رق اون بر کون سیاحتدن صکره آیك
۲۷ نجی کونی (کین - کیانغ = سوماتره
آطه‌سنده بانقا بوغازی) ه مواصلت اولنمشدر.
یدنجی آیك برنجی کونی یلکن آچیله‌رق ۷
کون سیاحت ایدلمش وسکزنجی کونی (مانلاقا
= ملاقا ویاخود شبه جزیره اوزرنده بشقه
بر محل) یه وارلمشدر . سکزنجی آیك ۸ نجی
کونی یلکن آچیله‌رق اون کون سیاحت ایدلمش،
آیك اون سکزنجی کونی (سومانتالا =
سوماتره) یه مواصلت اولنمشدر . اوننجی آیك
اوننجی کونی یلکن آچلمش ، یکرمی التی کون
سیاحتدن صکره اون برنجی آیك ۶ نجی کونی
سی-لان (سیلان) ه واصل اولنمشدر .
بورانك لیمانی (بیلولی) در . آیك اوننجی
کونی یلکن آچیله‌رق طقوز کون سیاحتدن
صکره آیك اون سکزنجی کونی (قولی -
قالیکونا) یه [۱] وارلمشدر . آیك یکرمی ایکیسنده
بورادن یلکن آچیله‌رق اوتوز بش کونی
سیاحتدن صکره اون ایکنجی آیك یکرمی
التنجی کونی هرمزه واصل اولنمشدر . بوسیاحت
برسنه اون بش کونده اکمال ایدلمشدر .

« ۸۳۵ سنه‌سی ایکنجی آینك ۱۸ نجی
کونی عودت اولنه‌رق التنجی آیك اوننجی
کونی درت آی سکز کون امتداد ایدن سیاحتدن
صکره (لین - شان = لوقوت) آطه‌سی
پیشگاهنه مواصلت اولنمشدر . »

بو مرورلرك اجراسنده درکار اولان
سهولتدن ناشی (چین - لا) یعنی قامبوج
حکومتندن تا فرس وعربستان جهتلرینه
قدر اولان ممالك ایله چین حکومتی آره‌سنده
مناسبات تجاریه کرمیٔ تام آلمقدن کری
قالمدی . (قوانغ - تونغ) یعنی قانطون ولایتی
وقایع نامه‌لرنده دینلیورکه : « تانغ اسلاله‌سنك

[۱] ژونق هندوچین طرفلرنده استعمال اولنان برنوع یلکن سفینه‌لریدر .

[۱] هندستان شبه جزیره‌سنك غرب ساحلنده بربلده‌در .

ابتدای حکومتنده انام، قامبوج ومدینهٔ منوره واقطار سائره‌دن برچوق آدملر (قانطون = قوانغ‌چه‌ئو) شهرینه کلدیلر. بونلر سمایه (یعنی جناب حقه) عبادت ایدوب معبدلرنده نه هیکل، نه بت ونه رسم وار ایدی. مدینه حکومتی هند (تیه‌ن‌ـ‌چو‌ـ‌فوئه) حکومتنه قریبدر. فو (بودا) مذهبنه تماماً مغایر اولان بو آدملرك مذهبی ایشته بو حکومتده ظهور ایتمشدر. طموز أتی یمزلر، شراب ایچمزلر واهل کتاب طرفندن ذبح اولنمیان بتون حیوان أتلرینه غیر طاهر نظریله باقارلر. بونلره الیوم (هوه‌ی‌ـ‌هوه‌ی) تسمیه اولنیور. تانغ سلاله‌سنك مبادیٔ حکومتنده تأسیس اولنمش بر جامعلری واردر. معبدك یانی باشنده (قوانغ‌ـ‌تا = غیر منبن قله) دینلان بر قله اولوب ارتفاعی ۱۶۰ قدم ومدوردر. بو آدملر هرکون جامعه کیدوب عبادت ایدییورلر ایدی. قانطونده یرلشمك اوزره ایمپراطوردن مساعده استحصال ایدوب بزمکیلره مغایر بر اصول معماریده مکلف بنالر انشا ایتدیلر. بونلر چوق زنکین ایدیلر وارهلرنده انتخاب اولنان بر رئیسه اطاعت ایدییورلر ایدی. بونلر او قدر چوق ثروتلری سایه‌سنده او قدر صاحب نفوذ ایدیلر که تعریفی محالدر.»

بعض چین محررلری اسلاملرك قطعهٔ مذکوره‌یه دخولی (سوئی) سلاله‌سی زمانه یعنی میلادك ۵۸۶ نجی سنه‌سنه چیقاریورلر. حال بوکه بو فکر تماماً مجروحدر؛ زیرا حضرت رسالتپناه افندیمزك دنیایی تشریفلری میلادك ۵۶۹ نجی سنه‌سی ۱۲ نیسانته تصادف ایدر. ۵۸۶ سنه‌سی هنوز سن عالیلری اون سکزده بولنیور ایدی. ذات پیامبریلرینه قرق یاشنده رسالت کلدی. (۶۱۰) هجرت نبویه ۶۲۲ سنه‌سی تموزینك ۲۲ سنده وقوع بولدی. تاریخ اسلام بو زماندن بدء ایدر. تانغ سلاله‌سندن ایلك ایمپراطورك مقام حکومته قعودی ۶۱۰ سنه‌سنده وقوع بولمشدر. چینه اسلامیتك دخولی بو تاریخده وقوع بولمش اولمسی نفس الامرده دها موافقدر.

اسلامیتك هانکی ذات واسطه‌سیله نشر اولندیغی مسئله‌سنه کلنجه، بوراسی هنوز فصل اولنه‌مامشدر. دها غریبی شوراسی که اهالیٔ اسلامیه، اصللری حقنده برشی بیلمدکلری کبی بو بابده‌کی ظن وتخمینلری ایله موجود اولان آثار ومحکوکات مقایسه اولنور ایسه حقیقته اصلا تقرب ایتمدکلرینه حکم اولنور. آثار مذکوره‌دن بعضلرینی بورایه درج ایدییورز:

[قانطونده کائن (هوه‌ی ـ شین ـ ز) جامع شریفنك تعمیرینه دائر بر کتابه‌نك صورتی]

«بیاض بلوطلرله مستور اولان جبلك اتکنده تواتراً ثابت اولدیغنه کوره (لی‌ـ‌تانغ) سلاله‌سی دورنده غربدن کلن بر ذات طرفندن بنا ایدلمش غایت یوکسك بر قله واردر.

جناب حقك نبیٔ ذیشانی اولان حضرت محمد
علیه السلام که - اصحاب کرامی حجر مقدسه
توجهله جناب حقه عبادت ایدرلر - اصحابندن
(سا - قا - یا) یی نشر دین مبین ایچون
چینه اعزام بیوردی .

بوزماندنبری تخمیناً ۸۰۰ سنه کچمشدر.
صحابیٔ مشارالیه بحراً بزم مملکتمزه کلمك
ایچون بر سنه‌دن زیاده زمان صرف ایتمشدر.
قانطونه چیقدی. چینی طولاشدی وقانطونده
نشر دینه بدء ایلدی . (او آتی) نك ایام
حکومتنك (چه-چن) سنه‌سی اونجی آینك
سکزنجی کونی (۷۵۲ه)

جامع شریف مذکوره عائد دیکر بر
کتابه‌ده فقرهٔ آتیه ذکر اولنمشدر :

« جامع شریفك قله (یعنی منـاره) سی
(تای- ثونغ) ایام حکومتنك (چه‌ن-قوآن)
سنه‌سی انشا ایدلمشدر . (قانغ - هی) نك
اوتوز یدنجی سنه‌سی (۱۱۱۱) [(۱۱۶۶)
سنه‌سی قانطونده وفات ایتمش اولان حاجی
محمد نامنده‌کی ذاتك کتابهٔ سنك مزاریدر] :

« بوراده مدفون اولان ذاتك اسمی محمد
حاجی بن محمد حاجیدر . رو - مو دولتی
(دولت عثمانیه) اشرافندن اولوب (تای-ثونغ)
حکومتنك اوچنجی (چه‌ن-قوآن) سنه‌سنده
(۹ هجرت)وفات ایتمش اولان رئیسمز (سارتا
-ایبو-واقاسا)یی زیارت ایتمك اوزره قانطونه
کلمشدر. رئیس مشارالیه ایسه (تای هونغ)ایام
حکومتنك اوچنجی (چه‌ن-قوآن) سنه‌سی
بوراده وفات ایتمشدر . »

ایمپراطور (تای-سونغ) زمان حکومتنده
قانطون شهرنده شهید ایدیلن قرق مسلمان
حقنده‌کی کتابه فقرهٔ آتیه‌یی حاویدر:

« حکمای اسلامیه‌دن قرق ذات حضرت
محمد صلی الله علیه وسلمك امر جلیللرینه
اتباعاً چینه قرآن عظیم الشانی ایصال ودین
مبینی نشر ایتمك اوزره اصحاب کرامدن
(وانغ-قا-ز) رفاقتنده مدینهٔ منوره‌دن حرکت
ایتدیلر. حکمای مذکوره (تای-ثونغ)
حکومتنك (چه‌ن- قوآن) سنه‌لرنده چینه
مواصلت ایلدیلر. اثنای عبادتده بعض اشخاص
رذیله طرفندن شهید ایدلمشلردر . (کیا-هنغ)
ایام حکومتنك یدنجی سنه‌سی دردنجی آیی
(۱۲۱۶) »

حکیم قدیم سارتی ویا سارتانك قبرینك
تعمیرینی مخطر برکتابه‌دن اخراج اولنان:

« حضرت رسالتپناه افندیمزك دایىلری
اولان حکیم قدیم (او آتی) ایام حکومتنك
التنجی سنه‌سی (م۵۸۷) چینه کلمکله بیوك
برجسارت ابرازایلدی: حضرت فخرکائنات
افندیمزك دنیایی تشریفلرینك ایلك سنه‌سنده
ایدی که علم وفضلیله پك زیاده شهرتشعار بر
ذات ممالك غربیه‌دن بر محلده جناب حقك
الـسوکیلی قولنك تولدایلمش اولدیغنی ایمپراطوره
اعلام ایتدی .

ایمپراطور بوایشـك حقیقتنی اکلامق اوزره درحال برسفیر اعزام ایتدی .

برآز صکره حضرت محمد صلی الله علیه وسلم چین ایمپراطورینه هدیه کوتورمك اوزره اصحاب کرامندن درت ذاتی اعزام بیوردی. قانطونده کی جامع شریفی بنا ایدنلر بو ذاتلردر . بعضلر ادعا ایدیورلر که حکیم قدیم تانغلر زماننده تجارت مقصدیله قانطونه کلدی . بو افاده کذب صریحدر. مشارالیهك (سوئی) سلاله سی زماننده قانطونه کلمش اولدیغی محققدر. حضرت رسالتپناه افندیمزك درت نفر مبعوثلری بالآخره مملکتلرینه عودت ایتمشلردر. بوحادثه‌دن یکرمی شوقدر سنه صکره ایمپراطور «یانغ-تی» جغرافیا خریطه‌سی کوتورمك اوزره ممالك غربیه‌یه دیکر برهیئت سفارت اعزام ایلدی . حضرت پیغمبر اوزمان حکیم قدیمك «تونغ-تو» مملکتنه کیدوب دین محمدی‌یی نشر ایلمسنی امر بیوردی. حکیم قدیم حضرت فخر کائناتك امر شریفلرینه اتباع ایتدی واکمال وظیفه ایلدیکی وقت مفخر موجودات افندیمزك عالم آخرتی تشریف بیوردقلرینی خبر آلمقله اودرجه مستغرق حزن وکدر اولدی که شو آنده بولنمقده اولدیغی (یان - یو هیـه‌ن = قانطون) شهرنده وفات ایلدی . حکیم قدیم چینده برمدت برحیات اولمشدر. مرقدی (تای - سونغ) ایام حکومتنك اوچنجی «چه‌ن - قو آز» سنه‌سنده (۹ هجرت) انشا ایدلمشدر . کیا - هنغ دورینك یکرمی سنه ایکنجی آیی . (۱۲۳۰) .

حکیم قدیمك مرقدینك تعمیرینه دائر برکتابه‌دن مخرج :

(حضرت سیدالمرسلینك والده مکرمه‌لری املاقاتندن بولنان حکیم قدیم ایمپراطور اوآتی حکومتنك آلتنجی (قای-هو آنغ) سنه‌سنده (۵۸۷) شریعت مطهره احکامنی چینده نشر ایلدی. صحابیء مشارالیه بوشهرده وفات ایتمش وبومحله دفن ایدلمشدر) (تاو - قو آنغ) دورینك یکرمی سکزنجی سنه‌سی ایکنجی آیی (۱۲۴۳) .

[حکیم قدیمك داخلنده مدفون اولدیغی تربه‌نك دیوارنده محکوك اولان برکتابه‌دن استخراج اولنمشدر :]

« بوذات عالی قدرك نام مفخرت انتسابلری صحابی اولوب « سارتی » نامیله دخی شهرتشعاردر. حضرت محمد صلی الله علیه وسلمك دایلریدر . « که‌ی - هو آنغ » دورینك آلتنجی سنه‌سی چینده بعض علائم سماویه نمایان اولدی وحکومتك منجمی بوحالك غربده بیوك برذاتك تولدینه اشارت اولدیغنی بیلدیردی.. فی الواقع برآز زمان صکره سرور کائناتك مکه مکرمه‌ده عالم دنیایی تشریف بیوردقلری وکندولرینه بر کتاب جلیل نازل اولوب بونده وحدانیت الهیه‌یی کندی امتنه تعلیم وشریعت مطهره احکامنك نشر وتعمیمی امر بیوردیغنی

طوپولدی. او زمان ایمپراطور، جناب پیغمبر ذیشانه عرض هدیه ایتمك وذات رسالتپناهیلری ایله عقد مناسبات ایلمك اوزره غربه بر بیوك مأمور كوندردی . [عربستانده یازیلان سیر نبویلرده هجرتك آلتنجی سنه‌سی چین ایمپرا- طورینك حضرت فخر كائناته بر هیئت سفارت ارسال ایلدیكی وسیدالمرسلین طرفندن دخی (سارتی) و (قانغو) نامیلرنده ایكی ذاتك چینه اعزام قلندیغی مسطوردر .] بو ذاتلر چین مقر حكومتنه وصول بولدقلری كبی ایمپراطور كندیلرینی صورت خصوصیه‌ده قبول ایتدی ومذهب محمدی حقنده اوزون اوزادی‌یه استجواب ایلدی . بونك اوزرینه ایمپراطور درعقب وكمال ممنونیتله شریعت مطهرهٔ احمدیه‌نك (تونغ - تو) داخلنده نشر اولنمسنی (سارتی) دن رجا ایلدی. بعده سارتی (یان-چه‌ئو) یعنی قانطون شهرنده‌كی جامع شریفی بنا ایدوب اوراده برمدت اقامت ایلدی. مشارالیه مملكتنه حین عودتنده حضرت سیدالكونینك عالم آخرتی تشریف بیورمش اولدیغنی اوكرندی. (سارتی) بوندن تولدایدن یأس وكدری تخفیف ایلدكدن صكره حضرت پیغمبرك كندوسنه بروصیتی اولوب اولمدیغنی محبانندن سؤال ایلدی . قرآن عظیم الشانك جمعه كونلری اوقونمق اوزره (تونغ - تو) مملكتنه كوتورلمسنی حضرت رسالتپناه افندیمزك وصیت ایلمش بولندقلرینی بتون دوستلری كند- یسنه سویلدیلر . اوامر مقدسهٔ پیغمبری‌یه امتثالاً (سارتی) اوتوز جزؤدن عبارت اولان قرآن كریمی چینه كوتوروب اهالی‌یه توزیع ایلدی . بعده برمدت دها جامع شریفده بر حیات اولدقدن صكره قانطونده وفات ایتدی . بومرقد آنك ایچون بنا اولنمشدر. »

بوكتابه‌نك تاریخی یوقدر ؛ فقط (۱۲۴۶) سنه‌سنده حك ایدلدیكی مظنوندر .

[(سی) نامنده مسلم برماندارن طرفندن ۱۸۶۶ ویا ۱۸۶۷ سنهٔ میلادیه‌لرندن برنده (پكین) شهرنده نشر اولنان بر بیاننامه‌نك معلم (واسیلیه‌ف)ك چینده اسلامیتك ترقیسی نامیله یازدیغی براثرده كوریلن صورت مترجمه- سندن استخراج اولنان معلوماتدر] :

« هجرت نبویه‌دن (۱۰) سنه صكره ایمپرا- طور (تای - تونغ) دورینك آلتنجی (چه‌ن- چوئن) سنه‌سنده حضرت رسالتپناه افندیمز هنوز عربستانده حال حیاتده ایكن دایيلری (او وانغ - كوچ = ابوحمزه) نامنده‌كی ذات فرقان جلیلی مستصحباً واوچ بیك كشی معیتلرنده اولدیغی حالده چین حكومت وسطیه‌سنه داخل اولدیلر .

« ایمپراطور بوذات شریفك تربیه‌لی ومعلوماتلی وعلم حكمته واقف اولدیغنی كوره‌رك مقر اداره یعنی (چان - نغان) والیسنه بر جامع شریف بناسنی امر ایتدی وابوحمزه‌یه (چان - نغان)ده قالمسی ایچون مصرانه رجا

ایلدی. (او وانغ - کو - چ) ایمپراطورك
تكلیفاتنی قبول ایلیوب مقر اداره‌ده قالدی.
بوبیکی کان آدملر کونده بش دفعه عبادت
(لی-پای) ایتمك اوزره بوجامع شریفده اجتماع
وغربه توجه ایده‌رك جناب خالق حقیقی‌یه
سجده ایدییورلر ایدی. بوجامعه بعده (لی-
پای-ز) یعنی (پای) اجرا ایدیلان معبد تسمیه
اولنیور ایدی . دها صکره‌لری بو مؤمنلرك
مقداری چوغالدی وایمپراطور (تای-ثو
بری (نانکن) دیکری (قانطون)ده ایکی جامع
شریف بنا ایتدیردی ومسلمانلرك بوایکی شهرده
اقامتلرینه رخصت ویردی.»

[قونغ - تونغ (قانطون) ولایتی وقایعنامه‌لرندن استخراج اولنمشدر] :

(هوه‌ی - شین - ز) یعنی یادکار مقدس
جامعی قوآنغ - چه‌ئو - فو (قانطون) شهرینك
داخلنده کائندر. (تانغ) سلاله‌سی (٦٢٩-٩٠٧)
دورنده اجنبیلر طرفندن بنا ایدلمشدر. قله‌-
سنك یعنی مناره‌سنك رأسنه دورانی برمردیون
ایله چیقیلیر . بومناره ١٦٥ قدم ارتفاعنده‌در.
(منغ) سلاله‌سی (١٣٦٨-١٥٠٥) زماننده
عبداه نامنده براجنبی ضابط اون یدی عائله
ایله بوجامعك ملحقاتنده یشایورلر ایدی .
مناره‌نك رأسنده آلتوندن معمول برخروس
بولنوب روزکار ایله دونر ایدی . سنه‌نك
بشنجی آلتنجی آیلرنده بواجنبیلردن برجماعت
مناره‌یه چیقوب یوکسك سسله مساعد هوا
اولمسنی دعا ایدرلر ایدی. ٧٩٠ سنه‌سنده بر
طایفون فورطنه‌سی بوخروسی دویردی. پار-
چه‌لری خزینه قاصه‌سنه وضع اولندی. التون
خروس یرینه صکره‌دن قونیلان باقر بر
خروس دخی ینه برطایفون فورطنه‌سی اثناسنده
دوشمشدر. اولوقت یرینه بر صوقباغی وضع
وضع اولندی‌که (١٠٠٢) الآن موجوددر .

(١٨٠١) فقرهٔ آتیه (هان-شی تو ئه‌ن) طرفندن
مذاهب قدیمه قیوداتندن استخراج اولنمشدر:

سوئی سلاله‌سنك (٥٨١-٦٠٠م) « كه‌ی
هووانغ » سنه‌لرنده حکومت اسلامیه ارکانندن
ساحاپ، ساحوتی، قوآن-ئو-قونامنده‌کی ذاتلر
چینده مذهبلرینی نشر ایتمکه باشلادیلر. ایشته
« منغ » سلاله‌سنك ابتدای حکومتنده (٧٧٠)
اسلام تقویمنك استعمالی بوندن طولاییدر .

ایمپراطور (قان - هی) نك ایکنجی
سنه‌سنده (هوه‌ی - هوه‌ی) لرك منشائی
عنوانیله نشر اولنان برفقره‌نك صورت متر-
جمه‌سیدر :

« تانغ سلاله‌سندن ایمپراطور (تای -
تونغ = تانجو) ایام حکومتنك « چه‌ن-قوآن »
(٧ هـ) سنه‌سی اوچنجی آینك اون سکزنده
منجملردن واقع اولان سؤاله شو جوابی آلمشدر:
(قانسو) ولایتنده بولنان (کیا - یو) کچیدینك
غربنده کائن ممالکك (هوه‌ی هوه‌ی) لر بدن بری
اورایه کله‌جکنی وبوندن بشقه بوآدم (نیه‌ن-فان)
یعنی عربستان اهالیسندن اولوب بونلرك

پادشاهی زنکین، قوتلی صاحب دها و فضیلت
اولدیغنی ومقدار کلی محاربلرك کیتمسنی امر ایلدیکنی
علاوةً بیان ایلدی. بو حکومت هر درلو معدنلره
مالکدر واهالیسنك اطوار واخلاقی مستحسندر.
اونلرك حکمداری غایت عالی برذات اولوب
دنیایی تشریفلرنده خارق العاده بعض وقایع
جریان ایتمشدر. شویله که کونش بش رنکه کیردی.
کیجه‌لین بش دفعه صباح اولدی. روی
سماده‌کی ماوی بلوطلردن بر کتاب جلیل
نازل اولدی. بناءً علیه حکومتك منافعی نقطهٔ
نظرندن حضرت رسالتپناه (صلی الله علیه وسلم)
ایله مناسبات حسنه تأسیسنه قیام ایتمك اهمدر.
دیدی. ایمپراطور بو اوکرندیکی موادا اوزرینه
اوزون اوزادی‌یه صرف فکر ایتدکدن صکره
طرف رسالتپناهی (صلی الله علیه وسلم) یه هدایای
مناسبه و برنامه ایله برابر (شو-مه‌نغ- ته‌نغ)
اسمنده بر سفیر کوندرمکه قرار ویردی. افضل
موجودات افندیمز حضرتلری دخی
طرف رسالتپناهیلرندن، غایت فطین وعالم
اولان که-شی، اوئه-سی، قورسه‌ن
نامارنده اولان اوچ صحابهٔ کرامی اعزام
بیوردیلر. بونلردن ایکیسی اثنای راهده
ارتحال دارنعیم ایلدی. (قورسه‌ن) چینه
واصل اولدی وایمپراطور، کندیسی ومعیتی
افرادی ایچون مکلف بر دائره احضار
ایتدیردی. (قورسه‌ن) ك ورودندن بر قاچ
کون صکره ایمپراطور آنی کورمکه کیتدی
وکندی منجمنك شکل وقیافتنی تعریف ایتدیکی
(قورسه‌ن) ه بکزه‌دیکنی فرق ایتدی. (قورسه‌ن)
دخی درحال ایمپراطوری طانیه‌رق احترامات
لازمه‌ده بولندی و آکا خطاباً: «حقمده
وقوع بولان حرمت ورعایتدن طولایی ممنون
ومتشکرم. انسانلر واشیای عالم حقنده اولان معلو-
مات واسعه‌م درحال بکا سزی طانیتدیردی.» دیدی.
ایمپراطور بو جوابدن نهایت درجه‌ده متحیر
اولدی وایرتسی کونی کندیسنی دائره‌سنه جلب
ایتدیره‌رك مملکتی اوزرینه اوزون اوزادی‌یه
استجواب ایلدی. قورسه‌ن دیدی که: «بنم
مملکتم بیوك بر الکادر. اهالیسی ایو
وعادل کیمسه‌لردر. سمادن نازل اولمش
وقرآن کریم تسمیه اولنان بر کتاب
مقدسه مزواردر. انسانلرك طریق مستقیم
وسعادته نه وجهله کندیلرینی سوق ایده
بیله جکلرینی بیلدیرر. بوکتاب جلیل دنیاده
موجود اولان کتب سائره‌نك کافه‌سنك
فوقنده‌در.» بو وبوکا مماثل جوابلرندن ایمپراطور
غایت مطمئن اولدی. (قورسه‌ن) برقاچ آی
چینده اقامت ایتدکدن صکره عودت ایتمك
ایستدکده ایمپراطور کندی عسکرندن اوچ
بیك نفرینی محافظ صفتیله معیتنه ویردی.
بونلر عربستانده توطن ایتدیلر و حضرت
پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) افندیمز حضرتلری
دخی بونلرك یرینه دایبلری (اووانغ-غاسا
= ابوحمزه) معیتنده‌کی اوچ بیك عساکر

اسلامی چینه سوق بیوردیلر. ابوحمزه قرآن عظیم الشانی دخی مملکت مذکوره یه کوتورمکه مامور بیورلمش ایدی. ایمپراطور (تای - ثونغ = تاغو) سفیر مشارالیهك آداب معاشرته اولان وقوف کایسنه، ذکاسنه وعلم وعرفانته حیران اولدیغندن معیتده بولنان اسلاملر ایچون بر جامع شریف بنا ایدلمسی حقنده حکومت والیسنه امر ویردی. (چان - نغان) ده اقامت ایلمنی رجا ایلدی. (او وانغ - غا - سا) ایمپراطورك تکلیفاتنی قبول ومعیتده بولنان افراد ایله (چان - نغان) ده اختیار اقامت ایلدی. یکی کلنلرك غربه متوجه اوله رق کونده بش دفعه جامع شریفده عبادت ایلدکارینه اهالی دقت ایده رك جامعی (لی - پای - ز) تسمیه ایتدیلر. دها صکره لری اسلاملر تکثر ایلدیکندن ایمپراطور (نانکن) و(قانطون) شهرلرنده اقامت وبوشهرلردن هربرنده برر جامع شریف انشا ایتمك اوزره مساعده اعطا ایلدی. ایشته دین مبین اسلام، خطهٔ چینده بووجهله نشر انوار حقیقت ایتمکه باشلامشدر.

چین قطعه سنه اسلامیتك دخولی حقنده دها برچوق قیودات صورتلری ارائه اولنمق قابل ایسه ده بونلرده اولکی ذکر اولنانلرك عینی کیبدر. یعنی دین مبین اسلامك ایلك زمان دخولی وضوحله میدانه چیقاریلمیورلر. حتی چینلیلر بیله شریعت مطهره احکامنك نه زماندنبری مملکتلرنده انتشاره باشلادیغندن بی خبردرلر.

مع مافیه موجود اولان قیوداتدن دین مبین احمدینك (تانغ) سلاله سی زمانندهوهجرتك درت سنه مقدمندن اوچ سنه مؤخرینه قدر بر زمانده چینده نشر انوار ایتدیکنه حکم اولنه بیلیر.

شمدی حضرت رسول الله افندیمزك جانب عالیلرندن چینه اعزام واورادهنشر انوار حقیقت ایتمکه مأمور بیوریلان ذاتك کیم اولدیغنه نقل کلام ایدهلم: یوقاروده کورلدیکی وجهله بعضلر بوذاتی اووانغ - ك - چی یاخود اووانغ - قا - سا ویاخود اووانغ - قا - ظ نامنده حضرت فخر کائنات افندیمزك برداییلری اولمق اوزره روایت ایتمشلر، دیکرلری صاح - حا - با یاخود صاح - حا - ب تسمیه ایلمشلر وبرقاچیده سارتی ویاسارتا نامنی ویرمشلر وجمله سیده بوذاتك خال جناب رسالت پناهی اولدیغنده متفق بولنمشلردر. چین علمای اسلامیه سی، نشر انوار محمدی ایلمك اوزره چین قطعه سنه ایلك آیاق باصان ذاتك اصحاب کرام (رضی الله عنهم اجمعین) دن خال نبوی (وهب ابن ابوکبشه)(١) حضرتلری

[١] ابوکبشه، عندالبعض حضرت رسول اللهك والده لری طرفندن جدلری (وهب بن عبدمناف)ك کنیه سی ایدی. حضرت رسول کزین حلیه واندامی جهتیله مرقومه شبیه ایدی. علی قول ابوکبشه حضرت رسولك مرضعه لری حلیمهٔ سعدیه نك

اولدیغنی بیان ایدرلر . طوغریسی‌ده بواولمق لازم کلیر . شیخ القسطلانی بوذاتدن بحث ایدییور . اوروپا حکماسندن بعضلری والدۀ حضرت سیدالکونین ، حضرت آمنه‌نك ارکك قرنداشلری اولدیغی زعمنده بولنمشلر ایسه‌ده بوقضیه صرف خطادر. شیخ قسطلانی مرحومدن ماعدا، ابوالفدا تاریخ عمومیسنك « حضرت رسول اللهك اقرباو تعلقات عالیلری» نامیله معنون اولان فصل مخصوصنده حضرت محمد صلی اه علیه وسلم افندیمزك والدۀ مکرمه‌لری بر کون برادرلرینك زیارتنه کیدر ایکن مکۀ مکرمه ایله مدینۀ منوره آره‌سنده ابوا [١] نامنده‌کی محلده ارتحال دار بقا ایلدکلرینی حکایه ایدییورسه‌ده اسملرینی بیان ایتمامشدر .

بالاده درج وبیان اولنان قیودات تاریخیه صورتلرنده کوریله‌جکی وجهله برماده حقنده املای صحایف ایلین چین اسملرندن اکثریسی قانطونده دفین خاك غفران اولان وانوار شریعت مطهره‌یی کندیلرینه اولاشدیران صحابۀ کرامی وا ـ قا ـ سا ویا اووانغ ـ قا ـ ظ [٢] تسمیه ایدوب اولنه سعد وبعض کره ابو ویا ابی کلمه‌لرندن برینی کتیره‌رك (وا ـ قا ـ ظ) صورتنده یازارلر . صورت مستخرجه‌سنی درمیان ایلدیکمز کتابه‌ده بو اسم عرب حروفاتیله یازیله‌رق سعد ابووقاص اوقونییور. حال بوکه تاریخ اسلامده عشرۀ مبشره (رضوان اه تعالی علیهم اجمعین) دن سعد ابن ابی وقاص حضرتلری وار ایسه‌ده کندیلری خطۀ چینی اصلا تشریف ایتمدکلری کبی حضرت عمر الفاروق رضی اه عنه جانبندن فرسده بولنان عساکر اسلامیه اوزرینه قائد تعیین بیوریله‌رق هجرت نبویه‌نك اون بشنجی سنه‌سی قادسیه محاربه‌سنی قزا- ندقدن صکره دجله نهرینی بالمرور پایتخت ایرانی ضبط و ٥٥ سنه‌سی ارتحال دار جنان ایلیه‌رك مدینۀ منوره‌ده مدفون بولنمشلردر .

ایمدی قانطونده مدفون اولان ذاتك سعد ابن ابی وقاص (رضی اه عنه) اولمسی ممکن دکلدر. بناءً علیه چین مؤلفلری بو قضیه‌ده دوچار خطا اولمشلردر. بو حالده محل مذکورده مدفون اولان صحابیٔ کرامك چین مسلما- نلرینك اعتقاد ایتدکلری وجهله حضرت رسول اه صلی اه علیه وسلم افندیمزك خال مبارکلری وهب ابن ابو کیشه اولدیغی

زوجی کنیه‌سی ایدی. یاخود مشارالیهانك اوغلنك عموجه‌سی کنیه‌سی ایدی. وابو کبشه اصحابدن سلم یاخود (اوس الدوسی) وعمر وابن سعد الانماری کنیه‌لریدر (قاموس) .

[١] ب ا، همزه‌نك فتحیله ودال قربنده برموضع آدیدر (قاموس).

[٢] چین محررلرندن اکثریسی بوذاتی چینجه (اووانغ ـ قاصا) تسمیه ایدرلر. بو کیفیت عین حرفك باشده بولندیغی حالده (اووانغ) ویا (اوبو) ویا (اوآح) اوقونمسندن نشأت ایتمش برخطادر. سعد ویا طوغریسی سید کلمه‌سنك دخی سارت، سارتی ویا سارتا یابلمسی بنه بوسببدن طولاییدر .

قبول ایتمك وتاریخ اسلامده دعوت سنه سی تسمیه
اولنان یدنجی سنهٔ هجریه ده جانب سید الكو-
نیندن چین ایمپراطورینه هدیه كوتورمك
وظهور اسلامی بیلدیرمك اوزره چینه كلش
اولدیغنی تصدیق ایتمك لازمدر . چین وقایعنا-
مه لری ، اسلاملر طرفندن كوندریلان ایلك سفیرك
هجرتك قرقنجی سنه سی چینه واصل اولدیغنی
بیان ایتدكلرندن بو سفیرك دها اول چینه كلش
ورسالتپناه افندیمز طرفندن مملكت مذكوره یه
سفیر كوندرلمش اولمسنی بیان ایدیشمز بلكه
دوچار اعتراض اوله جقدر . بوبابده اعتراض
ایدنلرك حقی واردر . فقط شوراسنی فراموش
ایتماملیدر كه هجرتك یدنجی سنه سی [۱] عربستان
قطعه سی هنوز دولت ساسانیه تابعیتنده بولنیور
ایدی . ایشته بوندن طولایی چین وقایع نامه لری
بو سفارتدن بحث ایتمامشدر . اوچنجی عصر هجریده
چینه كلش اولان ایكی عرب سیاحك قلمه آلدقلری
مناقب سیاحتده موضوع بحث اولان طائفهٔ
قریشدن ابو وهب نام ذات دخی برمأموریت
سیاسیه ایله اورایه كیتمامش ایدی . مع مافیه بوذات ؛
ایمپراطورك سراینه قبول ایدیلوب مشارالیهله
ملاقات ایتمشدر . خلاصهٔ كلام چین علمای
اسلامیه سنك فكرلری وجهله وهب ابن ابو كبشه
رضی الله عنه هجرتك یدنجی ویا سكزنجی سنه سی بحراً
چینه كله رك (قانطون) اسكله سنه چیقمش واورادن
مقر حكومت اولان (س-نغان-فو) یه عزیمت
ایتمش وعصرنده الك زیاده جود وسخا ایله مشهور
والك زیاده صاحب علم وعرفان اولان ایمپراطور
(تای - تونغ) طرفندن قبول اولنه رق
اثنای ملاقاتده دین مبین محمدینك طوغریلغنه
ایمپراطور طرفندن قناعت حاصل اولمغله
قانطونده برجامع شریف بنا وحكومت داخلنده
عبادات اسلامیه نك اجرا ایدلمسی حقنده
مساعده اعطا ایلمشدر . حضرت وهب ابن
ابی كبشه اكمال وظیفه ایلدكدن صكره حضرت
رسالتپناه افندیمزله تكرار مشرف اولمش
وكندیلرینی برمأموریت عظیمه استیلا ایلدیكندن
وعربستانده بر آز استراحت ایتمشدر .

وقتا كه حضرت ابوبكر الصدیق رضی الله عنه
معلوم اولدیغی وجهله كلام اللهی جمع ایتدیردی .
مشارالیه برقطعه قرآن عظیم الشانی حاملاً چینه
تكرار عزیمت ایلدی . قانطونه واصل اولور اولماز
مشاق سفریه دن طولایی ارتحال دار نعیم ایلدی .
(رحمة الله علیه) نعش مباركنی شهرك ملحقاتندن
برنده دفن ایتدیلر . مرقدی الیوم منتهای شرقی
اسلاملرینك زیارتكاهدر . چین ایمپراطور-
لغنك ایكی پایتختندن بری اولان (سی-نغان-فو)
شهرنده بوندن دها صكره لری فقط شمال غرب

---

[۱] هجرتك یدنجی سنه سنه تاریخ اسلامده دعوت
ورسالت سنه سی تعبیر اولنور . بورسالتلرك الك
مشهورلری فرس حكمداری خسرو پرویز ثانی ایله
روما ایمپراطوری هراقلیوس (هرقل) ه كوندر-
یلنلردر . هراقلیوس ، جانب رسالتپناهیدن اعزام
بیوریلان ذواتی پك بیوك زیاده حرمت واكرام ایله
قبول ایدوب كندیلرینه پك چوق هدایا ویرمش ایدی .

جهتنده ایللك بنا اولنان جامع شریف ایمپراطور (من-هو آن-تی) ایام حکومتنك برنجی نیه‌ن (-پاو) سنه‌سنده یعنی یوز یکرمی اوچنجی سنهٔ هجریه‌ده انشا ایدلمشدر. بو وقعه، دین مبینمزك خطهٔ اجنبیه‌نك شمال طرفلرندن داخله طوغری مشار الیه ایمپراطور زماننده انتشار ایتمکه باشلامش اولدیغنی ظن ایتدیرمکده‌در. چین مورخلرندن بری دین اسلامك بیکلرجه میل مسافه‌ده بولنان بلاد بعیده‌دن بو زمانده چینه کیردیکنی بیان ایتمشدر.

حالبوکه مؤرخ مومی الیه ١٢٣ سنهٔ هجریه‌سندن چوق اول حکومت ایمپراطوری‌یه شمال غرب طرفلرنده وجهت جنوبیه‌سنده اکثریسی تجاردن عبارت اولمق اوزره جماعت کثیره تشکیل ایدن اسلاملرك وجودینی اونوتیور. بونلر اهالی‌یی اسلامه دعوت ایتمیوب کندیلرینی مسافرلکه قبول ایدن طوپراقده آز ویا چوق مدت اقامت ایتدکدن صکره مملکتلرینه عودت ایدرلر ایدی.

خطهٔ چینیه‌نك غرب طرفلرینه ایللك غرس ایدیلن نوات اسلامیه ایمپراطور (سون تونغ)ه معاونت ایتمك اوزره ١٣٨ سنهٔ هجریه‌سنده عباسیلردن ابو جعفر المنصور طرفندن چینه اعزام اولنه‌رق نهر احمر فرقه‌سی (چ-شووی-کیوف) نامنی حائز اولان درت بیك عرب عسکریدر. ایمپراطور بونلرك ایفا ایلدکاری خدماته مکافاة حکومتنك مشهور شهرلرنده اقامت ایتمك اوزره کندیلرینه مساعده ویرمشدر. چین نسوانیله ازدواج ایلمش اولان بو عساکر اسلامیه چین اسلاملرینك اجزای قدیمه‌سی نظریله باقلمقده‌در.

٤

چینده بولنان اهالیٔ مسلمه

چینده نه‌قدر اهل اسلام واردر ؟ — اسلاملر چینده نه صورتله تکثر ایتمشلردر ؟ — چین جریدهٔ رسمیه‌سی — مانچو قطعه‌سنك مرکزنده جامع شریف — اسلام تجارتخانه‌لری وچین مسلمانلرینك علامت فارقه‌خصوصنده‌کی اصابتی — اهالیٔ اسلامیه حقنده چین ماندارنلرینك اعطا ایتدکاری معلومات.

چین قطعه‌سنده ساکن اولان اهل اسلامك مقدارینی چین مسلمانلری یکرمی میلیون تخمین ایدییورلر. اسلامیتك چینه زمان دخولی، منتهای شرقده نفوسك سرعتله تزایدی؛ بو مملکتده اکثریا عارض اولان آفات کونا کون ایله خراب اولان ولایتلرك تیز زمانده تکرار اهالی ایله طولمسی، والحاصل مسلمانلغك کوندن کونه توسع ایلمسی نظر دقته آلنه‌جق اولور ایسه بو تخمینك پکده زیاده اولمیوب بلکه نقصان اولدیغی اکلاشیله‌بیلیر. چینده بولنان مسلمانلرك نشر مذهب ایتمك اوزره ماهرانه ترتیب ایدلمش پلانلری اولدیغی شمدی‌یه‌قدر اوروپاجه ظن ایدلمش ایسه‌ده اثرندن پك چوق استفاده ایتدیکمز موسیو (وابری دوتیه‌رسان) بوبابده علمای اسلامیه‌دن بر چوغنه مراجعت ایدرك بویله برشیئك اصلی اولمدیغنی وحقیقت حالده هر سنه برمقدار مشرکلرك اسلامیتی قبول ایلدکارینی وبونلرك مقداری اوقدر زیاده اولمیوب اهتدا ایسه، اسلام عائله‌لری آره‌سنده موجود حسن ائتلافك وموحدینك متصف اولدیغی رحم وشفقت کبی اوصاف عالیه‌نك، چینلیلر اوزرینه اجرا ایلدیکی تأثیرات معنویه‌دن ایلروکلدیکنی، سویلمکده اولدقلرینی بیان ایدییور.

ینه علمای مذ کوره دیمشلرکه: چینلیلرك اوقومشلری بیله جهالتلری حسبیله بزم افکار واعتقاداتمزله قلاسیق کتابلر اوزرینه بنا ایدیلن چین افکار واعتقادی آره‌سنده بر فرق اولمدیغنی خالق کائنات اولان جناب حقه

ایتدیکمز عبادات وطاعاتك حاشا ثم حاشا
سماده بولنان قونفوسیوس [۱] ه ایدیلن
عبادتلردن فرقلی اولمدیغنی، بزم علم کلامزك
سائر بیوك فیلسوفلرککینك عینی اولدیغنی
ادعایه قالقیورلر . فقط بوکبی مدعیاتك
حقیقته قارشی هیچ برتأثیری اولەمیەجغندن
بوبابده تطویل کلامه حاجت کوریلەمەمشدر.
مانحن فیهمزه کلنجه، دیەجکمز که اسلام عائله-
لری ارەلرنده وقوع بولان ازدواجلر یوزندن
چینده اسلامیت تدریجاً تزاید ایتمکدەدر. »
بوصوك افاده تماميله صحیحدر .

چینده بولنان اون سکز ولایت داخلنده
مسکون اسلاملرك مقداری بروجه آتیدر:

قانسو ولایتی ۸,۳۵۰,۰۰۰ نفوس .

(قونەی ـ تو ـ چین) قضاسنده ۱۳۰۰ ی
متجاوز جوامع شریفه موجوددر . (لان ـ
چەئو ـ فو) واطرافنده دها اول جوامع
شریفەنك عددی ۲۰۰۰ ی تجاوز ایدییور
ایدی . قانسو ولایتنده اسلامك الك غلبەلك
بولندیغی یرلر شونلردر : (نین ـ هیا ـ فو)،
(س ـ نین ـ فو لیان ـ چەئو ـ فو)،
(قان ـ چەئو ـ فو) (قوان ـ جان ـ فو).

قانسو ولایتنده اهالئ مسلمەنك سائر
چینلیلره نسبتی ۱/۶ و یا ۱/۴ در. هو آن ـ هو نهری
اوزرنده کائن تجارتکاه شهرلردن بری
و (تانغ ـ وت) لرك مقر قدیمی اولان
(لین ـ چەئو) شهری اهالیسنك قسم اعظمی
اسلامدر . چین قطعەسنك منتهای شمالنده
اولان (لیان ـ چەئو ـ فو) منحصر فلقنك اسلام
نفوسی دخی بوندن آز دکلدر . ایمپراطور
(کیەن ـ لون) دورنده (سالورلرك) مقداری
تخمیناً ۶,۰۰۰ عائلەدن عبارت ایدی .

شەن ـ سی ولایتی ۶,۵۰۰,۰۰۰ نفوس.

شەن ـ سی ولایتنك بروجه بالا ۶,۵
میلیوندن عبارت اولان نفوس اسلامیەسی
آنچون ـ فو ، بولین ـ فو ، تون ـ چەئو ،
فو ، سی ـ نغان ـ فونون ـ تیان ـ منحصر-
فلقلریله تیەن ـ چەئو . ان ـ چەئو ، شان ـ
چەئو قضالری داخلنه انتشار ایتمشلردر ،
اوچ اولکی منحصر فلق داخلندە بولنان اسلاملر
مسترحانه امرار حیات ایدییورلر ایدی .

(شان ـ سی) دە والی اولان (بی ـ یونەن)
نامندەکی ذاتك اعطا ایلدیکی لایحه اوزرینه ایمپرا-
طور (کیەن ـ لون) طرفندن آسطیر قانان

[۱] « چینده بولنان اهل اسلام » عنوانلی
برمقالەدن :
« چینده بولنان اهل اسلام مذکور یون نان
ولایتنه منحصر اولمیوب هرطرفده کثرت اوزرەدر.
هیچ برشهر وقصبه یوقدر که لااقل آنده برجامع
اولمیه. اهل اسلامك محلەلری دخی آیریدر . حتی
یون نامنده مشاهیر علمای اسلامدن سید یوسفك
لسان عربی اوزره تألیفی اولان (اقالیم الصین) نامندەکی
کتابنده بیان اولندیغی وجهله چینده یتمش میلیون
اهل اسلام و آلتی بیك قدر جامع شریف واردر. سالف
الذکر اثر دخی [آتیده یون نان ولایتی فصلنه مراجعت
بیوریله] چینده نفوس اسلامیەنك اول مقدار
اولدیغنی تأمین ایلامش ایدی.»

برامرنامه مألندن اکلاشیلیورکه (۱۱۹۵)
« بوولایتده چینك اقسام سائره سنه نسبتله دها
زیاده اسلام واردر . (سی - نغان - فو)
شهریله جوانبنده تون - چه‌ئو - فو متصرفلغنده
اوئه‌ی - نان - هیه‌ن ، این - نون هیه‌ن ، قاوراین
هیه‌ن ، هیه‌ن - یان - هیه‌ن ناحیه‌لرنده (هان -
چون - فو) متصرفلغنده کائن هوآ - چه‌ئو
قضاسنده نان - چه‌ن ناحیه‌سنده ودها سائر قضا
وناحیه‌لرده اهالیٔ اسلامیه متعدد (چای)
یعنی قصبات اشغال ایتمکده‌درلر . سی نغان
فو شهرنده اللی بیکی متجاوز اسلام
عائله‌لری واینك (یامه‌ن = قرارکاه) نك
بولندیغی محله‌ده اسکان ایدییور . بونلرك یدی
جسیم جوامع شریفه‌لری بولنوب الك بیوکی
تانغ سلاله‌سی دورنده بنا ایدلمشدر »

شان - سی ومغولستان جنوبیده ۵۰,۰۰۰
اسلام واردر . تا - تون - فو جوارنده ومغولستان
حدودینه قدر مواقعده اسلاملر بولنمقده‌در .
مغوللرك بودا مذهبنه اولان میللرینه رغماً
بوراده بولنان مغوللردن برچوغی دین اسلامی
قبول ایتمشلردر . مغولستان جنوبیده کائن
هرشهر وقصبه‌ده برچوق اسلام بولنیور . مغو-
لستانك مقرادارسی اولان (قوخا - خوتو =
قوقو - خوت) شهرنده دخی اسلام بولنمقده‌در .
عصرسابق ابتدالرنده مانچو قطعه‌سنك مرکزی
اولان (چی چی خار) شهرنده برجامع شریف
وار ایدی . شریعت مطهره‌نك شمالی شرقاً

الك زیاده ایلرولدیکی نقطه بوراسیدر . بورادن
دها ایلری آمور نهری اوزرنده وروسیه
حدودنده کائن (آیغون = هه - لون - کیان)
قصبه‌سنده اسلام عائله‌لری بولندیغی مرویدر .

چی - لی (پچیلی) ولایتی ۲۵۰,۰۰۰ نفوس .
(۱۲۴۸) تاریخنده پکین شهرنده بولنان
مسلمانلرك مقداری ۲۰,۰۰۰ عائله یعنی تقریباً
۱۰۰,۰۰۰ نفوسدن عبارت ایدی . مقر حکومتك
اطرافنده صرف اسلاملرله مسکون برچوق
قرا وقصبات موجوددر . پکینده اون برجامع
شریف واردر . سرایك جوارنده وقصر
ایمپراطوری ایله قارشو قارشویه بنا اولنمش
کوزل برجامع شریف واردرکه (۱۱۴۸)
سنه‌سنده ایمپراطور (کیه‌ن - لون) اسلاملرك
شرفنه اوله‌رق وجوده کتیرمشدر .

دوقتور مارتن طرفندن پکین حقنده یازیلان
برمقاله‌ده (۱۲۹۰) پکین اسلاملرینك همان
کافه‌سی تجارتله مشغول اولدیغی بیلدیرلمشدر .
اسلام تاجرلرینك تجارتکاهلری مغازه‌لوحه‌سی
اوزرنده برهلال بولندیغندن طولایی دیکرلرندن
تفریق ایدیلیر . اسلاملر جواهرجیلك وکور-
کجیلك ایدرلر . قصاب دکانلری وحماملرك کافه‌سی
وبلکه بتونی اسلاملر طرفندن طوتلمشدر .

عجزه وبیوایکان ایچون هرجمعه ایرتسی
کونی آره‌لرنده صدقه جمع ایدرلر . اسلاملر
هرجهتله سائر چینلیلردن فرقلیدرلر .

شان ـ تون ولایتی ۲۰۰۰۰۰ نفوس.

شان ـ تون ولایتنده ساكن اولان اسلاملرك اكثریسی عسكر وپوسته‌جیدر.

بیوك قنال اوزرنده كائن (لین ـ تین ـ چه‌ئو) شهری چینده عالم اسلامك باشلیجه مركزلرندن بریسیدر. پكنده بولنان علمای دین بورا مدرسه‌لرنده علوم دینیه تحصیل ایدرلر. شان ـ تون ولایتنده ۳۲۵ باب جوامع شریفه موجوددر.

یون ـ نان ولایتی ۵,۰۰,۰۰۰ الی ۳,۰۰۰,۰۰۰ نفوس.

یون ـ نان ولایتنده اوچ بچق الی درت میلیون قدر نفوس اسلامیه موجود اولوب تا ـ لی ـ فو ، شین ـ نین ـ فون ، یون ـ چان ـ فو ، چاو ـ تون ـ فو ، یو ـ ئول ـ فو ، لی ـ كیان ـ فو ، كین ـ یون ـ فو ، قوآن ـ نان ـ فو ، لی ـ نغان ـ فو ، چا ـ هیون ـ فو متصرفلقلری داخلنه یایلمشلردر. اسلاملرك قسم كلیسی یون ـ چه‌ئو قضاسنده وكین ـ یو ـ تنغ ویون ـ یو ـ تنغ ناحیه‌لرنده دخی بولنمقده‌درلر.

۶۷۰ الی ۶۹۵ سنه‌لرینه قدر بوخطه‌ده طولاشمش اولان مارقو پولو نامنده‌كی سیاح (یون ـ نان) ولایتی اهالیسنی (قراجان) نامیله ذكر ایدوب قسم اعظمنك مسلم اولدقلرینی خبر ویرییور.

رجال ایلخانیه‌دن رشیدالدین نامنده‌كی ذات سكزنجی عصر هجری ابتدالرنده تحریر ایلمش اولدیغی جامع التواریخ اسمنده‌كی اثرنده یون ـ نان ولایتی سكنه‌سنك یعنی (قراجان) لرك همان كافه‌سنی مسلمان اولمق اوزره قید ایتمشدر.

ابن بطوطه بوحقیقتی تصدیق ایتمش واوزماندنبری عكسنی ادعا ایدن بركیمسه بولنمامشدر.

الیوم یون ـ نان ولایتنك نفوس اسلامیه‌سی اوچ بچق میلیون قدردر. بیرمانیا حدودی اوزرنده ساكن اولان اقوام بوحسابه داخل دكلدر. بونلر (یونه‌ن) یعنی مغول سلاله‌سی دورنده اسلامی قبول ایتمشلردر.

بونلردن بشقه :

لیائو ـ تونغ ولایتنده	۱۰۰۰۰۰	نفوس
هو ـ نان ؛ هوپه ولایتلرنده	۵۰۰۰۰	»
كیان ـ سی	۴۰۰۰	»
كیان ـ سو ؛ نغان ـ هوه‌ی	۱۵۰۰۰۰	»
قوآن ـ تونغ (قانطون)	۲۱۰۰۰	»
بوولایتده ۱۲ جامع شریف واردر دردی (های ـ نان) آطه‌سنده		
قوآن ـ سی	۱۵۰۰۰	»
قوه‌ی ـ چه‌ئو	۴۰۰۰۰	»
ظ ـ چوئی	۴۰۰۰۰	»
هو ـ نان	۲۰۰۰۰۰	»
چه ـ كیان ؛ فو ـ كیه‌ن	۳۰۰۰۰	»

خلاصهٔ كلام چینك اهالیٔ اسلامیه‌سی ایمپراطورلغه تابع اولان ممالكده بولنان مسلمانلر داخل اولمدیغی حالده یكرمیدن یكرمی برمیلیونه قدر تخمین اولنمقده‌در. بومعلومات ماندارنلر، علمای اسلامیه واشراف ولایات طرفندن اعطا ایدلدیگی جهتله موسیو (نیه‌رسان)

صحیح عد ایتمك لازم كله جكنی بیان ایتمشدر.

تركستان شرقی، مغولستان، تبت وسائر ممالكده بولنان اسلاملرده داخل حساب ایدیله جك اولورسه الیوم چین حكومت وسیعه سنده اوتوز میلیونی متجاوز موحدین موجود اولدیغی تحقق ایدر. (كثرهم الله)

٥

چینده بولنان اسلاملرك اوصاف مادیه و معنویه‌لری

چینده‌کی اسلاملر ایله اصل چینلیلرك عرق جهتیله اختلافی ـ چین مسلمانلرینك اجداد قدیمه‌سی ـ اقسام غربیه وشرقیه آره‌سنده طریق مواصله‌یی کیم کشاد ایتدی ـ چین مسلمانلرینك اختلاف عرقی خصوصنده مؤلفلرك مطالعاتی ـ چین مسلمانلرنده متانت بدنیه وفکریه ـ بونلرك شریعت مطهرهٔ احمدیه‌یه رعایتلری.

چینلی مسلمانلر سیما واخلاق جهتیله دیکر چینلیلردن اساساً فرقلیدرلر . بونلر یکی برجنس تشکیل ایدوب عرب، ترك وچین قانلرینك اختلاطندن حصوله کلدکلری وهلهٔ اولاده فرق وتمییز اولنور . هیچ برمملکتده موجود اولمیان بو عرقی ایوجه اکلامق ایچون اصل وظهوری زماننه قدر چیقمق لازم کلیر . اولجه بیان ایلدیکمز وجهله چینلی مسلمانلرك اجداد قدیمه‌لری (۱۳۸) سنه‌سنده خلفای عباسیه‌دن ابوجعفر المنصور طرفندن ایمپراطور (سو ـ تونغ) ك معاونتنه اعزام اولنان وبالاخره ایمپراطورك مساعده‌سی اوزرینه چینده یرلشوب چینلی قادینلرله ازدواج ایلاین درت بیك عرب عسکریدر . بوندن اوچ عصر صکره نوچین آسیا قطعه‌سنك اقسام غربیه وشرقیه‌سی آره‌سنده کنیش برطریق مواصله آچمغله سریانی، عرب، عجم، ترك، هوه‌ی ـ هوو اویغورلردن بر چوق خلق تاجر، صنعتکار، عسکر ومهاجر صفتیله چینه داخل اولمغه باشلادیلر . بونلردن بر چوغی داخل ممالکده یرلشمکه باشلادیلر واو وقت اجرای حکومت ایدن (مغول) سلاله‌سندن بردرجه حسن قبول کوردیلر . نائل اولدقلری امتیازات ومعافیاتدن طولایی درت عصردنبری یرلی اهالینك عروق حسدینی تحریك ایتمکده بولنان بواجنبیلر کسب اتساع‌له افرادی کثیر وپارلاق بر هیئت اجتماعیه تشکیل ایتدیلر . اولجه بردرجه‌یه قدر یالکز آره‌لرنده قز آلوب ویرمکده‌لر ایکن بالاخره چینلیلردن ده قیز المغه باشلادیلر .

چین قطعه‌سنه دخوللرنده مشهود اولان عرق اختلافی یواش یواش غیب ایدوب

بو وجهله چین عرقندن آیری بر عرق تشکیل ایتدیلر .

چینلی اسلاملری مشاهده ایدن بتون سیاحلر، سیمای مخصوصلری حسبیله بونلری حکومت سماویه‌نك دیکر افراد اهالیسندن قولایجه تفریق ایتمشلردر .

جون آندرسون دییورکه : «چینلی اسلاملر عمومیتله ایی یاپیلی، پهلوان بنیه‌لی وقامتلری وسطیدر . یوزلری اوزون، کوزلری خفیفجه مائل، الماجق کمیکلری چیقیقدر . سالری بسبتون مردانه اولوب قوت ومتانت ارائه ایدر . بیقلرینی سنت‌سنیه اوزره قطع ایدوب یوزلرینك دیکر قسمنی تراش ایتدیررلر . باشلوجه سرپوشلری صارقدر .

«چینلی مسلمانلر هیچ بر وجهله تعصب اثری کوسترمزلر . بونلر ماهر تاجردرلر . ملل سائره ایله عقد روابط ایله منافع کلیه استحصال ایتمك طریقلرینی ایوجه بیلیرلر . ناموس واستقامتلری هر درلو تعریفك فوقنده‌در . شقاوت اخیره اثناسنده (یون - نان) ولایتنك شمال طرفلرنده سیاحت ایدن برچینلی بکا دیدی که : «تبتك شرق طرفنه کیدن بر عظیم کاربان، ایمپراطور عسکریله (پان تای) لرك همان محاربه‌یه کیرشمك اوزره بولندقلری بر نقطه‌یه کلدی . اسلاملرك قوماندانی بونلره یول ویرمك اوزره هجومی مرورلرندن صکره‌یه تعلیق ایلدی.» ینه بو چینلی بکا سویلدی که: «کندی وطنداشلری اولان چینلولر اسلام ماندارنلری دیکر ماندارنلر ترجیح ایدرلرمش . زیرا اسلام ماندارنلر دها عادل ودها حلیم اولوب دیکرلری کبی مرتکب دکلدردر .»

چینلی مسلمانلر یبانجی بر اصلدن تشعب ایلمش اولدقلرینی غایت واضح صورتده کوسترمکده بعض نشانه‌لره مالکدرلر. شویله که ترك عرقنه مخصوص اولان خطوط تمیزیه چینك غرب جهتلرنده مسکون اولان اسلاملرك قسم اعظمنده نمایان اولور.

چین قطعه‌سنده اصللری عرب اولان دیکر مسلمانلر دخی بولنوب فقط بونلرك عمومیت اعتباریله چینلیلره پك زیاده بکزه‌دیکنی وآنلردن فرقی یالکز قامت، قوت ودها متانتلی اطواره مالك اولملرندن عبارت بولندیغنی (فرانس غارینه) بیان ایتمشدر .

بو مشابهت شبهه‌سز ، مسلمانلرك اسلام عائله‌لری آره‌سنده انتخاب ایلدکاری زوجهٔ مشروعه‌لرندن ماعدا چینلی قزلردن اوطه‌لق آلمه‌لری اعتیادندن ایلری کلمکده‌در. (یون - نان) اسلاملرینك منشأ حقیقیلرینه کلنجه، بونلرکده عربلرك ترك مهاجرلری وچینلی قانلریله قارشمه‌لغندن حاصل اولمش اولدیغنی ینه (فرانس غارینه) بیان ایتمکده‌در.

دوقتور (مارتن)، کوره پکین مسلمانلرینك اخلاق واطواری دیکر چینلیلرککندن چوق

فرقلیدر. هرنه‌قدر جمله‌سی عینی طرزده تلبس
ایتمشلر سه‌ده مسلمانلر سیمالریله چینلولردن
قولایجه تفریق اولنه‌بیلیرلر. راهب (هوك)
چین سیاحتنامه‌سنده اسلاملر حقنده دیمش که:
(جلد ۱۱ ص ۷۶) «اسلاملرك سیمالری نوعما چینلی
سیماسیدر؛ فقط فكرلری چینلی فكری دكلدر.»
بوندن بشقه راهب مومی الیه اسلاملر دها
متانتلی اولدیغی جهتله بو كیفیتك چینلیلره
حرمت فكری القا ایلدیكنی علاوةً بیان
ایتمشدر. مومی الیهك بونده حقی واردر.
حق دها ایلری كیدیلوب دینله‌بیلیرکه، بر کون
کله‌جك مسلمانلق بتون چینه حاكم اوله‌جقدر.
(انشاالله الرحمن)

خطهٔ چینیه‌یی اكنه بوینه طولاشمش
اولان مشهور میسیونر (داوید) چینلی
مسلمانلرده اصلا تعصب اثری كورلمدیكنی،
شراب ولحم خنزیردن اجتناب ایتدكلرینی وختان
وسائره كبی سنن سنیه‌یه اتباعلری بركمال اولوب
ایچلرنده برچوقلرینك فریضهٔ حج شریفی ایفا
ایلمکده اولدیغنی بیان ایتمشدر.

چین حكومتنك هر جهتنده سیاحات عدیده
اجرا ایدرك چینلی مسلمانلرك احوال وعاداتنی
هركسدن زیاده تحقیقه موفق اولمش بولنان
موسیو (دوبونی) بروجه آتی تقدیراتده
بولنمقده‌در:

«سین ـ شن طرفلرنده متعدد جامعلر
كوردك. ایچلرندن بری لطافت واحتشامیله
بزه شرق یعنی استانبول جامعلرینی درخاطر
ایتدیردی. كسكین نظری، معلوم اولان وقار
واندام واطواریله عرب عرقنك تمثالی اوراده
كوزیمزه پكده كورنمیور ایدی.

«بتون اسلاملر بیاض ومرابطین (ها ـ
هونغ) یعنی علما صنفی بشیل صاریق صارارلر.

«چین قانیله اولان اختلاطك آز ویا
چوقلغنه كوره بو عرب، ترك وچینلی عرقی
شخصاً تخالف كوسترمكده‌در. بو وجهله
مسلمانلرك آز بولندیغی ولایتلرده بونلر
دها متین قیافتلری، اوزون یوزلری ودها
صیق وقیصه بیقلریله دیگر چینلیلردن فرق
اولنورلر. بالعكس دیكر ولایاتده وعلی الخصوص
ایمپراطورلغك شمال وغرب جهتلرنده بو
عرقك اوصاف ممیزه‌سی پك آشكار اوله‌رق
كوریلور. بونلر قامت وسطیه‌دن بر آز قیصه
بویلی اولوب اركككلرك اعضاسی متناسب
وعضلی، وقادینلر اركككلردن بر آز دها قیصه
بویلی اولوب صدرلری اولدقجه كنیش
وقالچه‌لری چیقیقدر. أل و آیاقلری كوچكلك
جهتیله شایان دقت بر درجه، فقط ضعیفجه‌در.
زنكین عائله‌لره منسوب اولان قادینلردن
اكثری تضییق ایله آیاقلری كوچلتمك
عادتنی قبول ایتمشلردر. ولایتلرك اكثریسنده
عادی صنفه منسوب قادینلر بو غریب عادته
اتباع ایلمكی ایسته‌مه‌مشلردر. اسلام چینلیلرك
جلدی زیتونی‌یه مائل صاری اولان دیكر

چینلیلردن یا دها اسمر ویا دها بیاضدر. صاچلری سیاه وتللری قالیندر.

« معمافیه غرب طرفلرنده قرال صاچلیلر نادر دکلدر. صقاللری دها طوق ودها انجه‌در. چهره‌لری بیاض، کوزلری خفیفجه مائل ودها بیوکدر. الماجق کمیکلری دها چیقیق بورونلری اولدقجه طویل وقبارقدر. ارککلرك آثار بسالت وجدیت ارائه ایدن سیمالری، دیکر چینلیلرك کیوشکلك وحیله‌کارلق کوسترن وجهلریله تام بر تضاد حاصل ایدر.

« چینلی اسلاملرك ادبیاتله اول قدر اشتغاللری اولمیوب سلاحشورلق وتجارتی صنایعه ترجیح ایدرلر. عمومی‌ده استقامت وناموس اصحابندندرلر. حکومت مأموریتلرنده استخدام اولنانلرینی اهالی سور، وکندیلرینه رعایت ایدرلر. تجارتله مشغول اولانلر ایسه اعتبار عظیم صاحبیدرلر. چینلی اسلاملر شفقت پرور آدملر اولوب بتون اعضاسی یکدیکری حمایه ومحافظه ایلین جسیم بر عائله‌یه بکزرلر.

«چینده بولنان اسلاملر حکومت امپراطوریه‌ده تبعهٔ سائره‌نك مالك اولدقلری باالجمله حقوق وامتیازاته صاحبدرلر. اسلاملر چفتجی، عمله، تاجر ومتحیزان اهالی صره‌سنده بولنه‌بیلدکاری کبی وسائط نقدیه ولیاقتی درکار اولانلر، ماندارن [۱] صنفنده دخی بولنه‌بیلیرلر.

« اسلاملر اردوده، محاکم صلحیه‌ده، (هانله‌ن [۲] لر انجمن فنونده، حتی نزد امپراطوریده بیله اجرای مأموریت ایتمکده‌درلر. معمافیه (قونفوسیوس)ك متعصب تلمیذلرندن بولنان چینلی مأمورلری کوجندیرمامك اوزره کندیلرینی اونوتدیرمغه دائما دقت ایدرلر. دیکر چینلیلر کبی اوزون روبه اکتسا ایدرلر وسرپوش ملی‌یی طاشیرلرسه‌ده جوامع شریفه‌ده بولندقلری زمان مخروط ناقص یعنی فس بچیمنده ومختلف الوانده تقیه وکلاه کییرلر. بیوك مأموریت اشغال ایدن اسلاملر محکمهٔ مذاهب معرفتیله تقرر ایتمش اولان عبادات وطاعاتی بلا تردد ایفا ایدرلر. خلاصهٔ کلام

---

[۱] ماندارن کلمه‌سی لاتینجه‌ده امر ایتمك معناسنه کلن مانداره *mandare* کلمه‌سندن پورتکیز لساننه آلنمش اولان (ماندار) کلمه‌سندن ویا تحریف ایدلمش بر کلمهٔ هندیه‌دن مأخوذدر. چینجه‌سی (قوـهان) در. اوروپالولر رهابین ایله آنلرك بیوك مأمورلرینی بو نامله تسمیه ایدرلر. ماندارنلر عسکری وملکی نامیله ایکی صنفدن عبارتدر. امپراطورك مشاورلری اولان درت ذات بونلرك ریاستنده بولنه‌رق برنجی صنف ماندارنلری تشکیل ایدرلر. بونلردن صکره ایکنجی صنف مشاورلری ادارهٔ دولتده بولنان مأمورین عالیه وولایات والیلری اولان ماندارنلر کلور. بیوك ماندارنلرك مقداری طقوز بیك راده‌سنده بولنوب مادون اولان ماندارنلرك مقداری بوندن چوق فضله‌در. ماندارنلر بر هیئت مخصوصه تشکیل ایتمزلر. فقط هر برینك ریاستی تحتنده ادارهٔ حکومتك بر قسمیله مشغول اولان بر محکمه ویا بلم واردر. هر ماندارن کندی دائرهٔ نفوذنده اجرای معاملات ایلر.

[۲] انجمن دانش اعضاسی

کافه‌سی‌ده حکومت ایمپراطوریه‌نك بالجمله قوانین وعاداتنه تطبیق حرکتله وظائف اسلامیه‌یی یرینه کتیرمکده‌درلر.

« تصادفاً اسلاملر چین علماسیله مباحثات مذهبیه‌ده بولنه‌جق اولور ایسه حضرت رسالتپناه افندیمز حضرتلرینك نهی بیوردقلرندن طولایی اکل لحم خنزیر وشرب خمر، زنا وقمار وسائره حقنده‌کی احکامی تعداد ایدرلر. چینلولرك الك معلوماتلی صنفلرنده بیله اسلاملرك شو بیاناتی اکتساب رجحان ایتمکه باشلامشدر. الیوم اسلامیته قونفوسیوس وبودا مذهبلرندن ممزوج بر دین نظریله باقیورلر ایسه‌ده پك یاقینده کله‌جك اولان بر کونده دین مبین احمدینك حقیقتنی اکلایه‌رق تکمیل چین عالم اسلامیته داخل اوله‌جقدر.

حکومت هرزمان اسلاملری آزچوق حمایه ایتمشدر. بوبابده متعدد امرنامه‌لر نشر اولنمشدر که خلقی اسلامیتك علویتنی تقدیره واسلاملره اذا وجفادن منعه خدمت ایتمشدر.[۱]

(۱۱٤۷) سنه‌سنده دین محمدی حقنده مفتریات وکذب ایله مالی برراپور تقدیمنه جسارت ایلمش اولان (نفان-هووی) حاکمنه ایمپراطور (یون-چین) طرفندن تسطیر اولنان شدتلی برتوبیخنامه‌ده شو صورتله ادارهٔ لسان اولنمشدر: « اسلاملر مملکتك اولادیدر. بونلر سائر چینلیلر کبی چین عائله‌سنه منسوب بولنیورلر. اسلاملرك سربستجه مراسم دینیه‌لرینی اجرا ایلملری مطلوبمدر. مملکتك قوانیننه رعایت ایلدکجه حقلرنده سائر تبعه مثللو معامله اولنسون. مذهب، صرف وجدانی برکیفیتدر که آکا دائر تحقیقات وتفتیشاتده بولنمق هیچ کیمسه‌نك صلاحیتی داخلنده دکلدر. »

یدییوز سکسان بش سنه‌سی اکابر اسلامیه‌دن برذاته اعطا ایلدیکی یوز حرفدن مرکب برلوحه‌ده بالذات حضرت فخر کائنات افندیمز حضرتلرینك مدح وثناسنده بولنمشدر. لوحهٔ مذکوره‌نك مندرجاتی شوندن عبارت ایدی: « کتب اسلامیه خلقت کائناتی ایضاح ایدر. دین مبین اسلامك شارع وناشری غربده تولد ایلمش بیوك برذات شریفدر. کندیلرینه اوتوز جزؤ کتاب جلیل نازل اولدی وبونکله بتون عالمی تنویر ایتدی. »

[۱] منغ سلاله‌سندن ایمپراطور (تای - تو)،

٦

چینك عربستانله اولان مناسباتی

چین ایله عربستان اره‌سنده مناسبات نه‌زمان باشلادی؟ — عربستان حقنده چین مؤلفلرینك معلوماتی — یزدجرد ثالث — قتیبه‌بن مسلمك چینه سفری — چین ایمپراطورینه هیئت مخصوصه اعزام ایلمسی .

عربستان قطعه‌سی چینده اسلامیتك انتشاری خصوصنده مهم برخدمت ایفا ایلمشدر . بناءً علیه مرکز انتشار شریعت غرای محمدیه اولان عربستان قطعه‌سیله چین آره‌سنده اولدنبری نه کبی مناسبات موجود اولدیغنی اوکرنمك لازمدر .

(هان) سلاله‌سی زماننه قدر چینلیلر آسیای مرکزیده (هندوکش)دن آیریله‌رق (اولوق طاغ)، کسب ارتباط ایدن (بلور) طاغلرینك غرب جهتلری حقنده غایت مشکوك معلوماته مالك ایدیلر . هجرت نبویه‌دن ٤٩٦ سنه مقدم (چان-کیه‌ن) نامنده برجنرال معیتنده یوز کشی اولدیغی حالده ایشیدلمامش برجرأتله اوزمان ماوراءالنهری اشغال ایتمك اوزره بولنان (یو-چو) لرك مملکتنه آقین ویردی . بو سفردن مقصدی قوتی کوندن کونه تزاید و حکومتی جدی برصورتده دوچار اضطراب ایتمکده بولنان (هیون-فو) یعنی هونلره قارشو (یو-چو)لر ایله اتفاق عقد ایتمك ایدی. (چان کیه‌ن) اثنای راهده هونلر طرفندن اسیر ایدلدی. اون سنه اسارتدن صکره فراره موفق اولدی. بیك درلو مهالکی آتلایه‌رق (یو-چو) لرك مملکتنه واره بیلدی . بوراده فرس ، هند

وعربستان (تاش) [١] جهتلرينه دائر غايت مفيد معلومات استحصال ايلدى.

بوزماندن اعتباراً چين قطعه‌سيله ممالك غربيه آره‌سنده ابواب مناسبات آچيلدى. ايمپراطوره هديه ايتمك اوزره حكومات مختلفه‌دن اعزام اولنان سفارت هيئتلرندن وصنعتلرينك محصولاتنى مبادله ايتمك اوزره كلن كاربانلردن استحصال اولنان معلومات تاريخيه وجغرافيه حكومتك امريله طبع اولنوب كاملاً نشر ايدلدى. آنجق شو صورتله استحصال اولنان معلوماتك كافه‌سى بالطبع موافق صحت وحقيقت دكل ايدى. فقط اجانبه عائد خصوصاتده اهالينك غايت لاقيد بولنديغنى بيان مأمورلر بونكله چوقجه مشغول اولمدقلرى كبى عصرلردنبرى تعقيب ايده كلكده بولنديغى اصول موجبنجه حكومت دخى بو درلو مسائل حقنده عامهٔ اهالى‌يى خبردار ايتمكه غيرت ايتميور ايدى.

عربستان ايله عربلر حقنده چينليلرك ايدينه بيلدكلرى معلوماتى حاوى اولان چين مؤلفاتندن بعض فقره‌لرك بورايه درجى ممكن ايسه‌ده بونلرك كافه‌سى كذب محض اولديغندن عيناً درجندن صرف نظر ايتدك.

چين ايله عربستان قطعه‌لرى آره‌سنده‌كى مناسبات تجاريه‌نك (ثين) سلاله‌سى زمانلرينه قدر چيقديغنى اولجه بيان ايتمش ايدك. حال بوكه بو ايكى حكومت ميانه‌نده مناسبات سياسيه (تانغ) سلاله‌سى اوته‌يه گچه‌مز؛ يعنى بو مناسبت فرس حكمدارى يزدجرد ثالثك شجعان اسلاميان طرفندن مغلوب ايدلمسى زماننده بدء ايتمشدر (سنهٔ هجريه ٢٨ ويا ٢٩). مجمستانده اهالى آره‌سنده قالمش اولان تواتره نظراً يزدجردك قادسيه محاربه‌سنده مغلوب اولمسى اوزرينه (سيت) اقوامنه التجايه مجبور اولمش وتا حكومت وسطيه‌نك حدودينه قدر ايلرولمشدر. حتى مجوهراتيله، نوشيروانك خزينه‌لرينى چين ويا تاتارستان خاقانه ويرديكنى وخاقانك ايسه بونى بردها كيرويه ويرمديكنى سويلينلرده واردر. هرنه ايسه يزدجردك وفاتندن

[١] بو (تاش) ويا (تاج) نامى مملكت واهالىٔ فرسك نام قديمى ويا خود (پارت) لرك تسميهٔ مليه‌سى اولوب مؤخراً كندى تبعه‌لرى اولان فرسليلره انتقال ايلمش بولنمسى محتملدر. ابتداى امرده چينليلر فرس قطعه‌سنى وعربستان كبى بورايه مربوط اولان قطعات سائره‌يى (تياوچو) اسميله تسميه ايدرلر ايدى. بو اسمك (پورسيز)ه تحويلى دها صكره‌لرى وقوع بولمشدركه (پارس) كلمه‌سنك فنا صورتله تلفظدن حصوله كلمشدر. مغوللر فرس قطعه‌سنى ضبط ايلدكلرى زمانده عربستانك چينليلر نزدنده اولان نامى (تيه‌ن - تان - بيت‌اه) ويا (تيه‌ن - فان - جنت) ايدى. چين محررلرندن بعضلرى محل سعادت ديمك اولان (تيه‌ن - فان) تعبير عربيده ديار مقدس معناسنه اولان سيمن كلمه‌سى معناسنه در ديمشلر ايسه‌ده ديار مقدس، ارض حجاز اولوب يمن قطعه‌سى، قبلهٔ مكرمه‌نك صاغ طرفنده بولنديغندن طولايى جهت يمين معناسنه اولان (يمن) ناميله توسيم اولنمشدر. حتى (شام) دخى صول طرف ديمكدر. عربستان نامى بو ديارك ايلك حكمدارى اولان (يعرب) ك اسمندن آلنمشدر.

صكره چینیلرك (پی-لو-سز) تسمیه ایلدكاری فیروز نامنده‌كی اوغلی طخارستانه چكلدی . وایمپراطور (قاو-تونغ) دن عربلره قارشو معاونتنی نیاز ایلدی. ایمپراطور بلاد فرسك اوزاقلغندن طولایی امداد كوندرمك ممكن اوله‌میه‌جغنی و فقط كندی حقنده خلیفهٔ ذیشان حضرت عثمان رضی‌الله‌عنه افندیمزدن شفاعت طلب ایده‌جكنی جواباً بیلدیردی.

هجرتك ٢٨ نجی سنه‌سی عساكر اسلامیه ماوراءالنهره داخل اولدی. ایمپراطور طرفندن كوندریلن سفیر حضرت عثمانك حسن قبولنه مظهر اولدی . خلیفهٔ مشارالیه حضرتلری امراسندن بریسنی حین عودتده سفیر ایله چینه كوندردی . بوذات هجرتك ٢٩ نجی سنه‌سی (چان - نفان)، واصل اولوب پك بیوك مراسم ایله قبول ایدلدی.

خلفای امویه‌دن برنجی ولیدك ایام حكومتنده قتیبه بن مسلم الباهلی خراسان والیسی تعیین اولنه‌رق (٩٥) تاریخنده آمودریایی كچدی . ماوراءالنهره داخل اولدی. ایمپراطور (هیونن - تونغ)ك یكنی قوماندانسنده بولنان اردوبی مغلوب ومركز اولان (بخارا) شهرینی ضبط ایلدی . [١]

بر آز زمان صكره خوارزم خانی بولنان ماغوری دخی دوچار انهزام ایدوب اوایامده آسیا قطعه‌سنك بللی باشلی بازاركاهلرندن بری وهند وچین امتعه‌سنك اك مهم مجمعی اولان سمرقند شهرینه التجایه مجبور ایتدی. شهرك بولندیغی اووه محصولدارلغیله مشهور اولوب آسیانك اك معمور محلی عد اولنیوردی. قتیبه شهری محاصره ایتدی . قحط یوزندن صوك درجه‌یه كلمش اولان مدافعین شدتلی برمقاومتدن صكره تسلیمه مجبور اولوب سنوی ١٠٠٠ دینار ویركو و ٣٠٠٠ كوله ویرمك شرطیله دین مبین اسلامی قبول ایتدیلر .

قتیبه مكلف برجامع شریف بنا ایتدیروب عقائد اسلامیه حقنده بالذات خلقه وعظ ونصیحت ایلدی . بعده مشارالیه بخارا شهرنده دخی دیكر بر جامع شریف بنا ایتدیردی . بتون مملكت دین اسلامی قبول ایلدی . قتیبه نشر شریعت غرا مقصد جلیلیله شرقه طوغری ایلرولدی . چین حدودینه یاقلاشدیغی صره‌ده ایمپراطوره بر اخطارنامه كوتورمك اوزره برهیئت مخصوصه اعزام ایلدی .

مشارالیه اخطارنامه‌سنده، اكر خلیفه‌یه سنوی ویركو ویرمك شرطیله عرض اطاعت ایتمز ایسه حقنده خیرلی اولمیه‌جغنی بیلدیریورایدی. بو هیئت مخصوصه (هبیره بن مشمره) ریاستنده اولوب علمادن اولمقله برابر امور عسكریه‌یه‌ده

(١) ماوراءالنهره ابتدا غزا ایدن عبیداله بن زیاددر . مشارالیه ٥٤ سنه‌سی جیحونی كچوب بیكند وایمن ونف نام دیكر نخشب شهرلرینی ضبط ایدوب غالباً دوندی. بعده (٥٦)ده سعیدبن عثمان تكرار غزا ایتدی. فقط سمرقندلیلر مشارالیهله عقد مصالحه ایلدیلر .

واقف اون ذاتدن مركب ایدی . بو هیئت
ایمپراطورك نزدینه چیقدقلری زمان غایت مكلف
البسه كینمش واك لطیف عطریات سورونمش
ایدیلر . بوزیارتلری اثناسنده ایمپراطورك
یاننده هیچ برسوز سویلمیه‌رك برمدت صكره
چكیلدیلر . بو حال كندیلرینی فوق العاده
حرمتله قبول ایدن ایمپراطورك تعجبنی موجب
اولدی .

ایكنجی كون سیاه وكبار لباس كینمش
اولدقلری حالده ینه ایمپراطورك یانه چیقوب
بركون اولكی كبی حركت ایتدیلر . فقط
اوچنجی كونی حرب لباسلری كینمش وتپه‌دن
طرناغه مسلح بولنمش اولدقلری حالده تكرار
ایمپراطورك قارشوسنه چیقدیلر. بو حالده ایمپرا-
طور كندیلرینه توجیه خطاب ایدوب سبب
ورودلرینی واوچ كون صره‌سیله تبدیل قیافت
ایدرك كندی یاننه كلرندن مقصدلری
نه اولدیغنی سؤال ایلدی. هبیره جواباً: «برنجی
كونكی قیافتمز دوكونلرده اكتسا ایلدیكمز
لباسدر . ایكنجی كونكی حضور خلیفه‌ده
بولندیغمز زمانكی قیافتمزدر . بو اوچنجی
كونی طاشیدیغمز البسه ایسه محاربه‌یه چیقدیغمز
وقتده‌كی قیافتمزدر . » دیمشدر .

ایمپراطور كرك بو نطقدن وكرك هبیره‌نك
حامل اولدیغی اخطارنامه‌دن اوركمش وهر آن
حدوددن آلدیغی حوادثلرله قورقمش اولد-
یغندن پك چوق پاره اعطاسیله برابر ولید
حقنده‌كی حسیات احترامكارانه‌سنی هیئت
سفارته بیلدیردی وبونلردن هر برینه آیری
آیری التفات واكرام ایدرك اعضای عائله-
سندن درت پرنسی رفاقتلرینه ویروب ناقتیه
اردوگاهنه قدر كندیلرینی تشییع ایتدیردی .

قتیبه بن مسلم طرفندن ۹۵ سنهٔ
هجریه‌سنده ماوراءالنهرك استیلاسی چین اسلا-
میتی تاریخنده غایت مهم بر وقعه تشكیل ایدر.
زیرا بالاخره (هوه‌ی) ویا چینلی اسلاملر
حكومتی اولان خوارزم قطعه‌سنده دین مبین
اسلامك تأسسی بوزماندن بدء ایدر .

هجرتك ۹۹ نجی سنه‌سی چینلیلردن
خشنود اولمیان بعض اهالی آسیای غربیده
بولنان چین مأمورلرینی مملكتدن طرد ایتمك
اوزره خلفای امویه‌دن عمر بن عبدالعزیز ایله
تبت حكمدارندن معاونت رجاسنده بولندیلر.
خلیفه طرفندن سوق اولنان قطعات عسكریه
ایله تبتلیلر كاشغر مملكتنده ایكی شهری
محاصره ایتدیلر. فقط چینلیلرده لاجل المعاونه
كلمش وطورفان جوارنده اخذ موضع ایلمش
اولان متعدد چته‌لرك كندیلرینی خربالامقده
اولدیغندن طولایی محاصره ایتدكاری شهرلری
تركه مجبور اولدیلر وچین ایله غرب تركاری
وتبتلیلر بیننده بر متاركه عقد اولندی .

هجرتك ۱۰۱ نجی سنه‌سی صفدو جوارنده
بولنان ممالك حكمدارلری عربلره قارشو
كندیلرینی حمایه ایتمك طالبیله ایمپراطور

(هیوئەن ـ ثونغ) نزدینە سفیرلر اعزام ایتدیلر.
ایمپراطور (تای ـ ثونغ)ڭ ایام حکومتندە اوت ـ شان [۱] کیەن یعنی (قوفەن) [۲] وسمرقند حکمدارلری چین ایمپراطورینە تبعیت ایلە طانیدیلر وفتوحات اسلامیەیە رغماً دائما آکا صادق قالدیلر. ۱۰۶ سنۀ هجریەسندە خلیفۀ اموی هشام، ایمپراطورە هدیەلر کوندردی. بونلر آرەسندە آتلر، کمرلر وسائرە بولنیور ایدی.

هجرتك ۱۲۱ نجی سنەسی هشام طرفندن هدایای جدیدە ایلە ورود ایدن سلیمان نامندە بر سفیر پك بیوك احتراماتلە قبول اولنوب کندیسنە (قوئی) عنوانی ایلە برابر قرمزی رنکلی بر برنوس ومکلف بر کمر اعطا اولندی.
بوندن بویلە امویلر ایلە چین ایمپراطوری

---

[۱] هند شمالی حکومتی اولوب (او ـ فو ـ نو) دخی تسمیە اولنور ایدی . طولی ۵۰۰ فرسخ اولوب اهالیسی غایت زنکین، وفقط حیلەکار وماهر آدملردر. مذهبلری بودا آیینیدر. لسان ویازیلری هندك سائر جهتلرینك عینی اولوب فن تحریردە غایت ماهر کیمسەلردر.

[۲] بو حکومت (چونغ ـ لینغ) سلسلەسنك جنوبندە کائندر. حکمداری (سیەثو ـ تیەن ـ چونغ) اسمندە وفان ـ یەن (بانیەن) ك ۹ میل شمالندە و(تاقی) نك ٦ میل شرقندە و(قوآ ـ چەثو) نك ٦٦۰ میل بعدندە اولان بر شهردە ساکندر . مملکت مستوی، غایت قوراق واقلیمی معتدلدر. اهالینك اخشاب ومعادن ایشلمك خصوصلرندە غایت مهارتی واردر. اوزرلرندە آت تصویری بولنان آلتون وکموش مسکوکات قوللانوب تجارتە استعدادلری درکاردر.

آرەسندە مناسبات خیلیدن خیلییە کسب صمیمیت ایتدی. حتی ۱۲۵ سنەسی شاشی حکمداری عربلرە قارشی ایمپراطورك معاونتنی طلب ایلدیکی حالدە رد اولنوب وقعە هشام طرفنە بیلدیرلدی. [۱]

بخارا وماوراءالنهر مسلمانلرندن برچوق غفیرك وعرب تاجرلرینك امویلر ایلە ایمپراطورك آرەسندە موجود اولان مناسبات حسنەدن استفادە ایدرك تحری ثروت مقصدیلە چینە داخل اولوب (چان ـ نغان) [۲] شهرینە

---

[۱] پاپاس (غوبیل)، بو کیفیتك هجرتك ۱۸۲ نجی سنەسی هارون الرشید طرفندن چینە اعزام اولنان اوچ سفیرك تشبثی اوزرینە حصولە کلدیکنی بیان ایدیبورسەدە تانغ وقایعنامەلرینك بیاناتی راهب مرقومك بو افادەسنە توافق ایتمیور .

[۲] چین اسلاملری بو (چان ـ نان) ویا (سی ـ نغان ـ فو) شهرندە وچین ـ کلدانی لسانلریلە مشترکاً یازلمش اولان محکوکات خرستیانیەنك کشف اولندیغی محلدە ایلك جامع شریفك زمان انشاسی اولان ۱۲۵ تاریخنە عائد برآبدۀ اسلامیە کشف اولندیغنی ادعا ایدرلر . (چان ـ نغان) شهرینی تعریف وتوصیف ایدن مؤلفاتدە نە بو جامع شریفدن ونە مذهب اسلامدن بحث اولنمدیغی جهتلە بو کیفیتك ایضاحی مشکلدر. بو حال اثبات ایدیبورکە اوزماندە اسلاملرك آیروجە بر نامی یوق ایدی واوچ ویا درت مذهبلە برچوق طریقتلری ارائە ایدن (تا ـ تنغ ـ کیاثو) مذهبیلە قاریشدیریلیور ایدی . بحث ایلدیکمز جامع شریف ۵۲۱ سنەسی (ها ـ تو ـ لا) نامندە بر عسکری ماندارانك همتیلە مجدداً بنا ایدلمشدر . (یوئەن) یعنی مغول سلالەسی ایام حکومتندە (پوپو) اسمندە اولان (قوای نغان) حکمداری ایمپراطور

كلدكلرینی واورادهایش وكوجلریله اوغراشمق اوزره اقامت ایچون رخصت آلدقلرینی مورخین اسلامیه بیان ایتمكده درلر.

(ما - اوئن - بین) ه كوره (چان - نغان) شهرنده ایلك جامع شریف بوزمانده بنا اولنوب (تین - كیائو - ظ) یعنی مذهب صاف معبدی تسمیه اولنمش ایدی. لو - تیه ن - ثیو) اسمنده بر ماندارن اسلاملر اوزرینه ناظر عمومی تعیین ایدلدی. برقاچ سنه صكره (تین - كیائو - ظ) نامی ایمپراطورك امریله (نان - مین - سز) اسمنه تحویل ایدلدی.

هجرتك ۱۳۲ نجی سنه سی ایمپراطور (هیوئن - ثونغ) شاشی مملكتنی ضبط ایتدی. مملكت مذكوره والیسی واوغلی ایله اكابر مأمورینی امویلردن مروان ثانینك معاونتنی استرحام ایده رك مسئو - للری اسعاف اولندیغی صورتده تابعیتنی قبول ایده جكلرینی بیلدیردیلر. « مروان » ك علی - الاستعجال سوق ایلدیگی اردو (طراز) قربنده چین اردوسنی كلیاً دوچار انهزام ایلدی. هجرتك ۱۳۵ نجی سنه سی سمرقندك شمال غربنده كی ممالكدن عبارت اولان غربی (چاو) حكمداریله شهر مذكورك شرقنده كائن (نغان) حكمداری عباسیلره قارشو حمایه اولنملرینی چین ایمپراطوروندن استرحام ایلدیلر. ابوجعفر المنصور، قوچ یعنی (ابو حمزه) [۱] نامنده بر ذات قوماندا سیله ۴۰۰۰ منتخب عسكری ایمپراطور (صو - ثونغ) ه معاونت ایچون كوندردی. برچوق مورخلره كوره اعدا پریشان ایدلدكدن صكره بو درت بیك عرب مملكتلرینه عودت ایتمدیلر. [۲]

قانطون والیسی بو درت بیك عربك چینده قالملرینه مساعده ٔ ایمپراطورینی استحصال ایتدی. ایشته بالآخره بو درت بیك عرب عسكری مملكت قادینلرینی تزوج ایتدیلر. الیوم اوراده منتشر اولان اهل اسلام بونلرك احفادندن عبارتدر.

(صو - ثونغ = صونجو) ك خلفی اولان (تای - ثونغ) ك ایام حكومتنده (تبت) ایلر

طرفندن اشبو جامع شریفك تعمیرینه مأمور اولمش ایدی. حكمدار مشار الیه (تان - مین - سی) نامنك چین اسلاملرینك مذهبلرینی تسمیه ایتدكلری (تین - چین - كیائو) اسمنك منشائی اولان (تین - چین - ظو) اسمنه تحویل اولنمسی مساعده سنی ایمپراطوردن استحصال ایتمش ایدی.

[۱] بو عربلر چینده بیوك نفوذ صاحبی اولمشلر ایدی. (۱۴۱) (قوچ) ك مقر حكومتنه ورودی زماننده (توابه ن - آپو) نامنده بری (هوه ی - ه) لر طرفندن سفارتله كلمش ایدی. نزد ایمپراطوری یه ایلك اول كیرمك اصنده بوایكی ذات آره سنده منازعه ظهور ایتدی. نهایت ایمپراطورك تشریفا - تجیسی هر ایكیسنده عینی درجه ده معتبر اولان آیری آیری قپولردن ادخال ایده رك منازعه نك اوكنی آلدی.

[۲] دیكر برروایته كوره بو درت بیك عرب (خوارزم) ه دوندیلر. فقط اردوی اسلامك باش قوماندانینك امریله تكرار چینه عودت ایتدیلر. اوراده اقامت ایتمك اوزره رخصت آلدیلر.

٧

قانطون ولایتنده اسلامیتك تاریخی

چینده اسلاملرك نفوذ سیاسیلری — عرب سیاحلری — عرب تاجرلری — چینده معارف و ادبیات — جوامع شریفه .

چینلی اسلاملر مقتضیات مذهبیه‌لرینی سربستجه اجرا ایتمك مساعده‌سنی استحصال ایتدكاری کوندنبری حکومتك اهالیٔ سائره‌سی کبی امرار حیات ایتمکده بولنمشلردر. اسلاملر سائر چینلیلرك حائز اولدیغی بالجمله حقوق وامتیازاته مالك اوله‌رق (تانغ) سلاله‌سندن زمانمزه قدر وقوعه کلان بالجمله وقایع سیاسیه‌یه اشتراك ایتمشلردر .

ایمدی بونلرك تاریخی قسماً چینك تاریخیله قاریشمقده‌در. یالکز اسلاملرك بوکون چین ایچنده بر حکومت تشکیل ایده‌جك درجه‌ده کسب اقتدار ایلمکه نصل موفق اولدقلرینی، اعصار مختلفه‌ده انلرك احوال سیاسیه، مذهبیه ومدنیه‌لرینك نه مرکزده بولندیغنی والحاصل هم اسلام اولمق هم ده چین عائله‌سی اعضاسندن بولنمق حسبیله نصل بر وظیفه اجرا ایلدكارینی بیلمك فائده‌دن خالی اولماز .

قانطون ولایتنده دین مبین اسلامك نشری بحراحمر اسکله‌لرندن کلن عرب تاجرلرینك همتلریله وجودپذیر اولمشدر . بوکیفیت کرك مورخین عربك بیاناتی و کرك یوقارولرده ذکری سبق ایدن وقایعنامه‌لر مندرجاتیله تحقق ایتمشدر .

کذلك چینده ایلك جامع شریف دخی اهل اسلامدن چینه برنجی دفعه داخل اولان علیه الصلاة والسلام افندیمزك خال رسالتپناهیلری اصحاب کرامدن (وهب بن ابی کبشه) رضی الله عنه جانبندن قانطون شهرنده بنا اولنمشدر . چینك جنوب طرفلرنده

(تانغ) سلاله‌سندن (یونه‌ن) سلاله‌سنه قدر (٦٥٩) اسلاملر تاریخنده شایان دقت قیوده تصادف اولنیور. اسلاملرك چین قطعه‌سنك هر طرفنده اجرای نفوذ ایتملری بو تاریخدن یعنی، چین ایمپراطورلغنك تیموچین احفادینه کچدیکی زماندن بدء ایدر. عرب وچین تاجر-لری آره‌سنده منافع تجاریه جاری اولمسندن طولایی چینلولر عربلرله ممکن اوله بیلدیکی درجه‌ده مناسبات حسنه‌نك ادامه‌سنه صرف مقدرت ایتمشلردر. عرب تاجرلرینك بناشد-قلری اسکله‌لرك والیلری بونلره صورت مخصوصه‌ده رعایت ایدرلر ایدی. حتی چین قانوننك تعریفاتندن خارج صورتده بنا انشاسی ایچونده کندیلرینه مساعده ویررلر ایدی.

هجرتك ایلك عصرنده ساحل بحرده بولنان تجارتکاهلر تجارت خارجیه نقطهٔ نظرندن اك زیاده جالب ممنونیت احوالده بولنیورلر ایدی. بحراً (قانطون) دن عودت ایدن عرب تاجرلری طرفندن کتیریلوب عرب محررلری طرفندن حفظ ایدلمش اولان معلوماته کوره اسلاملر حکومت ایمپراطوریه اسکله‌و یالیمانلرنده حسن قبوله مظهر اولمشلردر. فصل سابقده دخی بیان ایدلدیکی وجهله ابو جعفر المنصور طرفندن ایمپراطور (صوتونغ) ه معاونت ضمننده درت بیك عرب کوندرلمشدر.

هجرتك اوچنجی عصرنده (قانطون) شهرنده اسلاملرك بر قاضیسی بولنمش وخلیفهٔ اسلام نامنه خطبه قرائت اولنمشدر.

هجرتك اوچ یوزقرق سنه‌لرینه طوغری بر حیات اولان مسعودی، چین حکومتنك -قانطون کمرکندن شکایت بابنده بر استدعانامه ویرمش اولان - بر عرب تاجرینك دعواسیله نصل مشغول اولدیغنی وابنای قریشدن برینی نه وجهله قبول ایلدیکنی بر تفصیل نقل ایدر. بو واقعه عربجه أل یازیسی بر کتابده کورولمکله بروجه آتی نقل اولنور :

« وقتیله بصره شهرنده قریشدن و (ابار بن الاسود) احفادندن (ابو وهب) تسمیه اولنور بر ذات وار ایدی. بو ذات (بصره) دن چیقوب (صیراف) ه کلدی. اورادن چینه حرکت ایتمکه مهیا بر کمی بولدی. مذکور سفینه‌یه راکباً حرکت ایتدی. چینه واصل اولدیغی زمان کندیسنده دائرهٔ حکومتی زیارت ایتمك مرامی حاصل اولدی. ایکی آی سیا-حتدن صکره (قانفو) شهرندن (کومبدن) شهرینه کیتدی. مدت مدیده اوراده اوطوردی و ساداتدن اولدیغنی مبین حکومته متعدد بیاننامه‌لر ویردی. بونك اوزرینه حکمدار، کندیسنه بر خانه ویرلمسنی و محتاج اولدیغی اشیانك تدارك اولنمسنی امر ایتدی. مع مافیه بوذاتك ساداتدن اولوب اولمدیغنك عرب تاجرلرندن تحقیق ایدلمسی حقنده (قانفو) والیسنه تبلیغات اجرا ایلدی. (قانفو) والیسی

سوزینك صحتنی تصدیق ایتدی . اوزمان حکمدار آنکله ملاقات ایتدی و هدایای کرانبها اعطا ایلدی. زائر هدایایی آله‌رق عراقه معاودت ایتدی .

« بوذات چین حکمداریله وقوع بولان ملاقاتلرینك برنده حکمدارك عربلر حقنده کندیسندن خیلی شیلر و علی‌الخصوص فرس حکومتنی نه‌صورتله محو ایلدکلرینی سؤال ایلدیکنی بزه حکایه ایلدی. ابو وهب جواباً دیمش‌که : (بومظفریت جناب حقك عون وعنایتیله اولمشدر. زیرا فرسلر بت پرست ایدیلر .) حکمدار بوکا جواباً عربلرك اك زنکین واك کوزل بر مملکت فتح ایلدکلرینی سویلیه‌رك بیان تقدیرات ایتمشدر. بعده حکمدار، حضرت رسوالله افندیمزایله پیغمبران ذیشان حضراتی حقلرنده بعض سؤاللر ایرادایتدکدن صکره نیچون مملکتمی ترك ایلدیکمی صوردی. بن‌ده جواباً سیاحت قصدیله بصره‌دن (صیراف) بلده‌سنه کلدیکمی وچین مملکتنی حین زیارتمده کورمش اولدیغم عجائباتی نقل ایدوب مملکتمه‌عودت‌ایتدیکم زمان حکمدارك معاملات مستحسنه‌سنی حکایه ایده‌جکمی بیان ایلدم. بونك‌اوزرینه‌حکمدار بکا هدایای‌کرانبها ویردی وپوسته باركیرلرینه راکباً (قانفو) یه اعزام اولنمقلغمی امرایلدی . هرپرده حقمده حسن‌معامله ایلدی. چیندن عودت ایتدیکم انناالرده برچوق قیمتلی هدیه‌لر آلمش ایدم. »

بوزمانده چینك جنوب جهتلرنده بولنان اسلاملرك مقداری کلیتلی ایدی .

« ایمپراطور (هی ـ ثونغ) ایام حکومتنك آلتنجی (کیه‌ن ـ فو) ویا (قان ـ فو) سنه‌سنده اوق آتمقده ماهر وغایت حریص شهرت (هوآنغ ـ چاو) اسمنده اهل علم برکیمسه (کیو ـ ژین) یعنی حکیم رتبه‌سنی استحصال ایده‌مدیکندن طولایی (قوآن ـ نان = چینك طرف جنوبیه‌سی) اهالیسندن بعضلرینی طوپلادی وقوآن ـ چه‌ئو (قانطون)[۱] شهرینه طوغری یوریدی .

---

[۱] بعض مورخلره کوره (قانفو) شهری ساحلدن ۷ کیلو مترو مسافه‌ده و (چورکیان) یعنی اینجو نهری بوینده ایدی. (قانفو) شهری موضعنی بودرجه‌یه قدر تعیین ایدن مورخلرك نه‌کبی دلائل محرره‌یه استناد ایتدکلرینی بیله‌میورز. ایکی عرب سیاحتنامه‌لرنده یالکز (بای ـ شو) ویا (بای‌ـشوآ) یعنی (هوانغ‌ـچاو) نامنده‌برسرکرده‌نك‌دکز کنارینه یقین بیوك برنهر اوزرنده مبنی وعرب تاجرلرینك کثرتله بولنمقده اولدقلری (قانفو) شهری اوزرینه یوریدیکی ذکر ایلیورلر . ایکی عرب تاجرینك قانطون شهرینی (هوآنغ ـ چام) طرفندن یغما ایلدیکنی بیلدیردکلری زمانده شهر مذکورساحل بحرده‌(چوـکیان) نهری‌قییسنده‌بولنمقده‌ایدی. بوحالده (قانفو) شمدیکی (قانطون) شهریدر. بونك بویله اولدیغنه دلیل ، قریشدن ابو وهب بنه بو شهر لیماننده کمیدن چیقدیغی وایمپراطوردن ملاقات طلبنده بولندیغی صره‌ده سادات قریشدن اولوب اولدیغنك تحقیقی ضمننده‌قانطون والیسنه‌تسطیراولنان امرنامه‌نك شهر مذکور وقایعنامه‌لرنده مندرج بولنمیدر. بوخطانك سببی‌ایسه (قان‌ـفو) سنه‌سنك

چین مورخلری بو وقایعی ذکر ایتمیورلر. فقط بو کیفیت عرب سیاحلرك افاداتنك عدم صحتنه دلیل اوله‌مز . چین وقعه نویسلری اوزمانلرده (فان ـ ژین) تسمیه ایتدکلری اجنبیلره عائد وقایعك تفصیلاتنده غایت احتیاطکار طاورانمشلردر. عجبا بونلرك بو وجهله حرکت ایلملری جهالتلرندنمی یوقسه طرفدارلق فکرندنمی ایلری کلمشدر ؟ حتی (هان ـ لهن) یعنی انجمن دانش اعضالری بوکون بیله هیچ بر معلومات قیمه‌یه صاحب دکلدرلر . کذلك مملکتنك تاریخ وادبیاتنه قطعیاً وقوفلری یوقدر. ذاتاً صاحب اولدقلری تاریخده پك سطحیدر. ایشته بو سببدن طولاییدرکه (تانغ) و (صونغ) سلاله‌لری زماننده یازیلان مؤلفاتده هیچ بر عرب اسمی ذکر اولنمامشدر . حال بوکه اوزمانلرده حکومت ایمپراطوریه‌نك کرك شمال وکرك جنوب طرفلرنده عربلر کثرتله بولنمقده ایدی. چین ارباب قلمی جهالت اثری اولمق اوزره برده قیدسزلق علاوه ایتمشلردر . بونلر (قونفو سیوس)ك تلامیذی اولوب حکیم مذکورك انسانی بالذات نفسنه قارشو دخی بتون عجزی، بتون نقایصی، بتون علل وخطیأتی ایله یالکز بر اقان وامید استقبالی اوزرندن رفع ایدن فلسفهٔ ردیه‌سنه اتباع ایتمشلردر .

بناءً علیه چین مورخلرینك، اسلامك وجودندن بحث ایتمامش اولدقلری تعجب اولنه‌جق بر کیفیت دکلدر . مذهب جلیل اسلامك تانغ سلاله‌سندن (مغول) سلاله‌سنه قدر نه نامله توسیم اولندیغی حقنده‌کی معلومات دخی پك اهمیتسزدر [١]. بو وقعه‌یی تأیید ایدن دلائل تاریخیه‌دن بری بودرکه ایکی عرب سیاحنه کوره (قانطون)شهری (هوانغ ـ چاو) طرفندن غارت ایدلدکدن صکره عربلرك بحراً چین ایله اولان تجارتلری ٣٤٩ سنه‌سنه قدر بر چوق سنه‌لر تماماً منقطع اولمق درجه‌لرینه واروب بو تاریخدن صکره شبهه‌سز یکیدن کسب کرمی ایلمشدر. زیرا (تای ـ تونغ) حکومتنك اوچنجی(چه‌ن ـ هوان) سنه‌سنده،(نان ـ های)ده بولنان عرب تاجرلری ایمپراطوره منسوجات قطنیه، نقشلر، ایشیم طوقه‌لی کمرلر اهدا ایدوب بونلرك پك زیاده بکنلدیکنی قانطون (قوآن ـ تونغ) وقایعنامه‌لری ذکر ایتمکده‌در ، ٤١٤ سنهٔ هجریه‌سنده وایمپراطور (ژه‌ن ـ تونغ) زماننده تاشی(عربستان)حکومتندن بر چوق اجنبیلر قانطونه کلمشلردر. رئیسلری اولان (پو ـ سی ـ پو) ایمپراطوره متعدد

(قانفو) شهریله قاریشدیرلمسندن عبارت اولمسی پك ممکن وبلکه حقیقت درجه‌سنده‌در. بعضلر بو (قانفو) شهرینی (چه کیانغ) ولایتنده بولنان (قان ـ پو) شهری ظن ایتمکده‌درلر .

[١] چین اسلاملری طرفندن یازیلان اثرلرده دها صحیح وعلی الخصوص دها مفصل ایضاحات بولنه‌جنی امید ایدیلیرسه‌ده مع التأسف ایلك چین اسلام تاریخلری یقین برزمانده یازلمش اولمسی بومسائل مهمه‌دن معلومات لازمه ویرمکه مانع اولمشدر.

دفعه‌لر هدایای گرانبها ویروب مقابلنده مکافات کثیره‌یه مظهر اولمشدر.

٤٦١ سنهٔ هجریه‌سنده ایمپراطور (شه‌ن ثونغ) بو اجنبیلردن (سه‌زیا-تا-لو) نامنده‌کی ذاتی بتون عرب تاجرلرینک امر اداره‌سنه مأمور ایتمشدر. بو ذاته (هو آن-هو آ-ثیان کیو) عنوانی ویرلدی. بو مأمور اجنبیلری محلاته توزیع ایتدی و عائله‌لر دفاتر حکومته قید اولندی. بعده بونلره قارشو تدابیر شدیده اتخاذ اولندیغی قوباً ظن ایدیلیور. زیرا بونلرک بر قسمی (کیونغ-چه‌ئو-فو = های-نان آطه‌سی)یه هجرت ایدوب الآن موجود اولان درت باب جامع شریفی بنا ایتمشلردر. (بو) تسمیه اولنان بو اسکی عائله‌لردن برینک اعقابی مذکور آطه‌ده بولنمقده‌در. اوزماندن اعتباراً قانطون شهرینک اجنبیلرله اولان تجارتی کوندن کونه آزالدی. ایچلرندن اکثریسی مملکتلرینه عودت ایتدیلر. تموچینک معاصری (٥٥٠ الی ٦٢٥ ﻫ) اولان بر محرر قانطون تجارتندن بحث ایلدیکی صره‌ده بو شهرده اسلاملرک عددی آزالدیغنی و هیچ بر حکم و نفوذ صاحبی اولمدقلرینی بیان ایتمشدر.

(یوئه‌ن) سلاله‌سی زماننده (٦٥٩) عرب تاجرلری اسلاملرک (قبلای) نزدنده صاحب اولدقلری حکم و نفوذدن استفاده ایدرک چین ایله بیوک بر مقیاسده تجدید مناسبات ایلدیلر. فقط اکثریسی (قانطون)ه عودت ایده‌جکنه (فو-کیه‌ن) (چو-کیان) (کیان-سو) و سائر ولایاته کلدیلر [١]. بوندن طولایی (نوئه‌ن-چه‌ئو = فوکیه‌ن) لیمانی بیوک بر مرکز تجارت اولدی. اجنبی سفینه‌لری تا (نان-کین) ه قدر تا کیان (یان-چه-کیانغ = ماوی نهر) وادیسنده ایلرو لیورلر ایدی. بونکله برابر ٧٥٢ سنهٔ هجریه‌سنده قانطونده توطن ایدن اجنبیلرک مقداری حالا زیاده اولدیغنی اوزمانده یازلمش اولوب ایلروده ترجمه‌سی ارائه ایدیله‌جک اولان بر کتابه‌دن اکلاشلمقده‌در.

٨٧٠ سنهٔ هجریه‌سنده و ایمپراطور (چون-تی) زماننده اسلام تاجرلری وان-نغ‌او (ماقاعو) آطه‌سنه یرلشدیریلدی، بوراده دها سهولتله معاملات تجاریه‌لرینی اجرا ایدییورلر ایدی. بوزماندن اعتباراً اسلام تاجرلری راحتسزلکه اوغرامدیلر و حکومت داخلنده تبعهٔ سائره‌نک نائل اولدقلری حقوق و امتیازک کافه‌سندن بر صورت مستریحانه‌ده استفاده ایلدیلر.

قوآن-تونغ (قانطون) ولایتنده بولنان جوامع شریفه‌نک عددی اون ایکی‌یه بالغ اولوب بونلردن بشی نفس قانطونده [٢]،

---

[١] بوکون قانطون شهرنده اسلاملرک پک آز بولنمسنک اسبابنی بو حال ایضاح ایدییور. شمدیکی حالده شهر مذکورده ٨٠٠ عائله قدر اسلام بولنمقده‌در.

[٢] قانطونده بولنان بش باب جامع شریفک اسامی و مواقعی بر وجه آتی بیان اولنور: (قوآن-

اوچی (شاو - کنغ - فو) شهرنده وددی دخی آی - نان (هاینان) آطه‌سنده‌در.

قانطون شهرنده بولنان جوامع شریفه‌نك اك قدیم واك مهمی حضرت سیدالکونین صلی‌اه علیه وسلم افندیمزك خال سعادتلری اولوب هجرتك آلتنجی ویا یدنجی سنه‌سی چینه کلمش بولنان وهب ابن ابی کبشه رضی‌اه عنه طرفندن بنا ایدیلان (هوه‌ی-شه‌ن-ظا) یعنی یادکار معزز جامع شریفیدر. بناسی چینده بولنان دیکر جوامع شریفه‌نك بناسنه مشابهدر. طولی ٤٥ وعرضی ٣٢ قدم اولوب اوستی برچین طامیله مستوردر. بنانك اطرافنده بررواق بولنوب مربعی برحولینك وسطنده‌در. جامع شریفك درونته حصیر تفریش ایدلمشدر. آیات قرآنیه واحادیث نبویه‌دن بعضلری قرمزی‌ویاصاری رنکله ایپك ویا کاغد اوزرینه تحریر اولنه‌رق بووجهله حاصل اولان لوحه‌لرله داخلی تزیین ایدلمشدر.

جامع شریفك قبه‌سندن آشاغی طوپ قندیللر و آویزه‌لر تعلیق اولنمشدر. رواقك صاغ وصولنده بولنان حجره‌لرده (آقونغ = آخوند) یعنی مکاتب صبیان معلملری اقامت ایدرلر. شادروان حولینك صاغنده‌در. جامع شریفك یاقیننده عین تاریخده بنا ایدلمش بر مناره کوریلور. بو مناره‌یه (قو آنغ - تا) اسمی ویریلوب مدور و آفریقا وسوریه مناره‌لرنده کورلدیکی کبی یکدیکردن کیریلمك اوزره اوچ قاته تقسیم اولنمش عرب اصولی جسیم بر قله‌دن بشقه بر شی دکلدر. ارتفاعی تقریباً ١٦٥ قدمدر. بزم مناره‌لرده اولدیغی کبی مؤذن شرفه‌یه حلزونی برمردیوندن چیقار. مناره‌نك قپوسی بش قدم ارتفاعه قدر الیوم انقاضی ایله قپادلمشدر.

جامع شریف درونده بنانك تعمیر وتجدیدینی مبین ایکی کتابه واردر. برنجیسنك تاریخی (٧٥١) اولوب شوعباره محرردر:

«بوجسیم جامع شریف، مسعود بربدایته وذکای قویسیله ممدوح برعاقبته مظهر اولان سید محمود طرفندن بنا ایدلمشدر. سید مشارالیه بوهمتیله افعال حسنه‌نك اك یوکسك مرتبه‌سنه ارتقا ایلدی. جامع شریفك بناسی ٧٥١ سنه‌سی رجبنده باشلادی. جناب حق کندیسندن خشنود اولسون.» (بوندن صکره کلن برقاچ ترکچه کلمه‌لراوقونه‌میورمش. مع مافیه بوراسی کتابه‌نك تاریخ تحریری اولوب انجق ٩٠ رقمی بللو ایمش).

بونك آلت طرفنده کتابه‌یی ترتیب وتحریر ایدن ذواتك اسملری یازلمشدر.

تا - کیه) جاده‌سنده (هوه‌ی - شه‌ن - ظ) جامی؛ نان - شون - لی-کیه) جاده‌سنده (ژن-چه‌ن-ظ) جامی، (هاو - نان - کیه) جاده‌سنده (ثه‌ن - چه‌م-ظ) جامی، شمال قپوسنك خارجنده اولوب وهب ابن ابی کبشه رضی‌اه عنهك تربهٔ شریفه‌سنی حاوی اولان (نون - چه‌ن - ظ) جامی؛ شرق قپوسی خارجنده کائن (شیاو - تون - بو) واروشنده (تون - بو - ظ) جامی.

قانطون شهرينك خارجنده واروشلرك نهايت بولديغى نقطه ده خطهٔ چينيه‌ده موجود اولان جوامع شريفه‌نك الك معززلرندن برى اولوب اصحاب كرامدن وهب ابن ابى كبشه رضى الله عنهك مرقد شريفلرينى محتوى بولنان (تەن-چەن-ظ) جامعى بنا ايدلمشدر. بوجامع شريف شهرك حصارندن يارم ميل شمالده (تون-هو آ) قصبه‌سى طريقى اوزرنده (چاو-تەن-سەن) قره‌غوليله (ليو تو هو آ) كوپريسنك برى طرفنده‌در. جامعه مربوط اولان اراضينك وسعتى اون جريب يعنى اون ايكى دونم وسعتنده اولوب ابنيهٔ مشتمله‌سى طوغله ايله بنا ايدلمشدر. صرف اولنان وقت واهتمام سببيله بنانك هيئت مجموعه‌سى نظره غايت لطيف برصورت وروحانيت بخش ايدر. بتون مقابر اسلاميه‌ده بولنديغى وجهله جسيم وعصر ديده آغاجلر مزارلرينى تر وتازه سايه‌لريله محافظه وتزيين ايدرلر.

زائر اول امرده طار بردهليز وبريان قپودن كچه‌رك تخميناً اللى قدم مربعى وسعتنده طاش دوشه‌لى بر حولى‌يه داخل اولور. بوحولينك اورته‌سنده برقريه بنا ايدلمشدر. زائرينك استراحتنى تأمين ايتمك اوزره صنداليه وقنابه‌لر قونلمشدر. حولينك غرب جهه‌سنده ايكى كنيش اوطه واردر. بونلردن برينك زمينته تخته واوزرينه حصير فرش ايديله‌رك اداى صلات وعبادته تخصيص ايدلمشدر. حولينك شرق جهه‌سنده (كوته‌ن) دينلن برصالون (آقون) يعنى امام افندى‌يه مخصوصدر. حولينك مقابل طرفنده يعنى اداى صلاته مخصوص اولان دائره‌نك اتصالنده‌كى محل جامع خدمه‌لرينه ويرلمشدر. تجديد وضوء ايچون اقتضا ايدن صو حولينك شمال طرفنده بولنان چشمه‌دن تدارك اولنور. كرك قريه‌نك اطرافنده وكرك مسجد واوطه‌لرده بعض آيات كريمه‌يى حاوى لوحه‌لر وآداقلرى ارائه ايدر چينجه يازيلى شريد وارى محررات بولنور[١]. الك قديم مزارلره وارمق ايچون حولينك مركز وايكى جناحلرنده بولنه‌رق اوستلرى اخشاب رواقلرله مزين اولان اوچ قپودن كچيلور. رواقلرنده مقامه مناسب سوزلر محرردر. مزارستانده اوتوزى متجاوز كنيه بولنوب كافه‌سى طوغله‌دن معمول كره‌چله صيوالى وهيچ برنده كتابه يوقدر. قبرستانك مركزنده ٥,٦٤ مترو ارتفاعنده برقبه ايله مستور مربعى بربنا واردر. وهب ابن ابى كبشه حضرتلرينك قبر شريفى ايشته بوكوچك بنا داخلنده‌در. بورايه (كيان - فه‌ن) تسميه ايدرلر. ديوارلرينك ثخنى ٠,٥٠ مترو عرضى ٦,٦٠ متر ودر. بنا داخلنه كوچك برقپودن كيريلير. مذكور قپونك اوزرينه عربى العباره برمناجات حك اولنمشدر.

اوطه‌نك اورته يرنده طولى ٢,٥٠ عرضى ١,٠٢ وارتفاعى ٠,٤٠ مترو اولان طوغله‌دن معمول برصندوقه صحابئ كريمك غنوده بولنديغى محلى ارائه ايدر.

صندوقه‌نك قارشوسنده بولنان بركوچك اسكمله اوزرنده على الدوام بخورات ياقيلير. ديوارلرده آيات كريمه محرردر.

[١] حولى طوغله برديوارله دائراً مادار محاط اولوب بورادن آچيلان برقپو واسطه‌سيله قبرستانه كيريلير.

٨

یون‌نان ولایتنده تاریخ اسلامیت

یون‌نان ولایتنده نشر دین ایدن سیدالجلدر ـ بر تضرعنامه ـ بو ولایت داخلنده‌کی اسلاملرك احوالی .

بو ولایت اوللری (سی ـ نی ـ تیه‌ن ـ قو) تسمیه اولنوب ولایت حاضره‌نك برقسمندن عبارت ایدی. چوئو سلاله‌سنك انتهاسیله چین قطعه‌سنك یدی حکومته آیرلدیغی بر هنگامده (هوه‌ی) نامنده‌کی (نو) حکمداری (هو ـ نان) لی جنرال (چوانغ ـ کیاو) ی (یو ـ لان) حکومتی داخلنده بولنان بروجه بالا (سی ـ نی ـ تیه‌ن ـ قو) ولایتنك جنوب حدودلرینه اعزام ایتدی . بر مدت صکره (نه‌ن) حکمداری (نو) قرالنی مغلوب و (تیه‌ن ـ شون) شهرینی ضبط ایتدیکدن صکره جنرال (چوانغ ـ کیاو) آرتق (نو) مملکتنه عودت ایتمك کندیسی ایچون غیر ممکن اولدیغنی کوردیکندن (یو ـ لانغ) و (سی ـ نی ـ تیه‌ن) ده حکمدارلغنی اعلان ایتدی . تعاقب ایام ایله (نه‌ن) حکمداری (ظ ـ شونه‌ن) شهرینی ضبط ایدوب (سی ـ نی ـ تیه‌ن) قرالیتنی دخی تحت اطاعته آلمغی نیت ایتدی . بونك ایچون بش قدم عرضنده یول دیمك اولان (عو ـ چو ـ طاو) دینلان طریقی تنظیم ایتدیروب بو واسطه ایله سوق ایلدیکی اردو (نه ـ ز) حکمدارلری اداره‌سنده بولنان بتون ممالکی تحت انقیاده آلدی .

(هیاو ـ عو ـ تی) زمان حکومتنده (سی ـ نی ـ تیه‌ن) ولایتنه عائد کوچك بر حکومتدن (نی ـ چه‌ن ـ کیون) امارتنی تشکیل ایتدی . بو امارت ظ ـ شونه‌ن ولایتنك جنوب غربیسنده بولنان متعدد (هیه‌ن) یعنی ناحیه‌لری مشتمل ایدی و آنلردن برینه یون ـ نان ـ هیه‌ن یعنی (یون ـ یان) طاغلرینك جنوبنده کائن ناحیه دینیر ایدی. دها صکره‌لری (یون ـ نان) ناحیه‌سی (یون ـ چان) امارتیله (نغای ـ لاو) و (پ ـ نان) ناحیه‌لری آره‌سنده محدود قالدی .

(هان) سلاله‌سنك نهایت حکومتلرینه

طوغرى (ايوتو) تسميه ايديلن (ظ-شوئەن) حكمدارى (يون-نان) ناحيه‌سنى براماره تحويل ايتدى. (يون-چان) و (كيەن-اوئەى) ناحيه‌لرى بورايه تابع ايدى.

يون-نان امارتى (لون-تون-چوئەن) ناميله يكى برشهر بنا وبورانى مقر حكومت اتخاذ ايلدى.

(ثەن) سلاله‌سى زماننده (يون-نان) امارتنك نامى (ثەن-مەن) امارتنه، دها صكره‌لرى (ثەن-چئو) يه وبونام ايسه (تانغ)لر زماننده (او-ت) سنه‌سنك دردنجيسنده (يائو-چئو) يه تبديل ايدلدى. بو (چئو)نك رئيسنه (مان-وانغ) يعنى (مان قرالى) عنوانى ويريلوب اوتوزايكى (چئو) يه قوماندا ايدييور ايدى. حكمدار (لون-تون-چوئەن) مقرينى بر مدت ترك ايتدكدن صكره (لەن-ت) سنه‌سنك برنجيسنده يه‌نه عودت ايلدى. (٤٢ مقدم هجرت) وهرسنه چين فغفورينه هديه‌لر كوندرمكده دوام ايتدى.»

تيەن-پاو سنه‌لرينك نهايتنه طوغرى (١٣٦ هـ) مان قرالى (قولوفون) حركات غيرلايقه فكرينه دوشدى. (ظ-شوئەن) ولايتى واليسى (يوئەن-شوآى) كيفيتى باش وكيل (يان-قوچون) ه اخبار ايلدى. درحال جنرال (سيەن-يو-چون-تون) قوماندا سيله ١٠,٠٠٠ عسكر سوق اولندى. قولوفون ايمپراطور عسكرينى مغلوب ايتدى وتبديلرى تحت حكمنه آله‌رق (ظ-شوئەن) حدودنده تخريباته باشلادى. (چەن-يوئەن) سنه‌سنده (١٦٧ هـ) ظ-شوئەن ولايتندن (اوئەى-قاو) نامنده بر (ثى-تو-ظ) مانلرك رئيسى اولان (ثى-مو-ثەن) ى تحت اطاعته آلمغه موفق اولدى. ايمپراطور دخى بودفعه (نان-چاو) حكومتى توجيه ايتدى. (نان-چاو) مانلرك مملكتنه بواثناده ويريلن بر تسميهٔ ديكردر. ١٧١ سنه‌سى (نان-چاو) قرالى قوان-تون يعنى قانطون مانلريله برلشه‌رك ظ-شوئەن ولايتنك برقسمنى ضبط ايلدى. بووجهله حوزهٔ حكومتى ايمپراطورلغنك جنوب غربنده كائن حكومتلرك جمله‌سندن دها بيوك اولدى. حكومت مذكوره اوتوزدرت (چئو) ايله بتون سكنه‌سى هيچ برمذهب وقانونه تابع اولميوب بسبتون وحشى اولان مانلردن عبارت اولمق اوزره يوزى متجاوز ناحيه‌دن متشكل ايدى. ١٧٨ سنه‌سى (ثى-مو-ثەن) ايمپراطور اردولرينك معاونتيله تبتليلرى مغلوب ايتدى. بونلردن يوز بيكى متجاوز آدم ايمپراطوره عرض تبعيت ايتديلر. ٢٤٥ سنه‌سى نان-چاو قرالى كنديسنه تا-لى حكمدارى عنوانى ويره‌رك ايمپراطورلغه عائد اولان يو-چئو وثەن-چئو شهرلرى يكديكرينى متعاقب ضبط ايلدى. ايرتسى سنه (طون-كەن) يعنى (طونكين)ى استيلا ايدوب كنديسنه قارشو ايمپراطور

طرفندن سوق اولنان اوتوز بیك كشیلك
اردونك اوكندن كری چكیلدی. ٢٤٩٠ سنه‌سی
یكیدن (طون - كه‌ن)ه هجوم واوراده بولنان
عسكری مغلوب ایتدی . حدودلرده مسكون
اولان بالجمله مانلر بوحكومته تبعیتی قبول
ایتدیلر . ٢٥٢ سنه‌سی نانچاو وتالی قرالی
جنرال (قاو - یه‌ن) مغلوب ایدرك (طون-
كه‌ن)ی استرداد ایلدی . ٢٥٤ سنه‌سی (نی-
مو - نه‌ن) ایمپراطور (هی - ثون) له عقد
مصالحه ایلدی. ایمپراطور كندیسنه بر پرنسس
تزویج ایتدی . (صون) سلاله‌سنك انقراضنه
دكین تاریخلرنده آرتق (نان - چاو) مسئله‌سندن
بحث ایدلمیور .

٦٥٠ سنه‌سی (كین) سلاله‌سی (صون)
سلاله‌سیله برلكده اجرای حكومت ایلدیكی
صره‌ده (نان - چاو) حكومت قدیمه‌سی
چیندن بسبتون آیری برچوق حكومات صغیره‌یه
منقسم اولمشدی . قسم غربیده كائن تالی
شهری بو كوچك حكومتلردن برینك مركزی
اولوب قبلای خان بورانك تخریبنه تشبث
ایلدی. بو حكمدار (ت - له‌ن) مملكتنه واصل
اولدقده هر بری بشقه بشقه یول تعقیب
ایتمك اوزره اردوسنی اوچ قسمه آییردی .
(ثو - لو آن - ثو - تان) جنوب جهتندن
غرب یولی طریقیله (یه‌ن - تان) اوزرینه
توجه ایلدی . پرنس (سو - تو - ثی - لی-
لیء) شرق یولندن بیاض مانلر (پ - مان)
اوزرینه یورودی . قبلای خان ایسه اوچنجی
فرقه ایله (شه‌ن - سی) ولایتنده قرارگاهنی
تأسیس ایتمش اولدیغی (له‌ن - تاو) موقعندن
حركتله وسطی یولی طوتوب صرپ طاغلق
واوچورومولق بر مملكت ایچروسندن ٢٠٠ فرسخ
مسافه قطع ایتدكدن صكره (كه‌ن - شا - كیان)
نهری ساحلنه چیقدی . صالار یاپدیردی .
بو واسطه ایله اردوسنی نهردن كچیروب طو-
غریجه مو - سو - مان یعنی مو - سو وحشیلرینی
اوزرینه یورودی . پرنسلری عجالةً عرض
تابعیت ایلدی . قبلای خان اورادن تالی
اوزرینه توجیه عنان ایلدی. بورایه دها ٤٠
فرسخ یول وار ایدی . اون برنجی آیده
قبلای خان بوجهتلره جنرال (یو - له‌ن چو)یی
كوندردی وكندیسی (پ - مان)لر اوزرینه
كوندردیكی اردو ایله برلشمك اوزره اقوام
مذكوره نواحیسنه طوغری حركت ایلدی.
پ - مانلرك رئیسی اصلا مقابله‌ده بولنمدی .
فقط یكنلرندن بری امارتك مقرینی ضبط ایله
بوراده اعلان حكومته تشبث ایتمسی اوزرینه
قبلای خان شهری هجوم جبری ایله ضبط
ایتدی . اندن صكره بو طرف اهالیسی جملةً
تعرضدن محفوظ قالوب حكومته تابع اولدیلر.
قبلای خان (یو - له‌ن - چو) نك عودت
ایتمه‌سی اوزرینه «تا - لی» اوزرینه حركت
ایتدی . بوراده «تو آن - ظ» اسمنده بر
حكمدار بولنیور ایدی . شهری ضبط

ایتدی. تا - لی شهرینك محافظه‌سیله قبائل متجاوره‌نك تحت اطاعته آلنمسی خصوصلرینی (ئو - لو آن - ئو - ته‌ی) و (له‌ن - تیقو - تون) ه حواله ایدرك قبلای خان عودت ایتدی . بوحالده (ئو - لو آن - ئو - ته‌ی) ئو - مان یعنی سیاه مانلر اوزرینه حرکت ایلدی .

منکولر بونلره قاراجان تسمیه ایدوب ب - مان یعنی بیاض مانلری دخی شاغان جان نامیله طانیرلردی . ئو - مانلرك مرکزی (یا - چ - چه‌ن) [١] شهری اولوب غایت مستحکم وهر طرفی صوایله محاط ایدی . بوزمانده قراجانلر (یون - نان - فو) دائرهٔ حاضره‌سنك تمامنه صاحب ایدیلر . (ئو - لو آن - ئو - قانی) فو - تو، شان - چان شهرلرینی ضبط ایدرك ئو - مانلرك (لان - شان) طاغی دیبنده مغلوب و (لو - پو - شه‌ن) شهرینی ضبطایله (یا - چ - چه‌ن) ی محاصره‌یه قویولدیلر . شهر مذکور بلا مدافعه عرض تسلیمیت ایلدی . بونك اوزرینه قبلای تا - لی قاراجان وشاغان جان وموسومان وسائره کبی اوفاق تفك حکومتلر اراضیسنی برلشدیره‌رك بر ولایت تشکیل ونامنی (یون - نان) تسمیه ایلدی وولایت مذکوره‌نك اداره‌سنی ٦٩٣ سنه‌سی بعضلر طرفندن عمرودیکرلری طرفندن (سه - تیه‌ن - ئچ - شان - ظ - ته‌ن) — سیداجل [١] اسمی ویریلان امرادن برذاته حواله ایلدی . (تا - ئه‌ن) سلالهٔ ایمپراطوریسنه عائد جغرافیای کبیردن استنباط اولندیغی وجهله (یون - نان) ولایتنی اشغال ایدوب قراجان (ئو - مان) شاغان جان (بو - مان) وموسو - مان وسائره کبی کوچك حکومتلر تأسیس ایدن اقوام وقبائل سیداجلك بوطرفلره عزیمتلرندن اول مدنیتدن بسبتون بی بهره حال بداوتده

[١] رشیدالدین ومارقوپولو طرفلرندن قاراجانلرك مقر حکومتی دینلان وبرچوق مؤلفین طرفندن بسبتون یون - نان ولایتی عد ایدیلان - (یا - چ - چه‌ن) شهری الیوم موجود دکلدر . خرابه‌لری (یون - نان - فو) دائره‌سی داخلنده و (لو - نه) ناحیه‌سی مرکزندن آز بر مسافه‌ده مشاهده اولنمقده‌در . (قه - هو آ - فو) دن درت قوناق مسافه‌ده بولنان (هوایان) قربنده طاغلق برقطعهٔ اراضی بولنمقده اولوب الیوم هر بریسنك آیری آیری رئیسلری اولان برطاقم اقوام طرفندن اسکان اولندیغی وجمله‌سی هوایان قربنده اقامت ایدن برحکمداره تابع اولدقلری روایت اولنمقده‌در. بوحکمدار یون-نان ولایتنه صاحب اولان حکمدارلر سلاله‌سندن بولندیغنی ادعا ایتدکدن ماعدا (یون - نان -) (قوئه‌ی - چئو) و (قو آن - سی) ولایتلرنده ساکن اولان بالجمله اقوام اوزرینه حق حاکمیت دعوی ایدیورمش . اقوام مذبورهٔ رؤساسی فی الحقیقه بوحکومته قارشو احترامانده بولنورلر و هدایای کثیره ارسال ایدرلر . بتون اطرافده بولنان طاغلر وقبیله‌لرك حکمداری اولدیغنی بیان ایدرك اوطوردیغی محلك اسمنه (هیوئه‌ن - ئیه‌ن) دینلیر .

[١] سه - تیه‌ن - چ - شان - ظ - ته‌ن دینلان ذاتکه عمر دخی تسمیه اولنور، سلالهٔ طاهرهٔ حضرت سیدالمرسلیندن ایدی . (سه - تیه‌ن - چ) تعبیری مملکتنده عائله‌سنك اصالتنی بیان ایدر. مشارالیه بخارالی ایدی. قبلای مشارالیهی اولا مالیه ناظری ومؤخرا یون - نان والیسی نصب وتعیین ایلدی.

امر ارحیات ایدن، اراضیسنی سورمك بیلمین، قرەده وصولرده بولدقلری آولرله تعیش ایدن وهیچ بر دین ایله متدین اولمقسزین اولولرینی یاقان، تمامیله وحشی بر طاقم انسانلردن عبارت ایدی. سیدالجل بونلره طوپراغی اکمکی، وظائف بشریه واجتماعیه‌یی، یازی یازمغی اوکرتدی ونظامات معقوله ایله بونلری دائرهٔ مدنیته آلمغه وکندیلرنده حسیات اخلاقیه اویاندیرمغه موفق اولدی. مشارالیه قبائل مرقومه‌یه دین اسلامی تلقین ایدوب بونك اوزرینه شهرلرده جوامع شریفه انشا وبنیاد اولندی. [١] سیدالجل اطرافدن بر چوق علمای اسلامیه جلب ایله حقلرنده حرمت وبذل الطافدن کری طورمدی. بووجهله آنلرك یون-نان ولایتنده یرلشملری اسبابنی تهیئه ایلدی. بوصورتله یون-نان ولایتنی آلتی سنه اداره ایدوب بعده وفات ایتدی. مشارالیهك ارتحالی بتون اهالینك تأثر عظیمنی موجب اولدی. (کەن-مەن) ناحیه‌سنده الیوم مشهود اولان مکلف تربه تأیید وتذکار نامی ایچون (یون-نان)لیلر طرفندن بنا ایتدیرلمشدر. قبلای، مشارالیه نامنه بر مسجد شریف بنا ایتدیردی ووفاتندن صکره کندیسنه (هان-یان وان) عنوانی اعطا ایلدی.

سیدالجلك ناسولانەن (ناصرالدین) حسن، حسین، شان-ظ-تەز (شمس الدین)، ماسو-حو (مسیح) نامنده بش اوغلی واردی.

ناصرالدین یون-نان والیسی تعیین اولندی وپدرینك مسلکنده دوام ایلدی. آلتون معدنلرینك ایشلنمسنه مساعده ایتدی. علی الخصوص (طون-کین) و (بیرمانیا)ده وقوع بولان محارباتیله کسب تمیز ایتمشدرکه بوندن طولایی بیرمانیانك بر قسمی چینه الحاق اولنمشدر. مشارالیهك وفاتنده اون ایکی اوغلی قالدی. بونلردن سعدی اسمنده اولانی کذا (یون-نان) والیسی اولدی.

ایشته مشارالیه (سه-تیەن-چ) یاخود سیدالجل درکه ٦٩٣ سنهٔ هجریه‌سنده یون-نان ولایتنده نشر اسلامیت کبی جناب حق وپیغمبر ذیشانمزی خشنود ایده‌جك بر خدمت دیندارانه ومفتخرانه‌ده بولنمشدر.

رشیدالدین ومارقو پولونك افاده‌لرندن مستبان اولدیغنه کوره (٦٧٧ - ٦٩٨) بتون قواجان اهالیسی یعنی (یون-نان) لیلر اهل اسلام ایدیلر.

٧٠٢ سنه‌سی ئوسا، و-نون، تون-چوئەن، مان-پوومان-ئوتەن قبائلی ایمپراطور عسکرینك کندیلرینی آنغاریه آلتنده ازدیکلرندن بحث ایله شکایانده بولندیلر. بالاخره جنرال (لیەئو-قو آ-کیەئو) طرفندن مغلوب ورئیسلری (شی-شه) نامنده‌کی ذات اسیر اولدی. ٧٠٩ سنه‌سی‌سی-

[١] کیون-مەن ناحیه‌سنده کائن (شاحوآ) طاغی اوزرنده سیدالجل طرفندن بنا ایدلمش بر مسجد الآن موجوددر.

آـچـلی، تاـچـلی، پاـپـسیـ فو دینان
مان اقوامی يون ـ نان واليسی سو ـ ل ـ
تی ـ اول ـ اووی طرفندن اطاعته آلندی.

٧١٥ سنه‌سی يون ـ نان ولايتی قراليته
ارتقـا ايدوب (چه‌ن ـ تون) ك يكنی
(قوشی ـ لا) بورايه حكمـدار تعيين اولندی
ايسه‌ده وظيفه‌سی باشنه كيتميوب سرای حكمدا-
ريده قالدی. ٧٢٥ سنه‌سی پرنسلردن (وان
ـ چه‌ن)، (له آن ـ وان) عنوانيـله اولكينك
يرينه قائم اولوب وفاتنه دكين قراليتی اداره
ايتدی. بونك اخلافی (مه‌ن) سلاله‌سی زماننده
دخی ٧٨٥ تاريخنـه دكين (له آن ـ وان)
عنوانتی محافظه ايتديلر. ايمپراطور (ته‌ی ـ تو)
صندالیٔ حكومته قعود ايدنجه (وان ـ تونه‌ی)
تسميه اولنان بر (هان ـ له‌ی ـ يونه‌ن) يعنی
سفيری (يون ـ نان) حكمداری نزدينـه
كوندردی. (پا ـ سالا ـ اووا ـ تول ـ می)
نامنده اولان يون ـ نان حكمداری سفيری حسن
صورتله قبول ايلدی. بو صره‌ده (يوئن)
سلاله‌سنك صوك حكمداری اولاز (شون ـ نی)
يعنی طوقاتحور يون نانه بر جنرال كوندرديكندن
(وان تونه‌ی) برشيئه موفق اوله‌مدی. ٧٨٠
سـنه‌سی ايمپراطـور (تای ـ تو) نك اعزام
ايلديكی ايكنجی بر سفير حكمدارك امريله قبول
اولنمدی.

٧٨٣ سنه‌سی اوچ يوزبيك نفردن مركب
اولان اردو (كه‌ن ـ تونغ) قربنده يون نانليلری
مغلوب واون بيك كشيدن زياده تلفاته دوچار
ايدوب ايلرولدی. يون نانليلری طاغلر آره-
سنده كائن (قونا ـ چای) دينان (فو ـ مه‌ن ـ
چه‌تو) نامنده‌كی مستحكم قصبه‌يه التجا ايلديلر.

بوندن صكره بتـون يون نان ولايتی
سكانی (مه‌نغ) لره اطاعت ايتديلر. ٧٨٧
سنه‌سی (مو ـ يونه‌ن) يون نان ولايتی واليلكنه
تعيين اولندی. ولايت مذكوره اون ايكی دائره،
بر متصرفلق و آلتمش آلتی ناحيه‌دن مركب
ايدی.

(مه‌نغ) لر حكومتنـك مانچو تاتارلرينه
حين انتقالنده بر درجه‌يه قدر خدمتی مشهود
اولان جنرال (تو ـ سان ـ قونه‌ی) ١٠٨٣
سنه‌سـنده (يه‌ن ـ سی ـ اووان) عنوانيـله
(يون نان) و (قـونه‌ی ـ چـه‌تو) حاكمی
نصب اولندی. ايمپراطور (قان ـ هی) طرفندن
مقر حكومته دعوت اولنديغی اثنـاده «آكر
بنی تضييق ايتمكده دوام ايدرلر ايسـه يكينه
٨٠,٠٠٠ عسكر ايله كله‌جكم.» يوللی جواب
ويرمسی بر طاقم شبهه‌لر اوياندیردی.

(يه‌ن ـ سی ـ اووان) ك بياناتی بيهوده دكل
ايدی. درت ولايت كنـدی طرفنی التزام
ايتديلر. قانطون، فو ـ كيه‌ن و فورموز پرنسلری
دخی صكره كنديسنه التحاق ايتديلر. تموچين
اولادندن بريسی‌ده بو فرصتدن استفاده ايله
چين حكمدارلغنی دعوايه قيام ايلدی. (قان
ـ هی) اولا مغول پرنسنه هجوم ايتمكله ايشه

باشلایه‌رق بونی اسیر ایتدی . دیکر متفقلر
بر بوندن آیرلدیلر ویا عرض اطاعت ایلدیلر.
(نو-سان-قونه‌ی)، حکومتی محافظه ایده-
بیلدی. ١٠٨٩ سنه‌سی وفات ایدوب اوغلی
(اون-هون - هو آ) حکمدار اولدی‌ایسه‌ده
١٠٩١سنه‌سی وفات ایتدی. یون‌نان قطعه‌سی
یکی باشدن حکومتك ولایاتی عدادینه داخل
والدی.

بوندن صکره ١٢٣١ سنهٔ هجریه‌سنه قدر
یون‌نان ولایتنده شایان اهمیت بر وقعه‌ظهوره
کلمدی . اهالینك قسم اعظمنی تشکیل ایدن
اسلاملر استراحت مکمله‌یه صاحب اولوب
عبادات وطاعات واخذ واعطالریله مشغول
اولیورلر ایدی.

٩

شه‌ن‌ـ‌سی ولایتنده تاریخ اسلامیت

شه‌ن‌سی ولایتنده ایلك انشا اولنان جوامع شریفه — چین قطعه‌سنده موجود اصحاب طریقتك مقداری — اهالئ اسلامیه حقنده چین حکمدارلرینك امرنامه‌سی — اسلامیته ویریلن مختلف وصفلر — چینده محافظهٔ اسلامیت — چین وماچین تعبیرلرینك اساسی نره‌دن کلمش؟ — چین اکابر رجال اسلامیه‌سی.

چین مؤلفلرینك افاده‌لرینه نظراً (شه‌ن‌ـ‌سی) ولایتنده ایلك دفعه اوله‌رق انشا ایدیلان جامع شریف، هجرت نبویه‌نك یوز یکرمی اوچنجی سنه‌سنه تصادف ایدن و حکمدار (منغ‌ـ‌هوان‌ـ‌تی) ایام حکومتنك (تیه‌ن‌ـ‌پاو) برنجی سنه‌سنده ولایت مذکوره‌نك بتون چین قطعه‌سنك مقری اولان (چان‌ـ‌نغان‌ـ‌فو) ویا (سی‌ـ‌نغان فو) شهرنده بنا ایدلمش اولان معبد مبارکدر. جامع شریف مذکوره (چه‌ن‌ـ‌کیائو‌ـ‌ظ) یعنی (چه‌ز) مذهبی عبادتخانه‌سی نامی ویریله‌رك (لو‌ـ‌تیه‌ن‌ـ‌ثیو) نامنده بر ماندارنك نظارتنه ترك اولنمشدر. بوذات عین زمانده ولایتده ساکن بتون مسلمانلرك ده آمری ایدی. برقاچ سنه صکره حکمدار جامع شریفك (تانغ‌ـ‌من‌ـ‌ظ) یعنی (تانغلرك معبد رونقداری) تسمیه اولنمسنی امر ایلمشدر.

جامع شریف (صونغ) سلاله‌سی زماننده ها ـ تو‌ـ‌لا (عبداه) اسمنده بر عسکر ماندارن طرفندن تعمیر ایدلمشدر. (٥٢١)، (بونه‌ن) سلاله‌سنك ابتدای حکومتنده (قونه‌ن‌ـ‌نغان) حکمداری اولان (پو ـ پو) نامنده بر اسلام، جامع مذکوری تجدید و احیا ایلمشدر. جامع شریف مذکور، اولجه قبلای خانك الك معتبر مأموری اولوب بالاخره (یون‌ـ‌نان) والیسی تعیین ایدلمش اولان سید اجل طرفندن یدی یوز قرق بش تاریخنده تعمیر ایدلمش و مشارالیه جامع شریف اسمنك (سه‌ن ـ چه‌ن ـ ظ) ه یعنی (حقیقی وصاف عبادتخانه) یه تحویل ایلمشدر.

(سی ـ نغان ـ فو) ده کائن بر جامع شریفده موجود اولان تانغ سلاله‌سی زماننه عائد بر کتابهٔ قدیمه‌یه وچین مؤلفلرندن (ما‌ـ‌نوون ـ ینغ) ك بیاننه کوره دین اسلامك (شه‌ن ـ سی) قطعه‌سنه دخولی، حکمدار (منغ ـ هوان ـ تی) ایام حکومتنه تصادف

ایتمکده‌در . (سی - یو - چوئن) یعنی (آسیا
قطعه‌سنك نواحئ غربیه‌سنه دائر روایات)
نامنده‌کی اثرك مؤلفی دیورکه : « قای - یوئن
سنه‌لرینك (۹۳ - ۱۲۳) دورنده غرب
جهتندن، غایت اوزاق برمسافه‌دن و یوزلرجه
حکومت اهالیسندن برسوری خلق کتب
مقدسه‌لرینی حاملاً چینه کلدیلر .

بونلرك کتابلری ، کتب مقدسه وقانونیه
ترجمه‌سنه مخصوص دائره‌یه وضع ایدلدی .
حکومت وسطیه داخلنده ادیان مختلفه‌نك
انتشاری ایشته بوندن ایلری کلمشدر . بونلرك
انشا ایتمش اولدقلری معبدلرك مقدارندن
مقتدای مذهبلری حقنده برفکر تخمینی حاصل
اولور . بوزمانده خطهٔ چینیه‌ده ۵۳۵۸
عبادتخانه‌و ۷۵,۰۲۸ ی ارکك، ۵۰,۵۷۶ سی
قادین اولمق اوزره برچوق اصحاب طریقت
موجود ایدی . بونلرك مقدارینی تحقیق
ایتمك اوزره ایمپراطور هرایکی مقر حکومته
برمفتش تعیین ایلدی . »

بوراده شایان حیرت کورینان برشیوارسه
اوده میلادك ۷۸۱ وهجرتك ۱۶۳ تاریخنده
ترتیب اولنه‌رق سی - نغان - فوشهرنده بولنان
وقتوایلك مذهبه عائد کتابه حقنده دورودراز
بحث ایدن چین مؤلفلرینك مذهب اسلام
حقنده هیچ بربیاناتده بولنمامالریدر . طقوزنجی
(چه‌ن - قووان) سنه‌سی (۱۳ هجرت) چان -
نغان شهرینه واصل اولان (اولوپه‌ن) ك بنا
ایتدیکی کلیسا چینلولر طرفندن فرس کلیساسی
(پو - ظ) تسمیه اولندی . هجرتك ۱۷ نجی
سنه‌سنده بوکلیسانك (تا - ثه‌نغ) یعنی بیوك
ثه‌نغ کلیساسی تسمیه اولنمش، حقنده امرنامهٔ
حکمداری یازلمشدر .

ثی - فونغ سنه‌لرنده (۳۴ الی ۵۵) کلیسانك
نام قدیمیله تسمیه‌سی حقنده حکومت طرفندن
امر ویرلمش . بعده حکمدار (منغ - هوان)
مذکور کلیسانك تکرار (تا - ثه‌نغ) نامیله
طانمسی حقنده یکیدن امرنامه اصدار ایلمشدر .
(۱۲۶) .

۱۲۳ سنهٔ هجریه‌سنده اسلاملر برجامع
بنا ایتمك اوزره حکمداردن رخصت طلب
ایلدکاری زمان جامع شریفك اسمنه چینلولر
(ثه‌ن - کیائو - ظ) دیدیلرکه ، (ثه‌ن) مذهبی
عبادتخانه‌سی دیمکدر . (ثه‌ن) نامی، جناب
خالق السموات والارضه عبادت ایدن بتون
مذاهب خلقنه چینلولرك ویردیکی برنام عمو-
میدر . یالکز مذاهبی یکدیکردن تفریق
ایتمك ایچون قتولکلکه (که‌ن - کیائو) ودین
مبین اسلامه (ثه‌ن - کیائو = مذهب صاف)
وصفلری تخصیص ایدلمشدر . دین اسلامه
ویریلان وصف مذکور، اولاً (منغ = براق) ه
وبالاخره (ثه‌ن - چه‌ن = صاف وحقیقی) یه
تحویل ایله ممتاز قلنمشدر .

شه‌ن - سی مسلمانلری حقنده نشر اولنان
امرنامه‌نك صورتی بروجه آتیدر :

« قانا ـ صو ولایتنده ساکن اولوب آلتی بیك عائله‌دن عبارت اولان سالورلره دائر مرجعندن ارسال قلنان لایحه حقنده، تدقیقات اجراسی ایچون مأمور ایدیلان (شه‌ن ـ سی) والیسی (فه‌ی ـ پوئه‌ن) ، تحت اداره‌سنده بولنان (شه‌ن ـ سی) ولایتنده ساکن مسلمانلره دائر بروجه آتی مخطره ایله عرض معلومات ایلمشدر :

« شه‌ن ـ سی ولایتنده نفوس اسلامیه کثرتلیدر. حکومتك مقر اداره‌سنده، چان ـ نغان، له‌ن ـ تون، قاتو ـ له‌ن، هان ـ یان ناحیه‌لرنده، چون ـ چئو ـ فو دائره‌سنده، هوآ ـ چئو متصرفلغنده، تا ـ لی ـ فو وهون ـ چئو ـ فو دائره‌لرنده، هان ـ چه‌ن ناحیه‌سنده ودها بر چوق دائره، متصرفلق ونواحی اراضیسنده، اهالیٔ اسلامیه بغایت کثیر ومتعدد چای (مستحکم قصبه) لر اشغال ایتمشلردر. یالکز (سی ـ نغان ـ فو) ده برچوق بیکلرجه (درت ویابش بیك) اسلام عائله‌سی بولنوب بونلردن بر چوغی حکومت قوناغی قربنده اسکان ایدرلر. اجرای عبادت ایچون یدی باب جسیم جامع شریفلری واردر . بونلرك الك جسیمی (تان) سلاله‌سی ایام حکومتنده انشا ایدلمش ایدی . هر جامع شریفه ایکی ، اوچ وبعض درت فقیه تعیین اولنمشدر که بونلره آقونغ (آخوند = خواجه) ویاخود ظ ـ فو (صوفی) تسمیه اولنور. بونلر اهل سنت کیمسه‌لردر. آخوندلر سی ـ نغان ـ فو دائره‌سنده مسکون اسلاملر امور زراعیه وحیوانات بسلمکله اشتغال ایدرلر. بعضلری پك زنکیندر . آره‌لرنده هر رتبه‌دن عسکری ماندارنلر کثرتله بولنور. اسلاملر آره‌سنده برچوق اهل علم ذاتلر واردر. بونلرك تلامیذی هرسنه اجرا اولنان مسابقه امتحانلرنده، ادبیاتده ابراز اهلیت ایدرلر. ولایتك هرجهتنده اولدیغی کبی مقر حکومت اولان سی ـ نغان ـ فو شهرنده دخی بو اسلاملر شایان حرمت وغایت معتبر کیمسه‌لردر. هر نه طرفده که برمقدار اسلام ساکن اولسه اورایه برجامع شریف بنا ایدیله‌رك بر امامك اداره‌سنه ویریلیر. بوذات احکام جلیلهٔ دینیه‌یی تعلیم ایدر . معاشنی تعلیم ایلدیکی جماعتدن آلیر. شه‌ن ـ سی ولایتنده بولنان اسلاملر « تان » سلاله‌سی دورندنبری بوراده اسکان ایتمکده‌درلر. الخ... »

قوئه‌ی ـ چئو وسائره کبی چین ولایات مرکزیه‌سنده ساکن اهل اسلامك تاریخ موجودیتلرنده بللی باشلو وقایعه تصادف اولنماز. چینده مرعی الاجرا اولان سربستیٔ مذاهبدن بالاستفاده اسلاملر کرك دائرهٔ حکمدارنده و کرك ولایاتده مهام امور ایله اشتغال ایدن مذهبداشلرینك حمایه‌لری آلتنده اولدقلری حالده تجارت و صنعتلریله مشغول اولورلر .

٦٥٥ سنه‌سی نشر اولنان بر امر نامهٔ حکمداری، چین حکومتنك اسلاملر حقنده

نه درجه‌ده ابراز مأثر درایت وفطانت ایلمکده اولدیغنی کوسترمکده‌در :

«تغان-هوه‌ی ولایتنده برنجی حاکم اولان (هـ-و-هوه‌ی) نامنده‌کی کیمسه خطهٔ چینیه‌ده مسلمانلرك مقداری پك چوق اولدیغنی ، بزمکینك غیر بری تقویم قوللاندقلرینی ، باشلرینه بیاض رنكلی برسرپوش کیدکلرینی ، صومه رعایت ایتمه‌کلرینی والحاصل بزم عادات واطوارمزك ضدینه حرکت ایلدکلرینی بکا بر لایحه ایله اخبار ایلدی .

بو لایحه‌یی دور ودراز تدقیق ایلدم ؛ قرارم شوندن عبارتدر : چوقدنبری چین قطعه‌سنده ساکن اولان مسلمانلر ، دیکر اهالی مثللی مملکتك اولادی وچین عائلهٔ جسیمه‌سنك اعضاسی اولمشلردر . صوك امرنامه‌نك نشرندنبری ، اسلاملرك موجب شکایت حال وحرکتده بولندقلری ایشیدلمامشدر . حتی ادبیات امتحانلرنده خیلیدن خیلی‌یه کثرتلی اوله‌رق اثبات وجود ایتمکده اولدقلری کورولمشدر . ایمدی آنلری تبریك ایتمکدن بشقه بر شی دینه‌مز . مسلمانلر آره‌سنده پك چوق رجال دولت بولنمقده‌در . مقدماما-ته‌ن-له آنغ ما-هیون .. الخ کبی ذوات حکومتك سعادت حالی یولنده بیوك بیوك خدمتلر ایفا ایتدیلر . الیوم ها-یوئه‌ن سه‌ن ، ما-هو-مو (محمود) ودها پك چوقلری فوق العاده مشهوردرلر . اولجه نشر اولنان امرنامه‌لرك برنده بیان ایدلدیکی وجهله اونلرك مذهبی اجدادلرینك مذهبیدر . قوانین حکومتی اخلال ایتمامك شرطیله هرکس بکندیکی مذهبك ارکانی اجرا ایلمکده مختاردر .

سکزنجی یونغ-چه‌انغ سنه‌سنك بشنجی آینك اون بشنجی کونی . »

خطهٔ چین وماچینك (١) ولایات سائره‌سنده تاریخ اسلام ولایات مذکوره‌دن هربرنده ساکن اولان اهالینك تاریخندن عبارتدر . آرتق بونلردن بحثه لزوم کورمدك . یالکز شوراسنی بیان ایتمك لازمدرکه (یوئه‌ن) سلاله‌سنك زمان حکومتندن اعتباراً اسلاملردن بر چوق ذوات کرك پایتختده وکرك ولایاتده غایت مهم وعالی موقع ومأموریتلرده بولندیلر . یکینده هیئت وکلایه داخل اولمش ، اردو قوماندانلقلرنده ، ولایات

---

[١] قرون وسطیده چین قطعه‌سی شمال طرفی « خطا » وجنوب طرفی منغ ایمپراطورلنی نامیله ایکی قسمه آیرلمش ایدی . ایشته جغرافیا کتابلریمزده وخریطه‌لریمزده وقتیله قوللانلمقده ایکن ، الیوم متروك اولان « ماچین » تعبیری اشبو منغ کلمه‌سندن مأخوذدر . شویله که بو کلمه بعض اوروپا سیاحینی طرفلرندن « مانجی » صورتنده لاتنجه‌یه نقل اولنه‌رق چین جنوبی‌یه علم اولمش وبورادن تقدیم وتأخیر ایله اشبو ماچین تعبیری لسانمزده شیوع بولمشدر . بوتقدیرجه چین وماچین ترکیبی اصل چین قطعه‌سنك شمال وجنوبنی یعنی تمامنی ارائه ایدر . لهجهٔ عثمانیده : « ماچین - مهاچین مخففی ؛ چین وماچین : چین شمالی وجنوبی » دیه تعریف ایدلمشدر .

والیلکلرنده وخدمات مهمهٔ سائرهده بولنمش
خیلی مسلمان تعداد اولنه بیلیر . اسملری
چینده اك زیاده مشهور ومعروف اولان
اسلاملر میاننده : اولجه قبلای خانك
خدمتنده بولنوب مؤخراً یوننان والیسی
تعیین ایدیلن سای تیەن چ (سیداجل) ایله
مشار الیهك ناصرالدین ، حسن ، حسین ،
شاندون دینغ (شمس الدین) ویاخود
ملا ، و ماسوحو (مسیح) نامارنده
وهر بری حکومت چینیەده بیوك بیوك مأمور.
یتلرده بولنان بش نفر اوغلی ؛ منجنیق
انشاسی فننده غایت ماهر اولان علاءالدین
جفائی ، سعدی ، محمود یلواج ، عبدالرحمن ،
جبیهونودتو ، جلاتیمور واسماعیل نامندهکی
ذواتی ؛ هیئت شناس مشهور جمال الدین
(جامالادنغ) ؛ علوم ریاضیه مدرسهسی مدیری
ماپتیەن وسائرهکه بونلرك کافهسنك
نامری چین تاریخنده حرمتله یاد اولنمقدهدر.

١٠

تعليم وتربيهٔ اطفال

چين اسلاملرى چوجقلرينى نصل تربيه ايديورلر؟ عربى، فارسى، چينجه تعليمى - قزلرك تعليم وتربيه‌سى - چين اسلاملرينك تعليم وتربيهٔ اطفاله عائد كتابلرى - چين حروفاتى - چين مكتبلرينك موجودى - ادبيات امتحانلرينك صورت اجراسى.

خطهٔ چينيه‌ده اسلام چوجقلرينك تعليم وتربيه‌سى، عين زمانده اونلرك استعداد طبيعيه، اخلاقيه ومفكره‌لرينى تنمو وتكمل ايتديرمك مقصدينه ابتنا ايدلمشدر.

چوجقلر جناب حقه عبادتك معناسنى اكلايه‌جق وبونى اجرا ايده‌بيله‌جك سنه واصل اولدقده درحال اصول عبادت كنديلرينه تعليم اولنور. بر چوجق درت سنه درت كونلك اولدقده جامع شريفه كوتوريلير. ابونى، اهل تقوى وصاحب عقل وذكا اولمسنى جناب حقدن استرحام ايلر. آلتى ويا يدى ياشنه واصل اولدقده ادبيات تعليم وتدريسنه ابتدار اولنور كه بوده چوجغنك ايلروده علماى دين صره‌سنده بولنه‌جغنه، حكومت مأمورى اوله‌جغنه ويا بر صنعته سلوك ايده‌جكنه نظراً تخالف ايدر.

طريق علميه‌يه سلوك ايده‌جك چوجقلر هر جامع شريفده امام وخواجه‌لر طرفندن اداره اولنان مكتبلره كونديريلير، بوراده چوجقلره وسطى اوله‌رق سنه‌ده درت ويا بش غروش [بزم غروشله تخميناً يكرمى غروش] اجرت تدريسيه مقابلنده چينجه، عربى فارسى تعليم اولنور. اول امرده حروفات عربيه‌نك شكلنى وصورت تلفظنى بللتمكدن باشلانيلير. بعده چوجقلرك اللرينه الفبا كتابى ويريلير. حروفاتك يكديكره ربطى وحركاتى اوكره‌دلدكدن صكره قرآن عظيم الشان تعليمنه بدء اولنور. بوندن صكره فارسى تعليميله برابر چينجه تدريسى باشلار. چين علماى اسلاميه‌سندن (ليئوچه‌لەن) نامنده‌كى ذاتك چينجه‌دن عربجه‌يه ترجمه ايلديكى اوچ كلمه‌لى كتاب، درت كلمه‌لى كتاب..

وسائره کبی متعدد قلاسیق کتابلر واردر . بر قاچ سنه تعلم و تدرسدن صکره چوجقلر وظائف دینیه‌لرینی اجرا ایده‌جك مرتبه‌ده عربی فارسی لسانلرینه کسب وقوف ایده‌بیلیر - لرسه‌ده لسان مادرزادلری اولان چین لسانی حقنده‌کی معلوماتلری پك نقصان قالیر . خواجکان صنفی آره‌سنده چین لساننده (کیو-ژین) یعنی مادرنیت رتبه‌سنی حائز اولانلر پك محدود اولدیغی حالده دیکر صنفلرده بولنان اسلاملردن مأذونیت شهادتنامه‌سی آلمش وانجمن دانشه اعضا اولمش برچوق ذوات هر زمان کورلمکده‌در . مراتب عالیه‌یه نائل اولمق خصوصنك شرائطی چین لسانی لایقیله تحصیل ایتمکدر . بونی بیان چوجق بابالری سعهٔ مالیه‌لری مساعد اولدیغی مرتبه‌ده هیچ بر فداکارلقدن چکنمیه‌رك اجرا اولنان مسابقه‌لرده قزانوب حکومت مأموری صره‌سنده بولنمق اوزره چوجقلرینه چینجه اوکرتمکه سعی ایتمکده‌درلر .

قز چوجقلر ، تعلیم وتدریس پك آز کوررلر . بونك باشلیجه سببی آنالر وبابالر قزلرینك تعلیم وتربیه‌سی ایچون اوصاف لازمه‌یی جامع بر معلمه بوله‌میه‌جقلرینی ادعا ایتمکله برابر چوجقلرینی نظارت متمادیه آلتنده بولندیره‌میه‌جکلرندن طولایی خواجه‌لره تسلیمی موافق اولمامسی فکرسقیمیدر . بوندن ماعدا بر قادینك وظیفهٔ اصلیه‌سی خانه اموریله اشتغالدن عبارت اولدیغی حالده ، ارککلره لزومی درکار اولوب فقط قادینلرك درجهٔ عقل وفطانتلریله متناسب اولمیان ادبیاتله اوغراشمق کندیلری ایچون فائده‌دن زیاده مضرت حصوله کتیره‌جکی زعمنده بولنیورلر .

ارککك چوجقلرك مبدأ تحصیلی آلتی ویا یدی یاشندن باشلار . چوجقلرینك تعلیم وتربیه‌سی ایچون ابوین کتاب الارکانده ارائه اولنان اصوله تطبیق حرکت ایتملیدر . مع مافیه چوجق بابالرینك بوندن بشقه مراجعت اولنه‌جق بر چوق رهنمالر وتربیهٔ اطفال رساله‌لری واردرکه بونلرك اك مهمی (چو-هی) نامنده بر ذات طرفندن ترتیب ایدیلان (سیائو-هیو = مطالعهٔ صغیره) رساله‌سیدر . مؤلف مومی الیه بو رساله‌سنده دیورکه :

«چوجقلرینی حسن صورتله تربیه ایتمك ایستهین بر پدر هیچ بر جهته لزوم کورمیه‌رك اونلری حلیم ، مرحمتلی ، شفقتلی ، صاف دل ، کوزل یوزلی وکلاملرنده اولدیغی کبی طور وحرکتلرنده دخی احتیاطکار وحس تعظیم وحرمت القا ایدن قادینلرك آغوش تربیتنه ترك وتودیع ایتملیدر . چوجق لافری سویلمکه باشلادیغی زمان اکر ارکك ایسه سرعتله وجسارتله جواب ویرمکه واکر قز ایسه آغر آغر ونزاکتله مقابله ایتدیرمکه آلشدیرلملی . یدی یاشنده تعداده وجهات اربعهٔ اصلیه‌یه دائر معلومات ویرملی ، بو یاشده ایکن آرتق ارکك چوجقلر همشیره‌لریله برابر بر یاتاقده یاتمغه وبر سفره‌ده

طعام ایتمکه مساعده اولنملی. سکز یاشنه باصدقده کندی مافوقلرینه قارشو وظائفی نه‌دن عبارت اولدیغنی اوکرنملی وکندینی سودیکی قدر دیکر ابنای نوعنه ده محبت ایتمك لازم کله‌جکنی اکلاتملیدر.

«اون یاشنه واصل اولدقده ارکك چوجقلر بر مکتبه کوندریلیر. اوراده کوندز وکیجه یازی وحساب اوکره‌نیرلر. لباسلری دائما ساده اولور. بوسنده تعقیب ایده‌جکلری خط حرکت کندیلرینه بیلدیریلیر. ودائما خلوص وصداقت ایله حرکت ایتمك قضیهٔ مهمه‌سی ذهنلرینه یرلشدیریلیر. اون اوچ یاشنده موسیقی وشعر تعلیم ایدیلیر. اون التی یاشنده سلاح وآرابه قوللانمق اصولی کوستریلیر. یکرمی یاش که بر چوجغك ارککك چاغیدر. بوسنده وظائف مدنیه‌نك جهت عملیه‌سی تعلیم ایدیلیر. بوسنده بولنان دلیقانلی شفقت فرزندانه‌نك غوامضنه واقف اولدیغنی اثبات ایده‌جك وبوزمانه قدر کسب ایتمش اولدیغی معلومات وسیعه‌سندن طولایی تفاخردن اجتناب ایلیه‌جکدر. اوتوز یاشنده تأهل ایده بیلیر. خصوصات ذاتیه سنی ده رؤیت ایلر. قرق یاشنده حکومت مأمورینی صره‌سنه داخل اوله بیلیر. اللی یاشنده رجال حکومت صیره‌سنده بولنه بیلیر. یتمش یاشنده اجرای تقاعدینی استدعایه حقی اولور. چوجقلره دائما حقیقتی سویلمکی، موقعلرینی محافظه ایتمکی وسویلنیلان برکلامی حرمت ودقتله استماع ایلمکی اوکرتملیدر. ایو برشاکرد معلمنك کلامنی دائما نزاکت وتواضعله تلقی وقبول ایتملیدر. فضیلتپرور ذواته تصادف ایدلدیکی حالده آنلرك حرکتنی تقلید وکوزل مثللر ایشیدلدیکی تقدیرده آنلره تطبیق حرکت ایتملیدر. ذهنه کلن بتون فنا فکرلری رد ایدوب طریق استقامتدن اصلا آیرلمامليدر. کندیسنه نصایح عاقلانه ویرن وقلبنك حسیات وتمایلاتنی تدقیق وتفحص ایدن کیمسه‌لرك مجلسنه ملازم اولملی. هرحال وکارنده انتظام بولنملی. هرصباح یکیدن برشی اوکره‌نوب اقشاملین آنی مخطره‌سندن تکرار کچیرملیدر.»

ایشته نظریات بوندن عبارت. کله‌لم ایشك حقیقتنه: بر ارکك چوجق آلتی ویایدی یاشنه کیردکده عائله رئیسی اوکا بر معلم آرامغله مشغول اولور، بر پدرك درجهٔ معلوماتی نه اولور ایسه اولسون مشغولیت ذاتیه‌سندن طولایی اولادینی تعلیم ایده بیلمسی پك نادر واقع اولور. بونك ایچون اکر عائله زنکین ایسه چوجغی ایچون خانه‌سنه برمعلم جلب ایده بیلیر. ویابعض اقربا واحبا طوپلانه‌رق بش آلتی ویااون چوجق ایچون برمعلم جلب ایدرلر. علی الاکثر چوجق عمومی مکتبلردن برینه کوندریلیر. بودرلو مکتبلرده اوندن قرقه قدر چوجق جمع اولوب بونلرك

تعلیم وتربیه‌سنی، جهت تدریسیه‌یی حکومت
مأمورینه ترجیح ایدن واجرا اولنان مسابقه
امتحانلرنده قزانه‌میانلر نامزد درعهده ایدر.
بونلرك معاشی مختلفدر. شهرلرده برچوجقدن
شهری یکرمی بشدن قرق غروشه قدر اجرت
تدریسیه آلیر. کویلرده سنوی یتمش بش، یوز
یکرمی بش غروشدن ماعدا ایام مبارکه‌ده
اوچ درت دفعه هدیه‌دخی آلیر. عائله‌لره دوام
ایدن خصوصی معلملر سنوی طقوز، اون
بیك غروش آلیرلر. حکومت طرفندن اداره
اولنان مکتبلر موجود دکلدر. عمومی مکتبلره
خارجی طلبه دوام ایدر. مکتبلر بیوك ویا
کوچك برر صالوندن عبارت اولوب تزیینات
وتفریشاتی هرطلبه ایچون برر رحله ایله برر
اسکمله وخواجه‌یه مخصوص بر کرسیدن
عبارتدر.

بر مسلمان، چوجغنی مکتبه کوتوریکی
زمان خواجه‌یه بردعا ایدر. چوجق ده خواجه‌نك
الینی اوپدکدن صکره امر تدرسده کندیسنه
کوزل بررهبر اولمسنی رجا ایدر.

تحصیل زمانلری طلوع شمسدن اعتباراً
زوالدن ایکی ساعت اولنه‌وزوالدن یاریم ساعت
اولندن زوالدن بش ساعت صکره‌یه قدر امتداد
ایدر. یازین اوکله طعامندن صکره درس یوقدر.
فقط قیشین شاکردان اوکله‌دن صکره ایکی
ساعت دها مشغول اولورلر. ایشجیلرله
کونده‌لکجیلره مخصوص مکتبلر اقشاملری
کشاد ایدیلیر.

شاکردلر مکتبه کیدر ایکن خواجه‌لرینی
سلاملایوب محل مخصوصلرینه اوطورورلر.
مبتدیلره مخصوص رحله‌لر اوزرنده (سان-
چه-کنغ) یعنی اوچ کله کتابی بولنور. خواجه
آواز بلندله وحروفاتك مخرجلرینه رعایت
ایدرك برنجی سطری اوقور. شاکردلر هپ
برآغزدن ویوکسك سسله بونی تکرار ایدرلر.
هر شاکرد بوسطری بللدکدن وبرآغزدن
اوقومسنی مناسب صورتله تکرار ایلدکدن
صکره هربرینه آیری آیری اوقوتور. اوچ
کله کتابی تمام ایلدکدن صکره بیك کله کتابنه
و(ظ-شو) و(او-کنغ) [۱] دینلن کتابلردن
خلاصه ایدیلان بحثلره کچیلیر.

خواجه شاکردانه یازی اوکرتمك
ایچون بوذکر اولنان اثرلرده‌کی حروفاتی
اولاً صمان کاغدیله تقلید ایتدیرمکدن باشلایه-

---

[۱] (او-کنغ) یعنی کتب مقدسهٔ خمسه شونلردر:
ئی-کنغ (کتاب شئونات)، شو-کنغ (کتاب
اوائل)؛ شو-کنغ (کتاب الابیات)؛ لی-کی (مراسم
دینیه)؛ چون-شیو (بهار وخزان).

درت کتاب معناسنه اولان (ظ-شو) شونلردر:
تا-هیو (مطالعهٔ کبیره)، چونغ-یونغ (محیط لایتغیر)،
لن-یو (مصاحبات ویا مقالات اخلاقیه)؛ مونغ-چه
[فیلسوف مه‌نغ-چه نك کتابی] ایکنجی صنفدن
اولان کتب نظامیه آره‌سنده هیائو-کنغ (محبت
فرزندانه) وسیائو-هیو (مطالعهٔ صغیره) کتابلری
دخی واردر.

رق طوغریدن طوغری‌یه فورچه ایله ازبره ترسیم ایتدیرنجه‌یه قدر بوتعلیمه دوام ایدر. بو وجهله شاکردان برقاچ بیك حروف ایله (۲) کسب انسیت ایدنجه‌یه قدر بر ویا ایکی سنه زمان مرور ایدر. خواجه عین اصولی تعقیب ایدرك جمله‌لرك، کلمه‌لرك وهر حرفك معنالرینی شرح وایضاح ایدرك تمامیله اکلاتمغه غیرت ایدر.

امر تحصیله حصر ایدیلان سنه‌لرك عددی ابوینك حال ووقتنه وبرده چوجقلری حقنده‌کی تصورلرینه تابعدر. تاجرلر، عمله‌لر وکویلرده امرار حیات ایدن کیمسه‌لر چوجقلرینه کتب مستعمله حقنده مقدار کافی معلومات حاصل ایتدیردکدن صکره خصوصات ذاتیه‌لرینی یولیله اداره‌ایده‌بیله‌جك برتعلیمله قناعت ایدرلر. قلاسیق کتابلرله مملکتك تاریخ وادبیاتندن ماعدا شاکردانه هیچ برشی اوکره‌دلمامسی بو درلو تعلیم وتربیه‌ده‌کی نقایصدندر. علوم طبیعیه، ریاضیه، تاریخ طبیعی، جغرافیا، حرف وصنایع والسنهٔ اجنبیه‌یه دائر اصلا معلومات ویرلمز. اودرجه‌که مثلا تجارته سلوك ایتمك ایستین برچوجق مکتبدن چیقدقدن صکره خصوصی معلملردن حساب تحصیلنه مجبور اولور. اعدادی وعالی شهادتنامه‌سی آلمق ایستمین برشاکرد علی‌العموم اوچ درت سنه مکتبه دوام ایدر. اکر عائله‌سی حال رفاهده دکل ایسه بومدت اکثریا دها آز اولور. فقیر چوجقلری آنجق برسنه والنهایه ایکی سنه قدر مکتبه دوام ایده‌بیلیرلر. اطفالك قسم اعظمی هیچ تعلیم وتربیه کورمیوب وادیٔ جهالتده بویان اولورلر. چینده تحصیل علم ومعرفت مجبوری دکلدر.

حکومت چینیه معارف عمومیه وتعلیم وتربیهٔ عوام نامنه هیچ برپاره صرف ایتمز.

چینلولرك علم ومعرفتدن نه قدره قدر بهره‌مند اولدقلرینی تقدیر ایتمك غیرممکن کیبدر. چونکه بودرجات ولایتلره، شهرلره وقصبه‌لره

---

[۲] چین لسانده آلتی التمش بیك قدر حرف موجود اولوب بونلرك ایچندن تخمیناً یکرمی درت بیکی معاملات جاریه‌ده واوقدری احوال محدوده‌ده قوللانیلیر. دیکرلرینه کلنجه اونلرده شکللری مختلف اولدیغی حالده اولکیلرك معناجه مترادفی اولدیغندن اصلا قوللانیلماز. حروفاتندن بعضلری یکرمی درت چیزکیدن حاصل اولمشدر. بولسانك تحصیلنده درکار اولان مشکلاته بونکله حکم ایتملی. معمافیه اون بیك حرفك طانمسی، چینجه یازلمش بتون اثرلری اوقومغه وهرماده حقنده قلم قوللانمغه کافیدر. چین یازیلرینی اوقومغله معروف (پره‌مار) [۱۱۷۰-۱۷۳۵م] درت ویا بش بیك حرفك بلله‌نمسی هردرلو احتیاجه کفایت ایده‌جکنی ادعا ایله برابر اوچده ایکیسی یعنی اوچ بیك قدر حرفله حل مشکلات ایدیله‌جکنی ادعا ایتمشدر.

بوقاریده اسملری ذکر اولنان طقوز کتابده آنجق درت بیك آلتی‌یوزمدد مختلف حرف واردر. معمافیه ممتاز برسینولوغ اولمق ایچون خارق العاده برذکا، صوك درجه صبر وتأنی ومدت مدیده تحصیل لازمدر.

کوره جزئی وکلی فرق ایدر . شهرلرده باغچوانلر ، بالقجیلر ، صندالجیلر ، حماللر وسائره مستثنا اولدیغی حالده هرکس اوقومغی بیلیر . حتی ذکر اولنان اصناف بیله حروفاتدن بر مقدارینی طانیه‌بیلیر .
کذلك شهرلرده اهالینك اونده ایکی واوچی مکمل تحصیل کوردکلرندن ادبیاتله اشتغال ایدرلر . بالعکس کویلرده ارکك اهالینك آنجق اوچده ایکیسی ویا نصفی اوقومق بیلیر .
چینده مکاتب ابتدائیه‌دن ماعدا اعدادی مکتبلری ومکاتب عالیه دخی واردر .
قانطونده اون‌درت مکاتب عالیه واوتوز اعدادی واردر . بواعدادیلرك اوچی غایت بیوك اولوب بهرنده ایکیشر یوز طلبه وایکی ویا اوچ معلم بولنور . بومؤسسه‌لردن انتظار اولنان فوائد ادبیات مسابقه‌سنه نامزد اولان شاکردانی حاضرلامقدر . ادبیات اربعه درجه‌لرندن برینك استحصالنی آرزو ایدن برشاکردك اقتحام ایده‌جکی مزاحم ، علی‌الاصول فورجه ایله یازی یازمق ، انظار رغبتدن دوشمین مؤلفات قدیمهٔ مشهوره‌یی کندینه مخصوص اسلوب افاده وتصوراتیله تقلیدایتمك، بعض ابیات قافیه‌لمکدن عبارتدر.
ذکر اولنان درت درجه‌دن برنجیسی اولان (سیو-چای) شهادتنامه‌سنی استحصال ایده‌بیلمك ایچون اوچ مسابقه امتحاننه داخل اولملیدر .

بونلرك برنجیسی ناحیه مدیری (هیو-چنغ) تسمیه اولنان برمأمورك مواجهه‌سنده، ایکنجیسی متصرف ایله معارف نظارتندن مأمور دیکر برذاتك مواجهه‌لرنده، اوچنجیسی ایسه ولایت مرکزنده اجرا اولنور .
ایکنجیسی درجه (کیو-ژین) شهادتنامه‌سی اولوب بو، ولایت مرکزلرنده اجرا اولنان (سیو-چای) امتحانلری آره‌سنده اوچ سنه اجرا اولنان مسابقه امتحانلری نتیجه‌سنده قزانیلیر . مسابقه‌لرك صوکنده ممالك چینیه‌نك هرطرفنده جمعاً بیك ایکی یوز ویا بیك اوچ یوز نامزد (کیو-ژین) اولمق اوزره قبول ایدیلیر .
اوچنجی درجه اولان (چهن - ظ) درجه‌سی ، پکینده اوچ ییلده برکره اجرا اولنان مسابقه نتیجه‌سنده (کیو - ژین) شهادتنامه‌سی آلان مسابقلره اعطا اولنور.
دردنجی درجه اولان (هان - لەن) یعنی انجمن دانش اعضالغی پکینده اجرا اولنان مسابقه امتحاننده قزانیلیر .
عین اسملری حائز اولان عسکری درجه‌لری دخی مسابقه‌لر نتیجه‌سنده احراز ایدیله بیلیر . یالکز فرق شوراسنده‌که بو مسابقه‌لره داخل اولان نامزدلردن معلومات عسکریه طلب اولنماز . آنجق تونا بر آته چویکلکله بینمك ، بیوك ویا کوچك قطعه‌ده یای باغلامق، هرهانکی برمسافه‌یه اوق آتمق،

مهارتله قلنج قوللانمق ؛ پهلوانلری دوچار
حیرت ایده‌جك درجه‌ده آغرشیلر قالدیرمق
کبی ادمان تعلیملری ایستنیلیر .

ترکستان شرقی یعنی کاشغرده چوجقلر
سکز ویا اون یاشنه وارنجه مکتبه کوندریلیر.
ارکك وقز چوجقلر برلکده مکتبه کیدرلر
ایسه‌ده درسخانه‌نك بر جهتی ارکك ودیکر جهتی
قز چوجقلره تخصیص ایدیله‌رك خواجه‌نك
رحلهٔ تدریسیله نهایت بولان بر یول ایکی
جهتی یکدیکردن آییرر . اون ایکی یاشندن
صکره قز چوجقلر مکتبه کیتمزلر . فقط
ارکك چوجقلر ایچون حد تعیین ایدلمامشدر.
چوجقلر بتون کون مکتبده قالیرلر وشهری
خواجه‌یه بر ویا بربچق (تانغا = تنکه) اجرت
ویرر. [تنکه بخارا و آسیای وسطیده متداول
بر سکه‌نك اسمی اولوب تقریباً اوچ غروش
قیمتنده‌در.] تحصیل مجبوری دکلدر. مع مافیه
اولادینی مکتبه کوندرمك ایچون ابوین بر
درجه اجبار ایدیلیر . اسلامیت نقطهٔ
نظرندن دها عالی تحصیل کورولمسی
آرزو ایدیلان اسلام چوجقلری مدرسه‌یه
کوندریلیر. بورادهعلوم عالیه و آلیه، قوانین،
طب، شعر، تاریخ ، خط وحساب تعلیم
وتدریس اولنور . علوم طبیعیه دخی تدریس
اولنمقده ایسه‌ده پك اطرافلی شهرلرده هرجامع
شریفك برر مدرسه ویامکتبی واردر. اصحاب
خیرات طرفندن تأسیس ایدلمش اولان بو مؤسسات
علمیه‌یه بر چوق وقفلر تخصیص ایدلمشدر .

١١

تأهل وازدواج

چینده تأهل ـ کوروجیلر ـ تحقیقات اولیه ـ طرفینك موافقتی ـ هدیه‌لر ـ نكاح مراسمی ـ دوكونك صورت اجراسی ـ زفاف . حقوق نساء ـ طلاق ـ چینده اسلام قادینلرینك اوصافی ـ چین قبائل مختلفهٔ اسلامیه سنده تأهل ـ تولدات .

حكومت چینیه داخلنده مسكون مسلم خلقك امر ازدواجلری همان بزمكینك عینیدر . مع مافیه بعض نقطه‌لرده بزمكندن آیرلمقده اولدیغی جهتله معلومات قبیلندن اولمق اوزره بروجه آتی بیان اولندی :

اركك اولادینی اولندیرمك آرزو ایدن بر كیمسه ، آلاجغی قزك منسوب اولدیغی عائله‌نك ثروت وسامانندن زیاده اوعائله‌نك صاحب ناموس واخلاق اولوب اولمدیغنی تحقیقله اشتغال ایدر . اول امرده بو عائله نره‌دن كلمشدر ، نه ایله مشغولدر ، عبادات وطاعاتله مشغولیتلری نه درجه‌دردر ؟ بونلری ممكن مرتبه وضوحله بیلمك ایچون عائلهٔ مذكوره حقنده معلومات لازمه ایدینیر ، بوندن صكره كلین وكوكینك احوال مادیه ومعنویه‌لرینی نظر دقته آلیر وابوینك احوال مالیه‌سنی صوك اوله‌رق موقع بحثه وضع ایدر . بروجه معروض قز عائله‌سی حقنده معلومات لازمه اخذ وتلقی ایدلدكدن صكره ایكی عائله بیننده تأسیس روابط ایدلمك آرزوسیله قز عائله‌سنه قلاغوز كوندریلیر . اكر قزك آنا وباباسی بو خصوصه رضا كوستررلرسه ، كوكی عائله‌سنك ، دده‌لرینك ، كوكی وآنا وباباسنك حقنده معلومات المق اوزره طرفلرندن كوكی خانه‌سنه بر قلاغوز كوندررلر . كوكی عائله‌سنك رئیسی ، طلب ایدیلن معلوماتی درحال وتحریراً اعطا عائله افرادندن اولوب ده بیوك كوچك بر مأموریت ویا صنعت صاحبی اولانلرك اسامیسنی دخی بوكا تحریر ایدر . كوكی عائله‌سی ده عین سؤاللرك جوابنی دائما بر قلاغوز واسطه‌سیله كلین عائله‌سندن طلب ایدر . اكر قزك آناسی باباسی وفات ایتمشلرسه عائله رئیسی آنلره وكالت ایدر . ایلروده

عائله‌لر آره‌سنده قیل وقالی موجب اولمامق
ایچون ایکی طرفك بربرینه قارشو ویردیکی
معلوماتك صحیح اولمسی ایجاب ایدر. اکر کوکی
وکلین عائله‌لری اولدن یکدیکری طانیورلرسه
بودرلو مراسم اجراسی بی لزومدر. بو حالده
یالکز کلین وکوکی ایله والده‌لرینك اسملری
تحریراً اعطا اولنور .

کلین عائله‌سی حقنده عادی قلاغوزلر
طرفندن ویریلن معلوماتده کرك اختیاری
وکرك غیر اختیاری خطا وقوع بولوب
بولمادیغنی اکلامق اوزره کوکی عائله‌سی ازدواج
مسئله‌لرنده معلومات مکمله‌سی اولمغله برابر
کلین عائله‌سیله معارفه‌سی بولنان اقربالردن
برینك ویا اعز احباسندن برذاتك وساطتنی
نیاز ایدر. ایکی عائله خلق آره‌سنده موافقت
حاصل اولدقده (چوـنه‌ن) یعنی قلاغوز اك
کوزل لباسنی تلبس ایلمش اولدیغی حالده
کوکینك ابوینی طرفندن صورت مخصوصه‌ده
تحریر ایدلمش اولان تشکرنامه‌یی کلینك
ابوینه تقدیم ایدر .

قلاغوز کلینك خانه‌سنه واصل اولدقده
اوطوره‌سی رجا اولنور . موضوع بحث
اولان تشکرنامه‌یی معیتنده اولان ذواتدن
بری قلاغوزه ویرر . اوده کمال تعظیم ایله
عائله رئیسنه تقدیم ایدر . رئیس قلاغوزی
سلاملادقدن صکره برقاچ دقیقه کندیسنه
مساعده اولنمسنی رجا ایدر . بونك اوزرینه
رئیس عائله بشقه براوطه‌یه چکیله‌رك آلدیغی
مکتوبك مندرجاتنی، مسئله‌ده علاقه‌دار اولان
سائر ارکان عائله‌یه بیلدیرر. بعده برجوابنامه
تنظیم ایدیله‌رك قلاغوزه ویریلیر؛ اوده معیتنده
اولان ذواتدن برینه تسلیم ایدر .

بو جوابنامه قلاغوزه تسلیم ایدیلرکن ،
شو وظیفه کندیسنه حواله ایدلدیکندن طولایی
حصوله کله‌جك زحمته قاتلاندیغی ایچون ،
ممکن اولدیغی مرتبه نزاکتله بیان اعتذار
اولنور . قلاغوز کوکی خانه‌سنه عودت وحامل
اولدیغی مکتوبی عائله رئیسنه اعطا ایدر. بوکا
مقابل ده کندیسی طعامه دعوت اولنور .
بو ایش بیتدکدن صکره ، اصولاً تبعیت ایچون
هیچ برمجبوریت یوق ایسه ده فقط علی العموم
رعایت واجرا ایدیله کلمکده اولان برعادت دها
واردرکه بوده قلاغوز کلین طرفنك جوابنی
کوکی طرفنه کتیردکدن صکره عائله رئیسنك
برادری ویا بر خصمنك یانــده اولدیغی
حالده کلین عائله‌سنك خانه‌سنه مواصلت وصوت
بلندایله بیان تشکر ایلمسندن عبارتدر. ایرتسی
کونی بو زیارت کلین عائله‌سی اعضاسندن بری
طرفندن اعاده ایدیلیر. مراسم محرره ایفا ایدلد-
کدن صکره ایکی عائله یکدیکره هدیه‌لر تقدیم
ایدرلر . شویله که کوکی عائله‌سی کلین طرفنه
ایپکلی قماشلر ارسال ایدر و عائله‌نك
اقتدارینه کوره ، بو قماشلره کورکلر ،
مجوهرات ، البسه ، میوه وسائره علاوه

ایدیله‌بیلیر . تقدیم اولنان ایپك قماشك قیمتی
لااقل برنائل (تخمیناً فرق غروش) اولملیدر .
مرعی‌الاجرا اولان دیگر برعادت دها واردرکه
اوده عائله رئیسنك ازدواج حقنده رضاسی
استحصال اولندیغی کونده کلینك ایشنه
یارایه‌جق التون ویا کموشدن معمول بر ویا
ایکی پارچه شیئی ویا درت عدد کوچك التون
سکه‌یی کلین عائله‌سنه کوندرمکدن عبارتدر .
بوندن بشقه یوم ازدواجدن برویا ایکی کون
مقدم ینه کلین عائله‌سنه یوقاروده بیان اولنان
هدایانك برعینی دها کوندرمك اصول
مرعیه اقتضاسندندر . بوعادتلره زنکین
کیمسه‌لر عرف اقتضاسی اوله‌رق تبعیت
ایدرلر . یوقسه قانوناً مجبوریت یوقدر .
حتی بعض احوالده بوکا غایت فنا نظرله باقلیر .
زیرا کوکی عائله‌سی کوندردیکی هدیه‌لرله کلینی
صاتون آلمش کبی کورینورکه بوده ایلریده
ایکی عائله وزوج وزوجه آره‌سنده وجودی
لازم اولان حسن آمیزش ووفاقی مبدل
نفاق ایتمکه سبب اولور . بوندن ماعدا بعض
کیمسه‌لر بودرلو عاداته تبعیت ایتمك ایستدکلری
حالده پاره‌نك نقدانندن طولایی موفق
اوله‌مازلر . بوده امر ازدواجی تأخره اوغرادر .
پاره بولنجه‌یه قدر کلین یاشلانیر . نتیجه‌ده
ازدواجدن بکلنیلان ثمرات نافعه‌یه خلل طاری
اولور .

هدایای معتاده تقدیم اولندقدن صکره
کوکی عائله‌سی برقلاغوز وساطتیله کلین طرفنه
برمکتوب کوندرر . بونده یوم ازدواجك
(ثه‌ن‌کی) تعیین اولنمسی رجا ایدیلیر . کلین
عائله‌سنك رئیسی درحال جواب اعطا ایدر .
یوم معیندن اوچ کون اول کلینك اقرباسندن
برذات (شو‌کونه‌ن) نامی ویریلان آدم نکاح
مقاوله‌نامه‌سنك تنظیمنده حاضر بولنمق اوزره
کوکی عائله‌سی نزدینه کیدر .

عمومیتله تبعیت ایدیله کلن دیکر برعادته کوره
کلین عائله‌سنك بتون ارکانی نکاح عقدی
مراسمنه دعوت ایدیلیر . اوکون بلده‌نك رئیس‌
العلماسی اولان ذات ده دعوت اولنه‌رق کندیسنه
غایت ممیز براوطه احضار ایدیلیر ومومی الیهك
اوامر ووصایاسنی اجرا ایتمك اوزره عائله
ارکانندن ایکی کیمسه انتخاب وتعیین اولنور .
ایکی طرف عائله‌سنك موافقتنی استحصال
خصوصنده خدمتی سبق ایتمش اولان قلاغوز
شمدی‌ده دعوتلیلرله وازدواج مقاوله‌سنه
متعلق مراسمله مشغول اولمسی کندیسندن
رجا اولنور . یوم مذکورده قلاغوز البته
مزینه اکثریا ایلدیکی کبی کوکی عائله‌سنك
بتون ارکانی دخی الك ییکی لباسلرینی لابس
اولورلر . کلینك پدریله سائر مدعوین کوکی
خانه‌سنه واصل اولدقده عائله ارکانك اك
مسنلری خانه‌نك خارجی قپوسنده کندیلرینی
استقبال ایدرلر؛ بونلر اورته قپوده، چوجقلر
صالون قپوسنده دعوتلیلری قبول ایدرلر .

صالونه کیریلدکده کوکی طرفی صول جهته، کلین طرفی صاغ جهته دیزیلیرلر . بعده دعوتلیلر صالونك باش سدرنده ، عائله ارکانی غرب جهتده ، احبا ، امام وسائره شرق جهتده اوطوررلر. بو اثناده اوچر فنجان چای ایچیلیر . مراسم رئیسی آیاغه قالقار ، کلین عائله‌سندن بولنان مدعوینه یوزلرینی غربه توجیه ایتمك اوزره شرق جهتنه کچملرینی رجا ایدر . کوکی عائله‌سنه منسوب مدعوین دخی غرب جهتنه کچوب کوکی عائله‌سنك اوك طرفنده اخذ موقع ایلرلر . مراسم رئیسی برمقدار غربده بولنور . دعوتلیلرله عائله ارکاننك اوکنه بیوك برخالی فرش اولنور . بعده مراسم رئیسی کلین عائله‌سی ارکانیله دعوتلیلرینه درت رکعت نماز قیلملرینی اخطار ایدر . بونلر نمازی ادا ایتدکدن صکره کوکی عائله‌سی ایله دعوتلیلری ده درت رکعت نماز قیلارلر . متعاقباً هرکس یرلی یرینه اوطورر. اوزمان برماصه کتیریله‌رك اوطه‌نك اورته یرینه قونور . بونك اوزرنده نکاح مقاوله‌نامه‌سنی یازمق ایچون هرشی موجوددر . ماصه‌نك اورته‌سنه بر بخوردان وبونك ایکی طرفنه چیچکلر ومیوه‌لر قونلمشدر. نکاح مقاوله‌نامه‌سی ایچون قوللانیلان کاغدك رنکی قرمزیدر وموجود اولان کاغدلرك ده اك اعلاسندندر .

ماصه‌نك کریسنده امام ایچون برصندالیه وضع اولنور. کلین عائله‌سی ودعوتلیلری صول طرفده، کوکی عائله‌سی ودعوتلیلری صاغ طرفده اوطوررلر. کوکی البسهٔ مزینه لابس اولدیغی وباشنده نکاح رسمنه مخصوص سرپوش بولندیغی حالده دیز چوکه‌رك اوطورر. امام حاضرونی سلاملار. بوکا قارشو کمال تعظیمله مقابله ایدیلیر . بعده وظائف ازدواج حقنده جمعیته خطاباً ایرادمقال ایده‌رك یرینه اوطورر. کوکی وکلینك پدرلری اسملرینی تقدیم اولنان هدایانك مقدارینی قرمزی کاغد اوزرینه تحریر ایدر. کاغد بتون مدعوینه ارائه اولنور . صکره ماصه اوزرنده بولنان طباقدن اوچ میوه آله‌رق کوکی‌یه آتار . بونك اوزرینه کوکی قالقار وطعامه نظارت ایتمك اوزره کیدر. ازدواج ده بوصورتله عقد ایدلمش اولور. یوم ازدواجدن برایکی کون اول کلینك ابوینی، ثروتلرینك درجه‌سنه وقوانین موضوعه‌یه تطبیقاً قزلرینه نقد، اثاث بیتیه ، البسه وسائره[۱] اوله‌رق ویردکلری جهازی کوکینك خانه‌سنه کوندررلر.

---

[۱] قوانین موجوده‌یه نظراً چینده ایکی یوزبیك تائل یعنی تقریباً اون آلتی میلیون غروش ثروتی ویالکز برقز اولادی اولان عائله جهاز اوله‌رق قزینه تخمیناً یوزللی بیك غروش قیمتنده أواشیاسی، البسه وسائره وبهری اونربیك غروش قیمتنده اشیا ویتمش سکسان بیك غروش نقدویرر. اکرعائله‌نك بردن زیاده قزاولادی وارایسه عددلریله متناسباً حصه افراز اولنور. عائله بالفرض بش ویا التی قزباباسی ایسه بهربنه قرق بیکدن للی بیك غروشه قدرویرر.

بر قزه دائما بر اركك چوجغه ويريلن
مقدارك نصفي ويريلير. اكر بر عائله‌ده بر اركك
وبر قز چوجق وار ايسه قزلردن هر بري
اركك قرنداشنك الديغي حصه‌نك نصفني آلير.
اكر بر اركك ايكي قز وار ايسه قزلردن هر
بري اركك قرنداشلرينك الديغي حصه‌نك
ربعني الير. اكر ايكي اركك بر قز وار ايسه
قز چوجق بشده بر الير واكر عائله‌نك يالكز بر
قز چوجغي وار ايسه او حالده ابوينك نصف مالنه
صاحب اولور. بعض قز عائله‌لرينك قانوناً تعيين
اولنان مقداردن فضله جهاز ويردكلري وحتي بو
خصوصده استقراض عقدينه بيله مجبور اولدقلري
اكثريا واقع اولور. بونك نتيجه‌سي اوله‌رق ده
ابوين دوچار ضرورت اولدقلري كبي ديگر
چوجقلريني دخي بو ضرورته دوچار ايدرلر.
بعض عائله‌لر ايسه جهاز نامنه قزلرينه بر شي
ويرمزلركه بوده شايان تأسف بر حال اولور.
چونكه بو معامله كوكي عائله‌سيله اره‌لرنده
هيچ بر زمان مجادله‌نك اكسيك اولمامسنه
سببيت ويرر. بر ده داماد كنديسنه جهاز
اعطاسي خصوصنده ابويني اجبار ايدرسه
بوده اصول موضوعه‌يه مغايردر. قانون، تعقيب
اولنمسي لازم كلن قواعدي تعيين ايلمشدر.

يوم معينده داماد بر سديه [چينك شمال
جهتلرنده ايسه بر آرابه]، درت فنار، ايكي
جفت بخوردان تدارك ايتديرر. اكر اصحاب
رتبه ومأموريتدن ايسه شمس سپرلر ورتبه
ومأموريتنه مخصوص علامتلر احضار ايدر.
داماد اك كوزل لباسلريني كيينير وعائله‌سندن
آيرلمازدن اول پدرينك اوكنه ديز چوكر.
پدري كنديسنه وصاياي حكيمانه‌ده بولنور.
بو رسم وعادته (تهن - يونهن) ويا (ارنغ-ته)
ديرلر. بعده داماد آته، آرابه‌يه وياسديه‌يه راكب
اولور. كلين آلاينك ترتيبي: درت فنارجي اوكدن
كيدر. دها صكره دامادك مأموريتنه مخصوص
دبدبه، بوني متعاقب بخوردان چكنلر، كلينك
ركوبنه مخصوص سديه ويا آرابه، باركير اوستنده
داماد، اقربا وتعلقات، احبا، اك صوكده خدمتجيلر
بولنور. كلينك خانه‌سي قپوسنه مواصلت
اولندقده بخورلر ياقلمغه باشلانير. داماد آتدن
اينر. قاين پدر كنديسني أوه دعوت ايدر.
فنارجيلر وسائره ايكي صره اوله‌رق قپونك
اوكنده بكلرلر. بخوردانجيلر اورته قپودن

يدي يوز اللي بيك غروش نقدي ويا يالكز بر قز
اولاد صاحبي اولان عائله قزينه انجق يكرمي بش
بيك غروش جهاز ويرر. يوز يكرمي بيك غروشي
اولان عائله قزينه درت ويا بش بيك غروش جهاز
ويرر. چفتجي بر عائله‌نك قزينه ويره‌جكي جهاز،
البسه وآقچه‌دن ماعدا قره صيغير، قيون وسائره كبي
حيواناتدن عبارتدر.

زوج، خانه‌يي تعميره ويا توسيعه مجبوردر.
بوندن ماعدا يتاق طاقمي تداركي ينه زوجه عائددر.
كبار عائله‌لرده ايكي بيك، ايكي بيك بش يوز غروش
مصرفله تدارك اولنور. دوكون مصرفي دخي
داماد ويروسه‌ده صرفياتك نصفي مدعوين طرفندن
تسويه ايديلير. بو مصرف زنكين عائله دوكونلرنده
التمش بش بيكدن يوز بيك غروشه قدر رسيده اولور.

كيررلر. داماد، قاين پدر طرفندن صالونده قبول ايديلرك صالونك بر كوشه‌سنده اوطورر. كنديسنه رفاقت ايدن ذوات صالونك ايكى جهتنده اخذ موقع ايدرلر. آلايك ورودينه انتظار ايدن كلين آناسى تزيينه كوزل كوزل نصيحتلر ويرر. احكام شرعيه‌يه تبعاً نه‌وجهله حركت ايتمسى لازم كله‌جكنى تفهيم وبيان ايدر. كلين دخى دوكونه مخصوص البسه‌سنى كيمش وصاچنى دوزلتمش اولديغى حالده اوطه‌سندن چيقار وپدرينك نصايح ووصاياسنى يكيدن استماع ايدر. بو ايش تمام اولدقدن صكره باباسنك، آناسنك، بيوكلرينك اوكنده ديز چوكر. كنارلرى ايشلمه‌لى ايپك بر اورتو ايله باشى ستر اولنور وكيمسه‌يه يوزنى كوسترمكسزين ركوبنه مخصوص اولان آرابه وسديه‌يه اوطورر. پدرى، زوجى ومحرملرندن بر قادين كنديسنه رفاقت ايدر. پدر آته بينر. داماداو كده، زوجه‌سى آرقه‌ده اولديغى حالده اوله‌جه بيان اولنان صره موجبنجه دامادك أوينه طوغرى عودت ايدر.

كلين داماد أوينك قپوسنه كلنجه، فنارجيلر، بخورجيلر وسائره حوليه داخل اولورلر. كلينى حامل اولان سديه اورته قپو اوكنه واصل اولنجه داماد حيواندن اينر. اورته قپوده خانه‌يه منسوب ايكى قادين ايچرويه كيرمسنى كليندن استرحام ايدرلر.

اوزمان أللرنده شمعدانلر بولنان ايكى قادين وبخوردان چكن ايكى كوچك اوغلان، خانه‌نك صوك جهتنده بولنمسى لازم كلن حجله‌يه قدر كلينه رفاقت ايدرلر.

داماد والده‌سى كلين ايله برابر اوطه‌يه كيره‌رك باشندن اورتوسنى آلور واوطورمق ايچون ير كوستر. دامادك اقربا وتعلقاتى كلين اوطه‌سنه كيره‌مزلر. بو اثناده عائله رئيسى كوكى يمكنده بولنملرينى دعوتليلردن رجا ايدر[١] اقشام اولنجه حجله‌ده اطعمهٔ متنوعه، على الخصوص چورك، شكرلمه‌لر وسائره‌دن مرتب بولنان بر سفره احضار ايديلير. كوكى سفره‌نك بر طرفنه، كلين دخى ديكر طرفنه اوطورر ويكديكره بر قاچ چورك تقديم ايدرلر. دعوتلى قادينلر اوطه‌يه كيره بيليرلر وزوج وزوجه‌يه ميوه وچورك اكرام ايدرلر. بر مدت مروروندن صكره سفره قالديريله‌رق لكن ابريق كتيريلير. زوج وزوجه أل وآغزلرينى ييقارلر. اوطه‌نك درت كوشه‌سنه بر مقدار صو سرپيلير. بوندن صكره هر كس حجله‌يى ترك ايدر.

ايرتسى كون كلين غايت ايركن قالقار. صاچنى باشنى تنظيم ايدر. كلين عائله‌سى قسم اعظمى

---

[١] يوم ازدواجده دامادك اقربا واحباسى، تبريك ازدواجله برابر درلو درلو هديه‌لر كوندررلر. كلينك عبه‌لرى صاچلرينى تزيين ايتمك اوزره چيچكلر واقربا وتعلقاتى دخى بيله‌زيكلر، صاچ ايكنه‌لرى، قوزمه‌تيق وسائر شيلر كوندررلر. كلينك ارقداشلرى صوك كون وكيجه‌يى برلكده امرار ايدرلر.

چورەك و میوەدن عبارت اولمق اوزرە صورت مخصوصەدە احضار ایدیلن طعامی قزلرینە کوندریرلر. بودە قاین پدر وقاین والدەسنە تقدیم ایدر. بونلردە اوکلە طعامندن صکرە کلینلرینی عائلەنك دیکر افرادینە تقدیم ایدرلر. دیکر اصولە کورە کلین زفافك ایرتسی کونی قاین پدر وقاین والدەسنە هدیەلر تقدیم ایدر. دها ایرتسی کونی یانلرینە چیقار. بو عادت هر یردە جاری دکلدر. شوقدرکە قاین پدر وقاین والدەدن ماعدا دیکر اقربا وتعلقاتك زفافك اوچنجی کونی زیارت ایدلمسندە بر بأس یوقدر. کوکی دخی عینی کوندە قاین پدر وقاین والدەنی زیارتە کیدر واحترامات لازمە اجراسیلە هدیەلرینی تقدیم ایدر. بعدە خانەسنە معاودتلە پدر ووالدەسنك واقرباسنك یکیدن آیاقلرینی اوپر. بو کونك اقشامی فقرایە صدقەلر توزیع ایتمك صورتیلە آیین ازدواجە خاتمە ویریلور.

تأهل ایدن کیمسە درت درلو مجبوریت آلتنە کیرر. اولا : زوج ایلە زوجە یکجهت ویك وجود اولملیدر. ثانیاً: قادین شرع شریفە مغایر حرکت ایتمدکجە زوجك اکا سوء معاملە ایتمکە حقی یوقدر. ثالثاً: زوج بر محلە سیاحت ایتمك ایسترسە اولاً زوجەسنە مراجعتلە رأینی استحصال ایتملیدر. رابعاً: ارکك بر دها تأهل ایتمك آرزو ایدرسە زوجەنك بوندە رضاسی اولمق لازمدر.

چینده ایلك نكاح ایدیلن قادینە (ثی) تسمیه ایدرلر وچین قانوننه نظراً بوقادین حال حیاتده اولدقجه وزوج طلاق ایله آندن آیرلمدقجه زوجۀ مشروعه نك مالك اولدیغی کافۀ حقوق وامتیازاته صاحب اولدقدن ماعدا زوجك خوشلنەرق خانه داخلنه صوقه بیلدیکی ایکنجی قادینلر اوزرینه دخی حکم ونفوذی شاملدر .

بو ایکنجی قادینلر، هیچ بر مراسمه تابع اولمیەرق یالکز قلاغوزلر آرەسنده قلمه آلنان وبونده قزك ابوینی طرفندن کندی قزلری فلان کیمسەنك ایکنجی قاریسی اولمغه راضی اولدیغندن طولایی کندی طرفلرندن الی الابد ترك اولندیغی وقزك حین تولدندن بوآنه قدر اختیار ایلدکاری شوقدر مقدار مبلغی آلدقلرندن طولایی بختیار اولدقلری درمیان قلنان نكاح مقاوله نامه لریله طوغریدن طوغری یه یازیلور .

بو ایکنجی قادینلر برنجی قادینك معیتنده درکه برنجی قادین بونلری قباحتلرندن طولایی بحق مؤاخذه ایده بیلیر . زوج دخی برنجی قادینه قارشو عینی حقوقه مالکدر. کوریلیورکه چینده قادینك دائرۀ حکم ونفوذی واسعدر وقانون دخی بوحقوقی محافظه ایتمکده در . هر کیم برنجی قاریسنی ایکنجی قاری منزلەسنه ایندیرمك ایسترسه جزایه مستحق اولور . هر کیم برنجی قاریسی حال حیاتده ایکنجی

درجه قادینلردن برینی برنجی مرتبه‌یه ارتقا
ایتمك ایسترسه كذلك جزایه مستحق اولور.
بوایكی حالده برنجی قادین عائله‌سی خانه‌سنه
عودت ایتمكه مأذوندر. هركیم كه برنجی قادینله
تأهل ایتدكدن صكره ایكنجی برقادین دها آله‌رق
آنی برنجی قاریسی عد ایدرسه كذلك جزایه
مستحق اولدیغی كبی ایكنجی ازدواجك ده
حكمی اولماز وایكنجی قادین عائله‌سی نزدینه
عودت ایده بیلیر [١] .

فقط قانون عین زمانده كرك برنجی قادیندن
كرك ایكنجی قادیندن تولد ایده‌جك
چوجقلرك كافه‌سنی مشروع طانیمقله برابر بتون
چوجقلری عین حقوقه اشتراك ایتدیرمشدر .
حقوق زوجیت ایچون ده بر درجه تعیین ایتمشدر .

چین قانونی برقادینك اركك طرفندن
تطلیقنه اول امرده زنا تهمتندن طولایی مساعده
ایدوب بروجه آتی یدی سببله دخی طلاقه
مساعده ایتمشدر :

عقم ، فحش ، زوجك پدر ووالده‌سنه
عدم اطاعت ، كوه‌زه‌لك ویا فصالق ، سرقته
میل ، حسد ، غیرقابل تداوی برمرض .
برقادینك عقیم اولدیغی قرق یاشنه وارمه‌دن
قبول ایدلمز .

طول قادینلر تكرار اره واره بیلیرلر .
فقط نه كندی عائله‌سی نه ده متوفی زوجنك
ابوین وتعلقاتی بو خصوصده كندیسنی اجباره
حقلری اولماز. برطول قادینك ازدواجی
مشروع اولمق ایچون طول اولمیانلر حقنده
اجرا اولنان مراسمك كافه‌سی اجرا ایدیلیر.
عین عائله اسمنی طاشییان ایكی كشی
آره‌سنده عقد ازدواج ممنوعدر [١]. بوندن
ماعدا اولجه وقوع بولان بر ازدواج
مناسبتیله دردنجی درجه‌ده خصم اولان
كیمسه‌لر وبشقه بشقه بابالردن حاصل اولان
اوكی همشیره وقزلر دیگر بر بابانك اوغلیله
وایلك قوجه‌سنك قزلریله ایكنجی قوجه‌سنك
اوغلی آره‌سنده وقوع بوله‌جق ازدواج
منع ایدلمشدر .

[١] چینده ایكی جنسدن اسرا واردر .
بونلرك اشخاص معتبره ایله عقد نكاح ایلمسی
قانوناً منع ایلمشدر. فقط اسرا اعتاق ایدلمك صورتیله
وقوع بولان مناكحات مقبول عد اولنور. بررتبهٔ
ادبیه‌یی حائز ویا حكومت مأمورینی صره‌سنده
بولنان بر ذات بر اویونجی قزینی تزوجله
برنجی ویا ایكنجی قاریسی صره‌سنده بولندیرمنی
قانون منع ایدر. بوحالده وقوع بولان مناكحات
كان لم یكن حكمنده‌در. مأمورین حكومت ، تحت
اداره‌لرنده بولنان ممالكده مسكون عائله‌لردن قز
آله‌مزلر .

[١] چینده عائله اسملری یعنی (سه‌نغ)
لربش یوزدن زیاده دكلدر. الیوم درت یوز میلیون
نفوسه قریب اهالیدن عبارت اولان بالعموم چین
عائله‌لری : شا، شان، شه‌ن.. الخ كبی بو (سه‌نغ) لردن
برویا دیگرینی حاملدر.

بوندن بشقه هرچینلی‌یه، بعض حین تولدنده تسمیه
اولندیغی، بركوزل مكتب اسمی (هیو - مه‌نغ)
وكتاب مراسم دینیه (لی-كی) نك بیانه كوره یكرمی
یاشنه واصل اولدقده برنه (لقب) ویریلیر .

بعض اسبابدن طولایی تأهلی آرزو ایتمیه‌رك باکر قالمق ایسته‌ین قزلرك ویا تکرار اولنمك آرزوسنده بولنمیان طول قادینلرك طرف حکومتدن بر مکافات اخذینه حقلری اوله بیلیر.

یکدیکرله خوش کچینه‌میه‌رك مشترکاً آییرلمنی آرزو ایدن زوج وزوجه‌یه قارشو قانون مخالفت ایتمز. بر قادین، قوجه‌سیله برلکده یشایه‌میه‌جغنی بهانه ایدرك خانهٔ زوجی ترك ایدرسه آنی تکرار أوه کتیره بیلمك حقی حائزدر. زوجنك غیوبتندن بالاستفاده بشقه بر ارککله عقد ازدواج ایدن قادینك آغیر مجازاته محکوم اولور. شو ایکی جرمی ارتکاب ایدن قادین ایکنجی درجه قادینلردن ایسه جزا ایکی درجه تخفیف اولنور.

چین اسلاملرنده طلاق اندر اوله‌رق وقوع بولور. حکومت محلیه‌نك بو خصوصده نادراً موافقتی منضم اولوب اکثر احوالده طرفین آره‌سنده بر صورت تسویه بولنور.

خلاصه، تعدد زوجات چینده موجوددر. فقط بونك بیوك بر مقیاسده موقع تطبیقه وضع ایدلمش اولدیغنی ظن ایتمك یاکلشدر. کویلرده وچفتچی صنفنده بر قادیندن زیاده زوجه‌یه مالك اولان ارکك نادردر. حالبوکه تاجرلرك، حکومت مأمورلرینك، علی العموم رفاه حال اصحابنك تخمیناً یشده ایکیسی متعدد زوجه صاحبلریدر. اکثر زمانده ارککلرك متعدد قادین آلملری ارکك زریت یتشدیرمك مقصدینه مبتنی در. غریبی شوراسی‌که برنجی قادین، اوزمانه قدر جناب حقك کندینه احسان ایلمدیکی بر ارکك چوجق طوغورر واختیارلق زماننده بر موجب قانون کندیسنه باقار فکریله ویاخود خانه داخلنده کندیسنه خدمت ایدن قادینلرك فضله اولمسی نقطهٔ نظریله، اکثریا قوجه‌سنی ایکنجی درجه قادین آلمغه تشویق ایدر.

شو وجهله چینده تأسس ایتمش اولان تعدد زوجات قانونی خانه‌نك صاحبهٔ مطلقه‌سی اولمق اوزره یالکز بر زوجهٔ مشروعه قبول ایدر. بوندن بشقه چوجقلر عین حقوق وامتیازاته مالك اولدقلرندن میراث مسئله‌لری چینده پك قولایلقله حل وفصل اولنور. حسن اخلاقك محافظه‌سنی وبالذات چوجقلرك منافعی نظر دقته آلان قانون، عقد ازدواج حقوقنی بابایه، بیوك بابایه ویاخود بونلرك یرینه قائم اولان ذواته بخش ایتمشدر. بو وجهله تأهل خصوصنده ابوینك آرزوسنه تبعیتله کندیسی ایچون انتخاب اولنان قزی آلمغه واونی اداره ایتمکه مجبوردر. بوندن صکره ایسه بکندیکی ایکنجی قادینی آلمقده سربستدر.

مع مافیه بر کنج اجنبی بر قزله عقد ازدواج ایدرسه ویا غربتده اولنیرسه اوزمان ابوینك رضاسنی تحصیله لزوم کورمز وبو ازدواجه‌ده صحیح نظریله باقیلیر.

چینده قادین ارکك بربرندن آیری یشارلر.

بعض ولایاتده قادینلر، قوجه‌سی وچوجقلریله برابر طعام ایدر . بعض محللرده ایسه آیری آیری یمك ییرلر. دعوتلیلرله برابر قادینلر اصلا طعام سفره‌سنده بولنمازلر . کرك اسلام کرك مجوسی چین قادینلری تستر ایتمزلر وتأهل ایدن قادینلر لزومی درجه‌سنده سربستی‌یه مالکدرلر. اغنیا قادینلری زمانلرینك اك بیوك قسمنی اویون اوینامق ، محبه‌لرینی زیارت ایتمك ایله امرار ایدرلر .خانه اموریله اوقدر اشتغاللری اولمیوب بووظیفه‌یی قاین والده‌لرینه ویا خدمتجیلرینه حواله ایدرلر . چینده نسوان علی العاده اوکله‌دن ایکی ویا اوچ ساعت اول یتاقدن قالقارلر. زمانی تواله‌ته حصر ایدرلر. بوندن صکره یا کندیسی زیارته کیدر ویا زیارتنه کلنلری قبول ایدرلر، اویقو زمانی ایسه کیجه یاریسندن ایکی ساعت اولدر.

عوام کروهنه منسوب قادینلر ، کرك شهرلرده وکرك کویلرده اولسون بالعکس پك چوق چالیشیرلر . حتی چین قادینلری قدر چالیشقان قادینلر هیچ بر مملکتده بوقدر دینسه بجادر . چینلی قادین هر درلو ایشده قوجه‌سنه معین اولور، خانه ایشلرینه نظارت ایدر، چوجقلرینی بیوتور والحاصل هرحال وزمانده کندیسنك بر رفیقهٔ مشفقه ومطیعه اولدیغنی اثباته جهد وغیرت ایدر .

چین نسوانك حال وشاننه نقیصه‌ویرن برجهت وارسه اوده تعلیم وتحصیل کورمه‌ملریدر. نسوان چین میاننده یوزده ایکیسی انجق اوقویوب یازمق بیلیر . هر هانکی صنفه منسوب اولور ایسه اولسون چین اسلام قادینلری احتیاطکارلقلری، طوروحرکتلری ووظیفه‌لرینك اجراسنده ابراز ایتدکلری سعی وغیرتلریله سائر نسوان چیندن تماميله تمییز اولنورلر . بوقادینلر اك مشفق واك مرحمتلی والده‌لردر . حکومت چینیه‌نك هرطرفنده همان تعمم ایتمش اولان محو نوزاد جنایتنی اسلام قادینلری هیچ بر زمان ارتکاب ایتمزلر .

ترکستان شرقیده کیفیت ازدواج چینده اولانك عینی دکلدر . بوراده قادینلر احکام شرع شریفه تماميله تبعیته مجبوردرلر. قادینلر ارککلردن آیری امرار حیات ایدرلر. خصوصیله شهرلرده چارشافسز سوقاغه چیقه‌مزلر . کوی وقیرلرده ایسه قادینلر قوجه‌لرینك طرز معیشتلرینه اشتراك ایلدکلری وبارکیر صرتنده اونلرله برابر هر طرفه کیتدکلری جهتله امر تستره بر آز مبالاتسزلقلری کوریلور. بوراده مسکون اهالئ اسلامیه‌نك صنوف عالیه‌سنده وکویلیلری میاننده چوجقلر دها پك کوچك ایکن نشانلانور . یالکز ازدواج چوجقلر سن بلوغه ایریشدکلری زمان وقوع بولورکه بوده اون درت الی اون آلتی یاش آره‌سنده تخالف ایدر . نشانلیلر دور شبابه واصل اولنجه تزوجلرینی طلب ایدرلر . اکر برکنج اولجه

ابوینی طرفندن نشانلانمامش‌ایسه تزوج ایتمك
ایستدیکی قزك اسمنی پدر ووالده‌سنه بیلدیره‌رك
مساعده‌لرینی طلب ایدر. پدر ووالده اوغللر-
ینك طالب اولدیغی قزك عائله‌سنی اولجه
بیلمیورسه آنلر حقنده معلومات آلدقدن
صکره اصولاً برطلبنامه کوندررلر. مرعی اولان
برعادته کوره بو طلبنامه ایکی دفعه قز ابوینی
طرفندن رد وانجق اوچنجی دفعه وقوع بوله-
جق طلب اوزرینه اسعاف اولنور. موافقت
استحصال اولندیغی حالده اوغلانك اناوباباسی
قزه بر یوزوکله برده مکتوب کوندررلر
وبو مناسبتله قز عائله‌سندن کوندریلن
چای وشکری آلیرلر. بوتعهد اجرا اولندقدن
اون ویا اون ایکی کون صکره ویا بش، آلتی
آی نهایتنده نکاح عقدایدیله‌بیلیر .

ولیمه کونی تقرر ایدنجه قزك پدر وتعلقاتی
حکومت دائره‌سنه بالعزیمه کیفیتی اعلام ایدرلر.
کلین وکوکینك اسم ، سن ومحل اقامتلرینی
مبین اولمق اوزره کندیلرینه برازدواج رخصت
نامه‌سی اعطا اولنور . بو رخصت نامه
دفتر مخصوصنه قید اولنور وبو ایلروده
برحجت شرعیه اولمق اوزره طانیلور .
کوکی بو اثناده کلینه کتیره‌جکی جهازك
تدارکیله مشغول اولور. بوجهاز کلینك وسائط
تزیینه‌سی، البسه‌سی، مجوهراتی، اینجو کردنلك،
کوبه وسائره‌دن عبارتدرکه مقداری هرکسك
درجهٔ ثروتنه کوره تبدل ایده‌بیلیر . فقرا
کروهی ، قیمتی قرق غروشدن عبارت اولان
برباشلق وبر چفت ایاق قابی تقدیمیله اکتفا
ایدرلر . جهاز احضار اولندیغی کبی ، کوکی
بر ویا برقاچ رأس قیون ، پرنج وایچ یاغیله
برلکده بونی نشانلیسنك خانه‌سنه کوندرر .
بو مناسبتله کوکینك پدری ، والده‌سی
وتعلقاتی کندیسیله برابر قزك خانه‌سنه
کیده‌رك سکز کون قالیرلر . بومدت
شوق وسرور ایله امرار ایدیلیر . دردنجی
کون قز کندی زفاف جهازینی نشانلیسنه
تقدیم ایدر. بوده البسه واثاث بیتیه‌دن مرکبدر.
بعده قز عائله دوستلرینك اك مسنلرندن
برینی (توی آتا) یعنی دوکون باباسی نامیله
انتخاب ایدر. بوذات ملا ویا امامله برلکده
شرائط ومقاولهٔ ازدواجیه‌یی ترتیب وتحریر
ایدر . توی آتا ، موافقتی منضم اولمدیغی
حالده زوجه‌سنی برشهردن شهر آخره نقل
ایده‌میه‌جکنه ، هیچ برخطا ارتکاب ایتمدیکی
حالده آکا اذا وجفا ایتمیه‌جکنه ، قاریسنك
رضاسی اولمدجه اوزرینه بشقه قادین آله‌میه-
جکنه ، ازدواجك ایلك آلتی آینده هیچ
برطرفه سیاحته کیده‌میه‌جکنه ، اکر بوزماندن
صکره سیاحته چیقه‌جق اولور ایسه اوینه
آلتی آیلق ارزاق ادخار ایده‌جکنه
والحاصل زوجه‌سنه هرزمان ایچون
آناسنی باباسنی ویاقین اقربا وتعلقاتی زیارته
کیتمك اوزره مساعده ایلیه‌جکنه دائر کوکی

آغزندن سوز آلور . ایکی طرفك موافقتی استحصال اولندقدن صکره ملا ویا امام افندی بوخصوصده متعلق آیات قرآنیه واحادیث نبویه‌یی قرائت و بردعا ایله مجلسه ختام ویرر. حاضرون اظهار شادمانی ایدر. بعض کره بو مراسم برقاچ شاهد مواجهه‌سنده نکاح ورقه‌سنك قاضی طرفندن قرائتیله ده تمام اولور. بعده بر مقدار طوز آلنوب بر آز صو درونده أزیدیلیر . قز واوغلان بابالری أللرنده بولنان برر پارچه أکمکی بوصوده ایصلاتمق اوزره یکدیکره مسابقه ایدرلر. اکر کلینك باباسی ألنده بولنان أکمکی اولجه ایصلاده‌بیلیرسه کوکی ایچون فوق العاده علامت خیر عد اولنور. زوج وزوجه بوندن صکره کوکینك خانه‌سنه متهیء عزیمت اولورلر. اثنای راهده چوجقلر بونلرك اوکلرینه ایپ کره‌رك یول ویرمامك صورتیله کندیلرینه أکله‌نیرلر و اوفق تفك هدیه‌لر ویرمکه مجبور ایدرلر. کنج قز خانهٔ پدری ترك ایدنجه بتون اقرباوتعلقاتنك کوزیاشی آقیتمسی عادتدر. کلین ، قوجه‌سنك خانه‌سنه داخل اولدیغی اثناده قپونك اوکنه یاییلمش اولان برخالی ویا کچه‌نك اوزرینه اوطورر ، قارشوسنده بیوك بر آتش یاقیلور. کوکی عائله‌سنده اك یاشلی قادین کیم ایسه خالینك درت اوجندن طوته‌رق کلینی آتشك اطرافنده طولاشدیرر وبعده خانه داخلنه کوتورر . کلین ایله برابر کوکی أوینه کلن وعموماً قزلردن عبارت اولان تعلقاتی ، اوچ کون کندیسیله برابر قالیرلر . کلین حامل اولدیغی زمان کندیسنه جوان تسمیه ایدرلر و بو وقعهٔ مسعوده مناسبتیله عائله‌لر آره‌سنده مسروریت حکمفرما اولور .

چینده دخی زوجات مشروعه‌نك عددی درتدر. فقط ایکیدن زیاده زوجه صاحبی اولان أرکك اندردر .

طلاق قوانین شرعیه‌یه تطبیقاً اجرا اولنور . قاضی طرفندن طلاق حکمی اعطا ایدلدکده ایکی طرف قاضینك مهریله مختوم برر طلاقنامه‌یی حفظ ایدرلر . تاریخ طلاقدن اوچ ماه مرورنده قادین تکرار بر أره واره‌بیلیر . طلاق وقوعنده چوجقلر علی العاده تقسیم اولنورلر. شویله که أرکك چوجقلر پدره وقز چوجقلر والده‌یه ویریلیر . طلاق وقوعنده قادین حامل ایسه ویا أمزیردیکی چوجغی وارایسه أرکك کندیسنه برمقدار نفقه اعطاسنه مجبوردر.

سریقول [١] حوالیسنده ازدواجه متعلق مراسم وعادات بر آز فرقلیدر . بورالرده ارکك عائله‌سی قز عائله‌سنه قیون، بارکیروسائره

[١] تمامیله آریا جنسندن اولان سریقول اهالیسنك مقداری اون یدی بیك بش یوزنفوسدن عبارتدر. بونلر عمومیتله شیعیدر. مع مافیه حنفی المذهب یوزلرجه عائله بونلر میاننده بولنمقده‌در. رئیسلرینك سنی اولدیغی واحکام شرعیه‌یه رعایتی بولندیغی روایت ایدیلیور .

ویریر. بعده ازدواج آیيننك اجرا اولنه جغی کون تعیین ایدیلیر. یوم مذکورده، کوکینك اقرباو تعلقاتی وقونو قومشوسی مواجهه سنده و ضیافتلر، اویونلر، چالغیلر وسائره ایله اظهار اولنان سرور وشادمانی آره سنده ملا رابطهٔ ازدواجی عقد ایدر. شویله که: ایکی نشانلی بر خالی اوزرنده یان یانه اوطورورلر. ملا بونلرك اوکنده آیاقده قیصه بر دعا اوقور وموجود اولان شاهدلر مواجهه سنده کلینه خطاباً: «بو آدمی زوجلکه قبوله موافقت ایدییورمیسکز؟» دییه اوچ دفعه سؤال ایدر. کلین هر دفعه سنده: «موافقت ایدییورم» جوابنی ویرر. عین سؤالی اوچ دفعه ده کوکی یه ایراد ایدر. بوده هر دفعه سنده موافقتی بیان ایلر. بعده ملا احضار ایدیلن قیون کبابندن بر پارچه آلوب ایکی یه آییرر واوزرینه بر دعا اوقویوب اوفله دکدن صکره طوزه باتیروب بر پارچه سنی صاغ الیله کوکینك آغزینه، دیکر پارچه سنی صول الیله کلینك آغزینه ویرر. او حالده شاهدلره طوغری دونه رك: «بو ارکك وبو قادین فی مابعد یك وجود اولمشلردر. جناب حقك برلشدیرديكنی قولی آییره ماز.» دیر. زوج وزوجه قیام ایدرلر. دوستلرینك تبریکلریله برابر کندیلرینه تقدیم ایتدکلری هدیه لری قبول ایدرلر. اوچ کون اوچ کیجه اویون وچالغیلرله اظهار شادمانی اولنور. بو اثناده بر مقدار دوه وقویون ذبح واکل اولنور. اوچنجی کون دعوتلیلر عودت ایدرلر. کوکی زوجه سنی کندی خانه سنه کتیرر.

کیفیت طلاق بورالرده معلوم دکلدر. رؤسا مستثنا اولمق شرطیله، ایلك زوجه سی حال حیاتده اولان بر کیمسه دیکر بر قادینله عقد رابطهٔ ازدواج ایده من. طول قادین بر سنه اجرای ماتمدن صکره تکرار تأهل ایده بیلیر. اکر بر سنه صکره ده تأهل ایتمیه جك اولورسه خانهٔ پدره عودت ایدر. قادینلر زراعت ایشلرنده ارککلرینه معاونت ایتدکلری کبی خانه اداره سی تمامیله کندیلرنده در. سریقول (صاری کول) حوالیسنده قادینلره قوجه لری طرفندن پك چوق حرمت ورعایت اولنور. بوراده یالکز رؤسا زوجه لریله قزلری تستر ایدرلر وارککلردن آیری یرده امرار حیات ایلرلر.

قیرغیز [١] لرك آیین ازدواجی سریقول اهالیسنك اجرا ایده کلدکلری مراسمه اپیجه مشابهدر. قیرغیزلرك قادینلرینه امنیت کامله لری وحرمت فوق العاده لری وار ایسه ده روابط ازدواجیه نك اوقدر صیقی اولمامسندن طولایی اکثریا عائله لر آره سنده عدم امتزاج ظهوره کلمکده در. قیرغیزلرده قادینلر منسوب اولدقلری عائله نك وقع وحیثیتیله متناسب اولان بر مقدار جهاز آلورلر. بو

[١] قیرغیزلر سنی المذهب اولدقلری حالده احکام جلیلهٔ اسلامیه یه دائر معلوماتلری آزدر.

جهاز ، نقدی اولیـوب مواشی وملبوسات
جنسـندن ومقداری ایسـه طقوز عددینك
مثللرندن عبارتدر .

اساساً اسلام اولان لوب [١] اهـا-
لیسنك ازدواج خصوصنده غایت غریب بر
عادتلری واردر . ایلك بهار ویاز موسملرنده
کنجلر ایرماق بویلرنده قوشو یاپمغه چیقارلر.
آلتی وسـکز قز هر بری کندی کوچك
صـندالنه راکب اولدیغی حالده اولجه تعیین
ایدیلن برمحلده تجمع ایدرلر . قزلرك عددی
قدر دلیقانلی دخی هر بری آتلرینه سـوار
اولدقلری حالده ساحلده طوپلانورلر. ویریلن
براشارتله یاریش باشلار . صندال وآتلر تعیین
ایدلمش اولان نقطه یه طوغری سرعتله کیدرلر.
اکر قوشویی قزلر قزانیرلرسه نقطه یه مواصلت
صره سـنه کوره دلیقانلیلری انتخاب ایدرلر

[١] ترکستان شرقینك تبت حدودنده وتاریم
نهرینك غائب اولدیغی لوب کولی اطراف وجوارنده
بولنان لوب قطعه سـنده کلبه لر داخلنده وقایقلر
ایچنده یتمش بیك راده سنده نفوس یاشامقده در.
قیرغیز وقالموقلردن عبارت اولان بو اهالینك کافه سی
اسـلام اولوب امام وملالری واردر . بونلر بری
وبحری صـید ایتدکلری حیوانات وبالق أتلریله
وبسلدکلری سـوریلرك محصولاتیله تعیش ایدرلر.
لوب اهالیسنك کلیتلی قیون ، کچی واوکوز سـوریلری
واردر . کندی کندیلرینی داخلاً اداره ایدرلر .
میرآلای (پریه والسکی) اثنای سیاحتنده (قورلا)
شهرندن ٤١٦ کیلو مترومسافه ده و(لوب) کولنك
جنوبنده یتمش عائله دن عبـارت اولان بر قصـبه
کوردیکنی بیان ایدییور .

واکر دلیقانلیلر قزانیرلرایسه قزلری انتخاب
ایتمك حقی اونلره عائد اولور وبونلك اوزرینه
نکاح عقد ایدیلیر.

یارکند صوبی بویجه (مارالباشی) حوا-
لیسنده اسکان ایدن (دولان)لردخی اسلامدر.
بونلرك مسـکنلری طوپراق ایچنه اویولمش
طولانی حفره لردن عبارت اولوب طاملری
قواق اغاجلرندن تدارك اولنـان کیریشـلر
اوزرینه فرش ایدیلن قامشلرله وجوده کلمشدر.
طاملرك ارتفاعی همان فرق وتمیز اولنه میه جق
درجه ده زمین تسویه سندن یوکسلمشدر. غایت
بیاغی کلبه لردن عبارت اولان بو مسـکنلره
عائله لر حیواناتیله برابر صیغینمشـلردر . مع
مافیه قیشـك شـدتلی برودتلرندن ویازین
حرارتلرندن انسـانلری محافظه ایتمکده در .
دولانلر غایت فقیر واوقویوب یازمقدن بی بهره
درلر. بونلرك بللی باشلی مشغولیتلری حیوا-
نلرینی رعی ایتمك، ایصینـه جغی موادی جمع
ایلمك، بازاره کوتوروب صاته جغی کیرلی طوزی
چولدن طوپلامق و دریلرینی صاتدیغی تلکی
وقوشـلری آولامقدن عبـارتدر . دولانلر
امامرینه خواجه دیرلر.

ترکستان شرقی نسوانـنك باشلوجه مشغو-
لیتلری ایپلك بوکمك، نقش ودانتله ایشلمکدن
عبارتدر . شهرلرده بعض قادینلر عطاردکانی
ایشلدیر ، فرونجیلق ویا دیکشـجیلك ایدر .
زراعتله اشـتغال اولنان نواحیده قادینلر ،

علی‌الخصوص حصاد زمانی ، ترلا ایشلرینه یاردیم ایدرلر ویاخود خانه‌ده قالان حیواناته باقمقله مشغول اولورلر .

قیرغیز قادینلری خالی وکچه طوقورلر وجمله‌سی حیوانات اهلیه‌یه باقق وخانه ایشلرینی تسویه ایتمکله اشتغال ایلرلر .

ترکستان شرقینک هرجهتنده قادینلر موسیقی‌یی ورقصی چوق سورلر وبودرلو اکلنجه‌لری اولرده وآره‌لرنده ترتیب ایدرلر. عمومه قارشو برقادینک چالغی چالمسی ورقص ایتمسی غیرواقعدر . قادینلر، صاحب صنعت هنرورلر طرفندن اجرا اولنان مسامرهٔ موسیقیه‌ده وخوانده جمعیتلرنده دخی بولنه‌بیلیرلر .

ترکستانده برارکك چوجق تولد ایتدکده درحال ضیافتلر وشنلکلر ترتیب وقونو قومشو واقربا واودا بوکا اشتراك ایتمك اوزره دعوت اولنور . قز چوجق تولدنده آثار سرور وحبور مشهود اولماز . ترکستانده قز چوجق تولداتیله ارکك چوجق تولداتی آره‌سنده نسبت ؟ اولدیغی روایت اولنیور . بوطرفلرده سیاحت ایدن کیمسه‌لر قز چوجقلرك اوغلان چوجقلره عددجه تفوق ظاهرلری اولدیغنی بیان ایدرلرکه ایشته بالاده‌کی نسبت تفوق مذکورك حقیقتنی اثبات ایدییور . ترکستانده ابه قادینلر مجهولدر. لخوسه‌نك والده‌سی ویا برقومشو قادین وضع حمل اثناسنده اجراسی لازم کلان معاملاتك کافه‌سنی یاپار . حبل سروی‌یی (یعنی نوزادك کوبکنه خارجاً مربوط اولان باغرصاغی) چوجغك آلنی حذاسنه قدر قالدیره‌رق بو ارتفاعده قطع ایدر. بوکدن برمحفظه ایچنده اوله‌رق کوبکی اوزرینه طوپلار وبر دالبند ایله اوزرینی باغلار. کوبك، وضع حملك یدنجی ویا سکزنجی کونی کندی کندینه دوشر.

وضع حمل مناسبتیله ذبح اولنان قربانك دریسی بعض کره آلتوب توز حالنه کتورلمش زعفران وقشور[١]دن مرکب برمخلوط دری اوزرینه سورولدکدن صکره صیجاق صیجاق لخوسه‌نك قارننه وآرقه‌سنه صاردیریله‌رق یکرمی درت ساعت حالی اوزره براقیلور. بووجهله دری لخوسه‌نك آتلرینی صیقیشدیره‌جغنی ودرحال وجوده شکل طبیعیسنی اعاده ایده‌جکنی ادعا ایدرلر. زنکین عائله‌لر چوجغی ارضاع ایچون

[١] قشور: کلمه‌سی شیخ سلیمان افندی مرحومك ترتیب ایلدیکی لغت جغتای وترکیٔ عثمانی نامنده‌کی اثرده موجود اولمدیغندن نه کبی برماده اولدیغنی اکلامق اوزره ترکستانه جوار اولان خوقندلی برکیمسه‌دن دخی استیضاح کیفیت ایلمش ایسه‌مده عدم معلوماتدن بشقه برافاده‌ده بولنمدیغنی وبوکلمه‌نك وزن اعتباریله ترکی اولمیوب لغت عربی اولدیغی وارد خاطر اولمغله قاموسه مراجعت اولنه‌رق: « قشور: حبوروزننده شول دارویه اطلاق اولنورکه آنکله چهره‌نك تیللری وقالینجه بشره‌سی صیبریلوب نزا کتلنور .. الخ » طرزنده برتعریف کورلمش ایسه‌ده ترکستانده مستعمل اولان قشور بومیدر وبواولدیغی حالده لسانمزده مقابلی نه‌در، تحقیق ایدیله‌مه‌مشدر.

على الاصول برسود ننه جلب ایدرلر. لخوسه قرق کون یتاغنده قالیر، بعده حمامه کیدر ومحبه‌لرینك زیارتنی قبول ایلر وینه بوکون چوجغه برنام ویریلیر. بعض کره اسم ویرمك قضیه‌سی بلامراسم اجرا اولنورسه‌ده اکثریا برخواجه‌دعوت اولنور. بعده چوجق قونداغه صاریله‌رق بشیکه قونور. تاسوددن کسیلنجه‌یه قدر بشیکده یاتار.

چوجق طوغار طوغماز آغزینه برمقدار شکرلی صو آقیدیرلر. والده یدی کون چوجغی یانـده بولندیرر. سکزنجی کونی یانـدن آییررلر. یالکز مه ویرمسی اقتضا ایتدیکی زمان والده‌سنك قوجاغنه ویررلر. چوجغك، تولدینك عقبنده برخواجه دعوت ایدیله‌رك قولاغنه اذان محمدی اوقوتیلیر. اکر نوزاد ارکك ایسه قرق کون صکره صاچلری کسدیریلیر وبوایشی کورن بربره صاچ آغرلغنجه کوموش پاره ویریلیر. سن بلوغه قدر ارکك چوجغه اوغل‌بولاق، وقز چوجغه قز‌بولاق دیرلر. سن بلوغده ارکك چوجق یکیت وقز چوجق چاوقان نامنی آلور.

برده ترکستان شرقیده (ایلی) ایله‌خامیل (خامی) آره‌سنده کائن نواحیده تونغانی ویا تونغنی نامیله معروف برمیلیوندن‌زیاده اهالی اسلامیه موجوددر. ترکستانده‌مستعمل‌اولان ترك لهجه‌سنه کوره «دوغه» دیمك اولان تونکان، دونکان ویا تونغانلر، سکزنجی عصر هجریده امیر کورکانك بو طرفلرده اجرا ایلدیکی سفر اثناسنده، معیتنده‌بولنان شام علماسندن برذاتك همتیله مذهب شافعی‌یی قبول والآن چینجه‌تکلم ایدن برطاقم چینلولردر. بوچینلولر مقدملری (نون‌ژین) تسمیه اولنان حدود عسکرلری ایدی‌که حکومت بونلری حدودی محافظه ایتمك وقبائل متجاوره‌نك چین‌داخلنده اجرا ایده‌جکلری آقینلره قارشو قومق اوزره سوق وترتیب ایلمش ایدی. ایمپراطور (کیه‌ن‌ لونغ) ایام حکومتنده ۱۱۷۷ تاریخنه طوغری‌چونغارلرك دوچار هزیمت اولملرندن طولایی بوش قالان اراضی‌یی اشغال ایتمك اوزره مانچو وچاغارلردن انتخاب اولنان اون بیك عسکر عائله‌لریله برابر چونقاریا وعلى الخصوص اوروموچی جوارینه سوق اولندی وکندیلرینه تخملق وترلاویرلمشیدی. بالآخره بونلرك کافه‌سی‌ده دین اسلامی قبول وتونغانیلرك مقدارینی تزیید ایتدیلر.

۱۲

وظائف ابوین

چین مسلمانلرینك قواعد آداب وحکمیاتنه نظراً ابوین هرشیدن اقدم، چوجقلری ایچون رحیم وشفیق اولملیدرلر . وظائف ابوین بروجه آتی ماده‌لردن عبارتدر :

(۱) ابوین احکام شرع شریفه اتباعه مجبوردرلر. جنینك رحم مادرده تشکلندن یعنی حمل زمانی معلوم اولدقدن صکره ابوین معتدلانه حرکت ایتملیدرلر. عین زمانده قادین، کندیسنی ایوجه کوزتمکه، مناسبتسز اقوالدن اجتناب ایتمکه مجبوردر. حامل برقادین ممکن اولدیغی مرتبه ذهن وفکرینی مستریحانه طوتملی ، ساکنانه برحیات کچیرملی ، مقوی طعام ییملی وبرخسته‌لکی ویا قیرغینلغی دعوت ایده‌جك هردرلو حال وحرکتدن صاقنملیدر . چوجق دنیایه کلدیکی زمان بال وشکرلی صو، عناب وسائره کبی طاتلی برماده‌یی امزیرتوب بعده مه‌ویرملیدر.

(۲) چوجق اوچ کونلك اولدقده اونی برنامله تسمیه ایتملیدر وبونام پیغمبران عظام واولیای کرام اسملرندن بری ویا قیمتدار اشیادن برینك اسمی اولملیدر. چوجغه بر طعام ویا حیوان اسمی ویرمك جائز دکلدر. کذا چوجغك اسمی، پدرینك ، والده‌سنك برادر وهمشیره‌سنك اسمندن غیری اولملیدر.

(۳) ارضاع هنکامنده ، چوجغك صحتنه ضرر ایراث ایتمامك ایچون سودننه‌یی هردرلو تدابیر احتیاطیه‌یه توسل ایتمکه مجبور قیلملیدر.

(٤) تولدك یدنجی کونی جناب حقه عرض شکران ایچون (عقیقه) ذبح قربان ایلملیدر . اکر نوزاد ارکك ایسه ایکی، قز ایسه برقیون قربان ایدیلیر.

(٥) الك کوچك افعال وحرکاتنه وارنجه‌یه قدر چوجغی نظارت آلتنده بولندیرملیدر .

(٦) چوجغك غداسنه وملبوساتنه دخی تماميله دقت ایتملیدر. تمیزلك صحتك تملیدر .

(۷) چوجغی جدیتله تعلیم وتربیه ایتملی وخطالری کورلدکجه تصحیح اولنملی .

(۸) جناب حقك کندیسنه احسان ایلمش اولدیغی عقل وفطانتیله متناسب برصنعت ویا مسلك انتخاب ایتمك ایچون چوجغك افکار وتمایلاتنی موشکافانه تدقیق ایتملیدر . اکر

چوجق عقول محدوده اصحابندن ایسه اونی تحصیل علوم وفنون ایله اوزون اوزادی یه اوغراشدیرمق بیهوده‌در . اکر چوجق سنیله غیر متناسب بر اثر ذکا ارائه ایدر وچالشمق ایچون کندیسنده فوق‌العاده مراق وهوس کوریلیرسه بوجهتلر نظر دقته آلنه‌رق اونی نه ذوقنه ونه طبیعتنه موافق اوله‌میه‌جغی برصنعت ومسلکه ویرمك مناسبت آلماز .

(٩) چوجقلر ، تحصیل علم ومعرفته باشلادقلری زمان ، وسائط نقدیه‌لری مساعد اولدیغی مرتبه‌ده ، اونلری بسیله‌مك وکندیرمك ابوینك جملهٔ وظائفندندر . دنیاده موجود نعمتلرك اعظمی تحصیل علم ومعرفت اولدیغندن بوجهتی اختیار ایلین بر چوجغك هرهانکی برصنعت چراغندن دها فضله اهتمام کورمسی لازمدر . تحصیل ایچون الزم اولان اشیانك نقصانی چوجغك اکتساب فیض وترقیسی نقطهٔ نظرندن پك عظیم سوءتأثیر اجرا ایدر . ابوین ، دنیاده هرکسك چالشمغه مجبور اولدیغی وبر عمل نه‌قدر عسیر اولور ایسه اوندن اقتطاف ایدیله‌جك ثمراتك اونسبتده اعلا اوله‌جغی چوجقلرینك ذهننه یرلشدیرمکه غیرت ایتملیدر .

(١٠) چوجقلر سن شبابی یعنی ارکك یکرمی وقز اون آلتی یاشنی بولدقده آرتق اونلری اولندیرمك چاره‌لرینی دوشونملیدر ، سیما وارض جناب خالق کائناتك امر الٓهیسیله بالجمله مخلوقاتی بسیله‌یور . والده وپدر ایسه جناب حقك تقدیر الٓهیسیله نوع بشرك تکثیر انسال واعقابنه یاردیم ایدییورلر . بونلرك فعلی سما وارضك فعلندن دها زیاده دکرلیدر .

فخر کائنات صلی الله علیه وسلم افندیمزك بیوردقلری وجهله عائله نا نهی الی الابد محافظه ایده‌جکنی دوشونه‌رك بر ارکك اولادینی قزینه ترجیح ایتمك نه‌قدر حقسز وعبث برمعامله‌در . چونکه نه‌قدر اولاد ، باباسنك حسن صیتنی لکه‌دار ایتمشدر وبر ارکك اولاد ، ابوینه یاردیم ایده‌بیلیرسه‌ده عین زمانده آنلری متضرر ایتمسی‌ده محتملدر . برچوجغك دنیایه کلمسی تقدیر الٓهی نتیجه‌سی اولدیغی واسبابنی اکلامقده عاجز بولندیغمز ارادات صمدانیه‌یه دائما انقیاد ایتمك جملهٔ وظائفمزدن بولندیغنی اصلا خاطردن چیقارماملیدر .

اویله ایسه درجهٔ عقل وذکاسی ، محاسن وقبائح جسمانیه‌سی هرنه اولور ایسه اولسون ارکك اولاد وقز اولاد ، اولاددن بشقه برشی دکلدر . بنابرین آنلرك هر برینه عین درجه‌ده حلم وملایمتله معامله ایتملیدر . اونلره وظائف دینیه ومدنیه‌لرینی تعلیم ایتملی ، کندیلرینی فقر وضرورتدن وقایه ایده‌بیله‌جك وسائطی تدارك ایلملی . حاصلی جناب حقك کتاب کریمنده امر وفرمان بیوردیغی وجهله اونلری ارکك وقادین ایتملی . بو وظیفه‌ده

نقصانی اولان ابوین بوندن طولایی صوك درجهده کناهکاردرلر ویوم آخرتده دوچار عتاب اولهجقلردر .

چینده برکیمسهنك أركك چوجنی اولمازسه، برادری عائلهسندن برأركك چوجق انتخاب ایدرك کندیسنه ولدمعنوی اتخاذ ایدر. بوولد معنوی یه «چهکیئو» نامی و یریلیر که وراثت ایچون انتخاب اولنمش چوجق دیمکدر. اکر اوکیمسهنك برادری یوق ایسه ویاخود برادری اولوبده ولدمعنوی اولهرق ویریلهجك فضله چوجنی اولماز ایسه اوزمان بیانجی برچوجق اولادلغه قبول وقبول ایدلمش بیانجی معناسنه اولهرق (یائوـیانـئو) تسمیه ایدیلیر. برنجی ویا ایکنجی حرمندن تولد ایتمش اولان بتون چوجقلر قانون نظرندهوعین حقوقهمالکدرلر. وراثت وقوعنده ویا اموالك حین تقسیمنده بتون اركك اولاد عین مقدارده حصهیه صاحب اولور. اجنبی بر خاتوندن تولد ایدن اركك چوجق برادرلرینك آلدیغی برحصهنك نصفنه صاحب اولور. بروِلد معنوینك قبول اولندیغی عائلهده أركك چوجق یوق ایسه اموالك کافهسنه مرقوم صاحب اولور. اکر براجنبی قادیندن تولد ایتمش أركك چوجق برچوق وارسه اموال آرهلرنده تقسیم اولنور. اکر عائلهدهنه أركك اولادونهولدمعنوی موجود دکل ایسه اموال متروکه قزلرهعائد اولور. قزاولادده اولمدیغی تقدیرده اموال بیانجی ولدمعنویلرك حقیدر. اکر بیانجی ولدمعنویلرده موجوددکلسه اموال متوفانك برادرینه وبولنمدیغی تقدیرده همشیرهلرینه عائددر . بوندن صکره وارث اولانلر بابا ویا آنا طرفندن اك یاقین اولان اقربادر . اموال تقسیم اولندقدن بش سنه صکره ، برقسمی صاتلق لازم کلدکده ، بونی صاتان وارث اموالك تماماً تقسیم ایدلمش اولدیغنی مبین بر تصدیقنامه ابراز ایتمدکجه کیفیت فروخت قانوناً مقبول اولماز .

چینده «کیا ـ چان» تسمیه اولنان عائله رئیسی غایت واسع اقتدار وامتیاز صاحبیدر. فقط عین زمانده قانون ، بوذاتی بیوك بر مسئولیت التنه صوقمشدر . قانوناً عائله رئیسنك عهدهسنه ترتب ایدن وظائفدن بری چوجقلری سجل نفوسه قیدایتدیرمك وظیفهسیدر . عائله رئیسی (مهنـپای)دینلن کوچك لوحهلر اوزرینه ، برطام آلتنده کندیسیله برابر بولنان کافهٔ نفوسك اسامیسنی قید ایتدکدن ماعدا درت یاشنه قدمنهاده اولان بالجمله أركك چوجقلری تی ـ پائو (شهرلرده محله رئیسی) ویائو ـ کیا ویاخود پائوـچهن (کوی وقیرلرده بلدیه مأموری)، اخباره مجبوردر . بو مأمورلر دخی اخبار نامهلری سجل نفوسه قید ایتمکله موظف اولان چ ـ هیهن (ناحیه مدیری) ه کوندررلر. بوسجل دفترلرینك برر نسخهسی چوـفو (متصرف) و فان ـ تای (وزنهدار)

طرفلرندن حفظ ایدیلوب هراوچ سنه‌ده بر مالیه نظارتنه ارسال اولنور.

مقدملری، بوحکم قانون هرفرددن تمامی تمامنه طلب ایدیلیور ایدی. الیوم املاك صاحبلری بوکا اتباعاً حرکت ایتمکده‌درلر. درتله اون آلتی یاش آره‌سنده بولنان برأرکك چوجغك وفاتی متعاقب عائله رئیسی (تی - پائو) ویا (پائو - چه‌ن) نه معلومات ویرر. بوده کیفیت وفاتی ناحیه مدیرینه تبلیغ ایدر. قز چوجقلرله اوقدر اشتغال اولنماز وصورت مخصوصه‌ده امروقوع بولمدقجه برخانه داخلنده بولنان نفوسی کوسترن لوحه‌لر تدقیق ایدلمز. بناءً علیه چین قطعه‌سنده ساکن اهالینك مقدارینی، تخمینی اوله‌رق بیله، تعیین ایتمك چین حکومتنجه غیرممکندر. میسیونرتیه‌رسان دییورکه: «ساکن اولدیغمز شهرلرده بولنان رجال حکومتله اولان مناسبات حسنه‌مزه رغماً بوشهرلردن هیچ برینك مقدار نفوسنی صحیحاً اوکرنمك ممکن اولمدی. چونکه کیمسه طوغریسنی بیلمیوردی.»

برارکك چوجق اون آلتی یاشنه واصل اولدقده عائله رئیسی یکیدن اخبار رسمیده بولنه‌جقدر. بوسنده بولنان برچوجغك شاب، (چه‌ن - ته‌ن) اولدیغی اعلان ایدیلیر وخدمت عمومیه‌یه تابع طوتیلیرکه لااقل اعدادی شهادتنامهٔ ادبیه‌سنی حائز اولان ذواتله ماندارن اوغلی اولان کیمسه‌لر بو خدمتدن استثنا ایدلمشدر. احوال سائره‌ده آلتمش یاشنه قدر بالجمله اهالی مأمورین طرفندن وقوع بولان دعوته درحال اجابت ایتمکه مجبوردر. بونلر برمحکمه ویا برمأمور معیتنده مباشرلك کبی، عسکرلك مثللو ویا عمله‌لك کبی ایشلرده استخدام اولنورلر. سقط وعلیل اولانلر خدمتدن معاف عد اولنورلر. خدمته دعوت اولنمیان هرشخص سنوی حکومته برمقدار ویرکو اعطا ایدر. حکومته عائد بر ایشك رؤیتی ضمننده مأموریندن هرهانکی بری ایسته‌دیکی قدر عمله جلب وجمع ایتمك حقنی حائزدر. قرق سکز ساعت ظرفنده امرینه اجابت ایتمین کیمسه حبس جزاسنه محکوم اولور. بدل ویرمك دخی ممکن اوله بیلیر. افراد عسکریه جمعنه کلنجه، اولامأمورین عسکریه طرفندن لزومی اولان افرادك عددی ناحیه مدیرلکنه اعلام اولنور. ناحیه مدیری ده (تی - پائو) ویا (پائو - چه‌ن)ه تبلیغ کیفیت ایدر. عسکرك سلاح آلتنه جمعی بونلر واسطه‌سیله اجرا اولنور. برنفر خسته‌لك ویاسقطلغی اولمدقجه خدمت عسکریه‌یه آلتمش یاشنه قدر دوام ایدر. فقط برنفری آلتمش یاشنه قدر خدمت ایتدیرمك جبر وشدت نتیجه‌سی دکلدر. سلاح آلتنه دعوت اولنان کیمسه‌لردن عسکرلکده قالمغی آرزو ایتمینلر مملکتلرینه اعاده واونلرك یرلرینه برمعاشه نائل اولمق سوداسنده بولنان کوکللیلر اقامه اولنورلر.

محکمه‌لرده مباشر صفتیله بولنان کیمسه‌لر
بربرینی متعاقب اوچ سنه ایفای وظیفه ایدرلر.
کاتب صفتیله استخدام اولنانلر بش سنه خدمت
ایفا ایتدکدن صکره عائله‌لری نزدینه کیده
بیلیرلرسه‌ده ینه برخدمت ظهورنده غیرمعین
برمدت ایچون ینه دعوت ایدیلیرلر .

مسلمانلرده سائر چینلولر مثللو اشبو
مجبوریت قانونیه‌یه تابعدرلر .

١٣

چوجقلرك وظیفه ومجبوریتلری

چوجقلرك آبا وامهاتنه قارشو وظیفه ومجبوریتلری بروجه آتی اون ماده دن عبارتدر:

اولاً : بابایه، آنایه تعظیم، حرمت واطاعت ایتمك ، امر اولنان ایشلری كورمك .

ثانیاً : قوهٔ ممیزهٔ عقلیه واوامر جلیلهٔ دینیه یه تبعاً، آنلرك مدار معیشتلرینی تدارك واحتیاجلرینی دفع ورفعه سعی واهتمام ایتمك.

ثالثاً : ایش وكوجلرینه معاونت ایتمك.

رابعاً : صنعت ومسلكلرینه متعلق وظائفی اجرا ایتمك .

خامساً : تحصیل علوم وفنونه راغب اولمق.

سادساً : شخصلرینه ضرر ویره جك حال وحركتده بولنمامق .

سابعاً : حسن صیتلرینی محافظه یه غیرت ایتمك .

ثامناً : ابویندن صادر اولان نقایص وخطیأتك ازاله سی وهیچ اولمزسه درجه سنك تنزیلی یولنده بتون وسع وقدرتنی صرف ایتمك.

تاسعاً: ابوینك آرزولرینی یرینه كتورمك.

عاشراً : وفاتلرندن صكره خاطره لرینی حرفیاً محافظه ایتمك .

آنفاً بیان اولنان وظائف عشره شفقت فرزندانه یی حاصل ایدركه بونكده اساسی حرمت ورعایتدر. قرآن عظیم الشانده بوبابده بر چوق خطاب عزت واردر . شفقت وابوینكه قارشو شاكر نعمت وممتندار اول. هرشیئك برمصدر ومبدائی اولور. صو منبعندن، آغاج كوكندن ، بدن انسانی ابویندن، روح فرزندانه، چوجقلرك ایفاسنه مجبور بولندقلری اوچ مهم وظیفه یی محتویدر:

(۱) چوجقلر ، سفاهته میل ایدرك بووجهله ابوینی اینجتمامك ایچون نفسلرینی محافظه ایتملیدر.

(۲) اقربا وتعلقاتنك محبتنی جلب ایتمك ایچون آنلره اظهار محبت ایتملی وبو یوزدن ابوینك بادئ خشنودیسی اولملیدر .

(۳) صاحب فضیلت وفطانت اولان كیمسه لرك مجلسلرینه دوام ایدوب آنلرك طور وحركتلرندن ونصایح كاملانه لرندن استفاده ایده رك انسان كامل اولملی وبویله جه ابوینی مسعود وبختیار ایتملیدر .

حدیث شریفده دخی بوبولده پك چوق تأییدات نبوتپناهی واردر .

برولد آنا وباباسنك بر خطا ویا قباحت

ارتکاب ایتدکلرینه کسب قناعت ایلرسه ، اونی حرمت عظیمه وصوك درجه برحلمیتله کندیلرینه آکلاتمغه غیرت ایللیدر. ویردکاری اوامر، مقتضیات شرعیه یه مخالف اولمدیغی تقدیرده درحال اجراسنه صرف مقدرت ایتملیدر . ویریلان بر امرك اجراسنده چوجغك ضمنی درکارایسه اوایشده کندیسنه معاونت ایتمك اوزره دیکر بر کیمسه نك ده تعیین اولنمسنی ابویندن رجا ایللیدر .

چوجق، باعث حیاتی اولان آناوباباسی قارشوسنده دائما برطور تعظیمکارانه طاقنملی وابراز محویت ایتملیدر . صوت بلندله قونوشمامل . أل وسائر اعضا حرکتیله مناسبتسز اشارتلرده بولنمامل . اکر اوکسوره جك ایسه یواشجه وممکن اولدیغی مرتبه آز صدا ایله اوکسورملی . بورنی سیله جك ایسه باشنی برطرفه چویرملی . باباسنه ویا آناسنه سوز سویلرکن دائما یوزلرینه باقه رق سویله ملی . ابویننك یاننده اوطوررکن بر آیاغنی دیکرینك اوزرینه آتماملی . تسویه سی اقتضا ایدن بعض احتیاجات طبیعیه سی وارسه سببنی کیمسه یه اکلاتمیه رق، اورادن صیویشملی .

أبی برچوجق ابوینی حال حیاتده اولدقجه، بری وبحری اوزون سیاحتلره تشبث ایله مه ملی ومهالکه کندینی القا ایتماملیدر. ابویننك رخصتی اولمدقجه عائله نك ثروتی تزیید ایتمك بهانه سیله ، کندیلرندن آیرلماملیدر . حاصلی برچوجق ، مالك اولدیغی وسائطك کافه سنی ابویننك ممکن اولدیغی مرتبه ده مستریحانه برحالده حیات کچیرمسی یولنه صرف ایتملیدر.

صاحب تکلیف اولمیان برچوجق، اثنای صلاتده ابویننك سؤالنه جواب ویره بیلیر . جامع شریفده ایکن ابویننك خسته لکنی خبر آلیرسه درحال اورادن آییریله رق ابوینی نزدینه شتاب ایده بیلیر. أبی برچوجق پدرویا والده سنك وفاتندن صکره، ثروتنك درجه سنه کوره اوامر دینیه مقتضیاتنی ایفا ایتملیدر . أبیلکارینك خاطره سنی الی لابد محافظه ایلمی، سودکاری شیلری سوملی، موفق اولمق ایسته دکلری وزیاده محبت کوستردکاری شیلره موفق اولمغه غیرت ایتملی وزیاده محبت کوسترملیدر .

شفقت فرزندانه یه متعلق وظائف کرك دین اسلامله متدین بولنان وکرك دیکر بر مذهبه سالك اولان چینلی چوجقلرك ذهننه اودرجه ده یرلشدیرلشدرکه هرحال وکارده سبب حیاتلری اولان بابا وآنالرینه قارشو مجبور اولدقلری حرمت ورعایتی ومربوطیت تامه یی ابرازدن بر آن خالی قالمازلر. چینك محافظهٔ موجودیتی شفقت فرزندانه ایله قائم اولمشدر. واضع قانونلر ، بوشفقت فرزندانه قضیه سنی دوام وبقای حکومتك وسعادت بشریه نك اك محکم اساسلرندن بری اولمق اوزره تأسیس ایتمشلردر.

١٤

وظائف زوجيت

زوجك عهده‌سنه ترتب ايدن وظيفهٔ اوليه زوجه‌سنه محبت ايتمكدر . زوجه ، فرائض خمسهٔ اسلاميه ايله برابر يمك پيشيرمك و يا احضارينه نظارت ايتمك ، امور بيتيه‌يى اداره ايلمك، چوجقلره كوزلجه باقمق كبى كنديسنه ترتب ايدن وظائف خصوصيه‌يى بيلملى وبوموادده اصلا تجويز تراخى اولنماملیدر. بر أركك رفيقه‌سنى حلال پاره‌سيله انفاق واعاشه ايتمليدر.

برأركك نه اسراف نه‌ده طمعواديلرينه صاپمیه‌رق، درجهٔ ثروتنه كوره مصارفنى تنظيم وترتيب ايتمليدر. عائله ايچنده بر انتظام و آسايش تام تأسيس ايده‌رك بونك كرك داخلاً وكرك خارجاً زوجه‌سى وخدمتكارلرى طرفلرندن حسن صورتله محافظه ايدلمسنه نظارت ايتملى وكندى رخصتى اولمقسزين قادينلر برطرفه كيتماملى والك ياقين اقربالرندن بشقه بر كيمسه‌نك زيارتنى دخى قبول ايتمه‌ملى. أركك زوجه‌سيله مجادله‌دن اجتناب ايتمليدر . مجادله ، زوج ايله زوجه آره‌سنده جايكير اولمسى الزم اولان آهنك معيشتى اخلاله و آنلرى برلشدیرن روابط انسيت ومحبتى كسر ايدرك بربرندن تبعيده سبب اولور . قادين ، بر كناه ويا قباحت ايشلرسه، زوج كلمات طيبه ونصائح عاقلانه ايله بونلرى تصحيحه جهد وغيرت ايتمليدر .

برأركك، زوجه‌سنى بى معنى وخفيف قباحتلرندن طولايى اطلاق ايتماملیدر . زيرا بو مثللو احوال نتيجه‌سنده قادين سرقت وسائر فنالغه ميال اولور .

مع مافيه قادين ، قوجه‌سنك ابوينه عدم اطاعت وحرمت كوسترر، شفقت فرزندانه‌يه متعلق وظائفى ايفا ايتمز ووظائف بيتيه‌ده متمادى اهماللرى كوريلير ، أركك وسائط اقناعيه وحلميه‌نك جمله‌سنى تطبيق ايتدكدن صكره‌ده ، قادينى يوله كتيره‌منسه او زمان ترك ايتمسى اولادر .

برأركك فقر وضرورتندن وياچركينلكندن طولايى زوجه‌سندن اكراه ايتماملیدر . دائما آنكله خوش كچنملى. بر مسافرك وجودى ويا سائر سبب موجود اولمدقجه برابر طعام ايتملى. ايشته برخانه‌ده محبت وسكونتك دوامنه باشلوجه واسطه بودر. برقادينك عفت وعصمتى، ثروت ذاتيه ومحاسن طبيعيه‌سندن يوز قات

ذکر ایدر.

برأرکك زوجه‌سنی کوزللکندن طولایی دکل، بلکه فضائل اخلاقیه‌سندن ناشی سوملیدر. یوخسه حسن و آنی ایچون سویلن برقادینك کندیسیله چوقچه مشغول اوله‌رق، کیت کیده فضائلی ویا اوصاف برکزیده‌سنی غائب ایتمك مخاطره‌سی واردر. بر زوج هرشیئدن اول قاریسنه، کندی پدرو والده‌سنه خدمت ایتمکی اوکرتملیدر. بر أرکك عائله افرادینی تکثیر ایتمك وابوینه خدمت کورمك خصوصلرنده کندیسنه معاونت ایده‌جك بر قادینی زوجه‌لکنه انتخاب ایتملیدر. برخانه‌ده اوغل، عائله‌نك طشره ایشلریله مشغول اولملیدر. کلین ایسه خانه ایشلرینه باقملیدر. بووظائفك اکمالیله شفقت فرزندانه‌نك ایجاباتی تمام اولمش اولور. متقدمین کلینی، خانه‌نك برنجی خدمتجیسی نامیله یاد ایدرلردی.

برزوجه، جمله‌دن اول کندی زوجنه تعظیم وحرمت ایتملیدر. زوجه‌نك وظائفی بروجه آتی بش ماده‌دن عبارتدر: (۱) زوجنك اوامرینی اصغا ایتمك، (۲) زوجنك بر شیئی ویرمك ویا آلمق اوزره واقع اولان تنبیهلرینه اطاعت ایلمك، (۳) زوجنك اذنی اولمقسزین خفیاً سوقاغه چیقمامق، (٤) زوجنك رضاسی اولمقسزین خارجدن برکیمسه‌ایله کوروشمامك، (٥) زوجك بتون آرزو ومقصدلرینی یرینه کتیرمك.

برقادینك، زوجنك اوامرینی اصغا ایلمسی، هرنه خصوصده اولور ایسه اولسون زوجی کندیسنه بر شی امر ایدرکن آنی کمال صبر وسکونتله دیکله‌مك وقضارا زوج خطا ایدییور ایسه، حلمیت ونزاکت دائره‌سنده اوخطا ویا قباحتی کندیسنه اکلاتمغه غیرت ایتمك دیمکدر. خارجدن بر کیمسه ایله کوروشمامکدن مقصد ومرام، زوجه‌نك عائله‌سنه منسوب اولمیان اشخاصله معارفه‌ده بولنمامسیدر.

خلقیت طبعی اقتضاسی اوله‌رق أرککده آزچوق حدت وشدت آثاری بولنور. زوجه هر حال وکارده آکا روی تعظیم وتکریم کوسترملی، هیچ برصورتله غضب وتهورینی اظهاره قالقشمامالیدر. اکر زوجی کندیسنی سومیورسه ویاخود کندیسنی اویله ظن ایدییورسه زوجك محبتنی قزانمق ایچون بتون مساعیسنی صرف ایتملیدر. جناب واجب الوجود حضرتلری بیله، کندینی زوجنه سودیرمك خصوصنده یاپه‌بیله‌جکی شیئلرك کافه‌سنی اجرا ایلمسنی قادینه امر ایلمشدر. بناءً علیه کندینی زوجنه سودیرمك خصوصنده نقصانی اولان برقادینك اوامر الٓهیه‌یه قارشو نقصانی اولمش اولور.

زوج کندیسندن برشی حقنده سؤال ایتدکده، اصلا حقیقت ماده‌یی کتم واخفا ایتمملیدر. أرکك کندیسنی چاغردیغی حالده،

دعوته اجابت ایتمامك ایچون، زوجه برسبب آرامغه قیام ایتماملیدر. اکر بواثناده زوجه مهم برایشله مشغول ایسه کندیسنه خبرویرملی وینه زوج کلمسنی طلب ایدرایسه بهمه حال آنك آرزوسنه تبعاً حرکت ایتملیدر. اکر قوجه‌سی؛ کندیسنه بر ایشك یاپیلمسنی سپارش ایتمش ایسه، او ایشی خدمتجیسنه حواله ایتماملیدر. چونکه بر أرکك حرمنه ویاخدمتجیلرندن برینه حواله وسپارش ایده‌جکی ایشك درجه‌سنی پك اعلا بیلیر وچونکه امره اطاعتله برابر حرمت ورعایت، محبت حقیقیه‌نك رکن رکینلرندن بریدر. اکر زوج، حرمنه حدتلنمش ایسه، قباحت أرککده اولسه بیله قادین آنکله شدتلی منازعه ومجادله‌یه کیریشمه‌ملیدر. قادین طاتلی سوزلریله أرککك غضب وشدتنی تسکینه صرف مقدرت ایلملیدر.

صبروتأنی برزوجه‌نك فضائل اولیه‌سندن بریدر. اکر زوجی غضب وحدت حالنده ایسه نه‌یانندن قاچملی، نه شدتلی منازعاته کیریشملی ونه سکوتی محافظه ایتملیدر. قادین حلیق وصوك درجه فطانتیله أرککك عقلی وفکرینه سکونت واستراحت کتیرمك وسائطنی آراملیدر.

برزوجه‌نك کوزللکی، یوره‌کنك کوزللك وتمیزلکندن عبارتدر. یوقسه حسن ولطافت ظاهری وجسمانیسی دکلدر.

برقادینك صاحب اوله‌جغی فضائل اخلاقیه‌نك الك بیوکلرندن برنجیسی تمایلات سیئه ایله برابرهوا وهوساتنه حاکم اولمغی بیلمك ودیکری‌ده طبعاً حسوداولمامقدر.

عائله‌ده فقر وضرورت باش کوستردکده زوجه اصلا وظائف زوجیه‌سنی اونوتمامَلی وبوندن طولایی اصلا شکایت ایتماملیدر. قادین، هرحال وکارده زوجك سرور وکدرلرینه اشتراك ایلمکی بیلملیدر.

زوجهٔ مکمله شوقادینه‌دینورکه زوجنك عتاب وسرزنشلرینی سکونت وتسلیمیتله تلقی وقبول ایدر، کندی خطیئات ونقصانلرینی تصحیح ایتمك وسائطنی جستجوایلر. فرائض دینیه‌یی ووظائف عائله‌یی تمامیله اجرا وابوینه حسن خدمت ایفا ایلر.

آز سویلین فقط سویلدیکی زمان مناسبتلی لاف ایدن برقادین دائما حرمت کورر. برقادین حرکات وافعالنده متیقظانه طاوراندقجه، زوجنك شهرت واعتباری هردرلو تخطئه‌دن مصون اولور.

سن بلوغه ایرمش اولان کنج قزلر، عموجه ودایی و قرداشلری کبی الك یاقین اقربالر مستثنا اولدیغی حالده، هیچ برأرککه مناسبات دوستانه‌ده بولنماملیدرلر. بر قادینك الك کرانبها خزینه‌سی کندی عفت وعصمتیدر. بناءً علیه بونی محافظه ایتمك ایچون هیچ بر صورتله اهمال جائز دکلدر.

وظائف احبا

دوست اولان کیمسه‌لر: (اولا) آرزو ومیللریله یکدیگره مربوط اولملی، (ثانیاً) فکرلری عدل وحقانیت واستقامت نقطه‌لرنده یکدیگره مطابق بولنملی، (ثالثاً) یکدیگره قارشو دواملی وصمیمی خلوص صاحبی اولملی. ایکی کیمسه آره‌سنده محبت ودوستلق صحیح ودائم اولمق ایچون او ایکی کیمسه‌نك لذت آلدقلری اشیا ایله تمایلاتی بربرینك عینی اولمق لازمدر. مثلا ادارهٔ دولتده برمأموریت ألده ایتمك اوزره ایجاب ایدن علوم وفنونی تحصیلده بولنان برذاتله وسائط معیشتی طریق تجارتده آرامقده اولان برکیمسه مخالفت مسلك جهتیله لایقیله دوست اوله‌میه‌جقلری کبی ایکی کشی مثلا عینی مسلکدن لذت آلان ایکی تاجر دخی استقامت ومحافظهٔ حیثیت نقطه‌لرنده عین حسیاته مالك اولمازلرسه بربریله أبی احباب اوله‌مازلر.

برکیمسه ایله دوست اولمق ایستنلدکده اوکیمسه‌نك ثروت، حسب ونسب کبی مزیات شخصیه‌سندن اول، اوصاف قلبیه وفضائل اخلاقیه‌سنی نظر دقته آلملیدر.

اوچ درلو دوست واردر. برنجیسی استقامت وصداقتلری جهتیله محبت ایدیلنلر، ایکنجیسی کندی یوزلرندن استفاده ایتمك امیدیله سویلنلر، اوچنجیسی رفقای ذوق اولمق صفتیله مظهر محبت اولانلردر. عاقل اولان کیمسه ایکی اولکی صنفدن اولان دوستلرله محافظهٔ مربوطیت ایلر.

مقدما، درجهٔ ثروت وغنا، دوستلرك عددندن عبارتدر دیرلرمش. لکن قولاً دوست اولمامَلی، قلباً دوست اولملی. بردوست ایچون بر ایشه باشلاندقده مطلقا آنی تمام ایتملیدر. ایکی دوست مناسبات متقابله‌لرنده دائما آداب وارکانه رعایت ایتملیدر. بوندن ماعدا بردوست دیکر دوستنی برخطادن ویابر فلاکتدن قورتارمق مقصدیله، آکا نصایح عاقلانه ویرملیدر.

مشهوردرکه «دوستلق فضیلت مکمله‌نك تمامیدر.»

۱۶
احوال عادیهٔ حیاته متعلق

وظائف و آداب

مساکن ، ملبوسات ومأکولات کبی حیاتك احوال عادیه‌سنه تعلق ایدن شیلر حقنده رعایت ایدلمسی لازم اولان بعض وظائف و آداب موجوددر. بونلره رعایت ایتامك اوامر شرعیه‌یه عدم رعایت عد اولنور .

مساکن بشریه ایچون شایان استفاده بش درلو مالزمه واردر :

آغاج ، قامش ، طاش ، طوپراق وتویلر دریلر ؛ بوندن بشقه انسانلر استعمال ایتمك ایچون آلتون ، کموش ، باقر ، قالای وتیموردن عبارت بش معدن وملبوسانده قوللانلق اوزره پاموق ، ایپك ، کتن ، قیو و تویلی دریلردن عبارت بش ماده : حبوبات ، نباتات ، اثمار ، لحوم حیوانات ومایعاتدن عبارت اولمق اوزره بش نوع مأکولات دخی واردر .

بونوعلردن هر بریسی دخی تکرار بشر نوعه تقسیم اولنمشدر . مثلا حبوبات : پرنج ، بغدای ، سپورکه اوتی ، حامل زیوت دانه‌لر ، قبوقلی دانه‌لر ؛ نباتات : ثنائیه [قباق ، خیار ، قاوون ، قارپوز وسائره] ، نباتات مائیه ، نباتات برانیه ، نباتات بستانیه وسبزه‌لره ؛ میوه‌لرده : اغاج ، اوت ، صارماشق ، نباتات مائیه وطوپراقده حاصل اولان اثماره ؛ لحوم حیوانات دخی ؛ هواده ، قره‌ده صوده یاشایان حیوانلر لحومیله ذوالمماشین وحیوانات زاحفه أتلرینه ؛ مایعات دخی ؛ صو ، سود ، بال ، میوه‌لردن حاصل اولان مایعات چیچکلردن حاصل اولان مایعات ناملریله بشر قسمه آیرلمشلردر . انسانلرك علی الاکثر استعمال ایتمکده اولدقلری موادك عددی قرقه بالغ اولور .

جناب واجب الوجودك ، استعمال نوع بشر ایچون خلق واحسان بیوردیغی اشیا آره‌سنده بعضلری واردرکه مناسب ومعتدل صورتده قوللانلازسه بالآخره انسان ایچون مضر اوله‌بیلیر . ایشته بونلری قوللرینه بیلدیرمك اوزره حق تعالی وتقدس حضرتلری پیغمبران عظام حضراتنی بعث وارسال بیورمشلردر .

مساکن

حضرت رسالتپناه افندیمز، اسلاملرك أبی وناموسلی عائله‌لر جوارنده مسكن تدارك ایتملرینی امر وتوصیه بیورمشلردر. شهرلرده وبر آز غلبه‌لك محللرده اسکان ایتمك دها خیرلیدر . چونكه حكما وعلما عمری اولمیان ایصسز محللرده، قوهٔ عقلیه وممیزه فعالیتنی غائب ایتدیكی حالده، نفوسی زیاده اولان مراکز بشریه‌ده علم، فن، صنعت دهازیاده‌در.

برمسکن انتخاب ایدیله‌جكی زمان ، غوغا وجدالدن احترازایتمك ایچون، قونوقومشونك أبی ویا فنا آدملر اولوب اولمدیغنی تحقیق ایتمك لازمدر . برقیا سقوطیله ویا خراب بردیوارك انهدامیله ازیلمك تهلکه‌سی اولان محللرده‌صو آلتنده قالوب بوغلمق ؛ حیوانات مفترسه‌نك هجومنه اوغرامق ملحوظ اولان یرلرده والحاصل برمضرت وقوعی حس اولنان طرفلرده مسکن تدارکی غیرجائزدر . بوندن ماعدا شخصی ، ثروتی وناموسی دوچار تهلکه اوله‌جق مرتبه‌ده منفرد برمسکن تدارکی دخی جائز دکلدر.

یکدیکردن درت یوز مترو اوزاقده اسکان ایدن ویاخود کیجه‌لین سسلرینی بربرینه ایشتدیره‌مین قومشولرك موضعی دخی موافق دکلدر . بر کیمسه ، مجهولی اولان برمحلده کیجه‌لین یولجیلق ایتدکده یاخود دشمن بر مملکتدن مرور ایدر ایکن دائما احتیاطلی بولنملیدر .

عبادت ایتمك ایچون جامع شریفه مداوم اولملیدر . تکلم ایتدیکی لساندن غیری برلسان قوللانیلان واهالیسنك اخلاق وعاداتی کندی مملکتنك طبایع وعرفنه موافق اولمیان اجنبی برمملکت زیارت ایدلدیکی حالده ، کندی قومیتنك اخلاق وطبایعنی غائب ایتمك محذورینه مبنی ، اوراده اوزون اوزادی‌یه اقامت ایتماملیدر .

کرك ذکور وکرك نسا طائفه‌سندن، اون الی یاشندن اوتوز یاشنه قدر کنجلر برسفرده اوطوره‌مازلر. اوندن اون‌بش یاشنه قدر اولانلرك ایسه قرداش ، اقربا معلم وشاکردلك مستثنا اولدیغی حالده ینه بر سفره‌ده برلکده اوطورملری جائز دکلدر . بیکار أرککلر طول قادینلرله برابر ساکن اولماملیدرلر . سوء شهرت صاحبی اولان برعائله‌نك خانه‌سی اوکندن مرور ایتماملیدر .

مأکولات

جناب واجب الوجود مخلوقاتدن بعضلرینی منحصراً نوع بشرك غذاسی اوله‌رق خلق واحسان بیورمشدر . ایشته مأکولات اوله‌رق یالکز بونلردن استفاده اولنملیدر . حیوانات ارەسنده اکلی اسلاملره حلال اولانلر آکل الحبوبات اولان طیور وحشیه ایله آکل النبات اولان حیواناتدر ،

منقاری طاووق منقارینه مشابه اولان قوشلرك اكلی حلال اولوب قرتال منقارینه بكزه ینلرك ایسه لحمی حرامدر. بوجهله تغذی ایدن صوقوشلرینك اكلی جائزدر. عربستانده حیوانات اهلیه دوه، آت، اوكوز، قیون، مركب واستردن عبارتدر. بوحیوانات میاننده آت، مركب واستر مختلف خدمتلرده قوللانیلیر؛ فقط أتی ییلمز. دوه ایله اوكوزه گلنجه بونلر هم خدمات مختلفه‌ده استخدام اولنور هم لحمی اكل اولنه‌بیلیر. قیون ایسه یالكز تغذی ایچون بسیلنیلیر. دوه، اوكوز وقیونك أتی اعلا ومقویدر. آت أتی هرنه‌قدر هندستان اهالیسی اكل ایدر ایسه‌ده اوقدر مقوی دكلدر.

دجاجیه یعنی طاووق نوعنك یبانیلری آره‌سنده اكله صالح اولانلرك اسامیسی شونلردر: عادی طاووغه مشابه فقط آندن دها كوچك اولوب علی الاكثر اوقاتی خیزران چبوقلری اوزرنده گچیرن چو ـ قی؛ عادی طاووق جسامتنده، باشنك یان طرفلری ماوی رنكلی اولوب چام آغاجلرنده بولنان شا ـ قی؛ تویلری صاری‌یه مائل قرمزی ایله بیاض اولوب (این ـ به‌ی) دینلن میوه‌یی اكل ایتدیكندن طولایی (این ـ به‌ی) دینلن دجاجه؛ یانغ ـ قی دینلن صوقوشی؛ باشنده ایبكی بولنوب آیاقلری اوزون اولان ته‌نغ ـ قی نامنده صوقوشی؛ بونك دیشیسی بنكلی اولور؛ غایت اوزون قویروقلی وغایت جثه‌لی اولوب بعض كره یدی قدم بویلیلرینه تصادف ایدیلن تو ـ قی (دوه طاووغی)؛ تویلرندن البسه اعمال اولنه بیلن هـ ـ و ـ قی (آتش طاووغی)؛ غاغاسی غایت سیوری، قویروغی سیاه بنكلی اولوب (تان ـ ماو) دینلن بر نوع یبانی اوردكی؛ قرمزی غاغا وایبكلی (كیـ ـ ائو ـ ئه‌ن) نامنده اوفاق اوردك؛ اهلی اوردك وقاز؛ یبانی قاز؛ قرمزی غاغالی قاز (هونغ ـ یه ـ ن). انواع متعدده‌سی اولان سوكلونلر (چ ـ قی) شویله‌كه: بیوك، قویروقلری غایت قالقیق، بش رنكلی وطاغ تپه‌لرنده یاشایان (شان ـ چ ـ قی) یعنی طاغ سوكلونلری؛ تویلری سیاهه مائل صاری، دكزه جوار طاغ تپه‌لرنده یاشایان (هـ ـ چ ـ قی)؛ قویروغی اوزون اولوب غایت سریع قوشان، قوقو قوشی كبی بم بیاض وقوشاركن دائما باغیران (كیائو ـ چ ـ قی)؛ قرتال قوشی رنكنده (یائو ـ چ ـ قی)؛ صاری وبیاض تویلی (یه‌ن ـ چ ـ قی). بونوع سوكلونلردن برنجیسنك قارنی آز چوق صاری رنكلیدر. ایكنجیسنك دیشیلری اصلا بیاض اولماز. نغان دینلن برنوع قومرو؛ نغان ـ شون دینلن قویروغی غایت قیصه ولكه‌لی بر نوع بیلدیرجین؛ شو ـ قان دینلن كوكسی لكه‌لی برنوع كوكرجین؛ كیه‌ن ـ شو دینلن تویلری سیاه قره طاووغه مشابه برقوش؛ تویلری

صارى اولوب طاغلرده ياشايان وكوزل كوزل
اوتن (هوانغ ـ لى)؛ قاز جسامتنده وغاغاسى
سيورى(تى ـ قو)نامنده‌كى طيرمانى؛ باشى وقو-
يروغى قرمزى، ايكى بياض ووجودى صارى
اولوب دائما أركلكى ديشيلى كزن (يونه‌ن ـ
يانغ) نامنده‌كى صوقوشى؛ صارى‌يه مائل سياه
رنكلى(تى ـ نغان) نامنده‌كى طيرمانى ... الخ

اسلاملره اكلى جائز اولان چارپالر
شونلردر : (اولا) كيك ، جيلان ، يبان
كچيسى كبى اورمان داخللرنده طاغ تپه‌لرنده
ويا اووه‌لقلرده تعيش ايدن حيوانات؛ (ثانياً)
طوشان وقوآن ـ تو دينلان حيوان كبى يره
صوقولان حيوانات .

اكله صالح اولان حيوانات مائيه :
بالقلر ، قبلوبغه‌لر ، قشريه وسائره .

حشرات ميانده اكلى جائز اولان
چكركه‌لردر .

دوه،اوكوزوقيون اكل ايدلمك ايستنلديكى
حالده اونلرى آرتق ايشده قوللانمامليدر .
دوه أتى بيوك ضيافتلره مخصوصدر. اوكوز
أتى دعوتلى ومسافرلره اكرام اولنور .

آكل اللحوم ومخلبله يعنى پنچه‌لرله مجهز
اولان حيواناتك لحمى غيرطاهردر. كوزلرى
چيقيق، ديشلرى دستره وارى، منقارلرى
اكرى وپنچه‌لى اولان يرتيجى وقيافت ورنكلرينى
تبديل ايدن قوشلرك أتى دخى غير طاهردر.
بونلر ميانده قرتال ، پوهو، آق بابا، توبلرندن
اوق ياپيلان (قيلو) قوشى، شاهين ، قارغه ،
هى ـ قانو (باى‌قوش) ، طاوس، بياض قوقو،
طورنه وسائره بولنور.

چارپالر آره‌سنده اكلى غيرجائزاولانلر:
قپلان، قورد، ارسلان، پارس ، صرتلان،
چقال، آيو، فيل، يبان خنزيرى، فاره، صمور،
ميمون، تلكى وسائره وعلى الخصوص برطاقم
امراضه سبب اولان خنزيردر.

صحت انسانيه‌يه مضر اولديغندن طولايى
شريعت مطهرهٔ اسلاميه، احكام جليله‌سنجه
اكلى حرام اولان لحم حيوانات ميانده، لحم خنزير
برنجى درجه‌يى طوتمشدر. خنزير دينلان حيوان
غايت اوبور اولوب فنا بر قوقو نشر ايدر
وحقيقت حال، بتون حيواناتك الك احمقيدر.
بناءً عليه لحم خنزير ، مقوى بر غذا اولمقدن
زياده صحته مضر بر ماده‌در. خنزير الك پيس
ومردار محللردن حظ ايدر. نه بولسه‌ير، حتى
حيوانات سائره‌نك لحوم متفسخه‌سنى بيله اكل
ايدر .

لحم خنزيرك اكلنده دركار اولان مضراته
دائر چين مؤلفاتنده بروجه آتى بيان اولنان فقراته
تصادف ايديليور. په‌ن ـ چانو ـ كه‌ن ـ چو نامنده‌كى
كتابده دينلمشدركه: «لحم خنزير بارددر. اكل
ايدن كيمسه‌لره آز زمان ظرفنده سمن ويرر.
فقط بالغ وداخلاً حرارت حصوله كتيرمكله
برابر غايت مخاطره‌لى جلد خسته‌لقلرينه سبب
اولور. بناءً عليه لحم خنزير هيچ بر وجهله

اکله صالح دکلدر. موجود اولان بر اعتباده اتباعاً چینلولردن بر چوغی بو حیوانك بوبرکارینی اکل ایتدکلرندن طولایی خطا ایدییورلر. ژ ـ هوا ـ نه اسمنده‌کی ذاتك بو غذایی سوءاستعمال ایدنلرك چوجقی اولماز دیمسی پك طوغریدر. »

مون ـ هیه‌ن دخی : « خنزیر بوبرکی اکل ایدن کیمسه‌نك چوجقی اولماز » دیمشدرکه لحم خنزیرك درکار اولان مضرات عدیده‌سنه بوده بردلیل تشکیل ایدر. دیکر برحکیم شویله دیمشدر : « بو حیوانك بالجمله اقسام وجودیه‌سندن ضررسز اولان برقسمی وار ایسه اوده شحمندن عبارتدر. بوندن ماعدا اقساملدن هر بری بردرلو امراض تولید ایدر وبومرضك شدتی لحم خنزیری سوء استعمال ایدن کیمسه‌لرك یاشلی اولمسنه ویا درمانسزلغنه تابعدر. لحم خنزیراکلیله کاذب برسمن، داخلی برحرارت حاصل اولور ایسه‌ده بوندن برچوق امراض تولد ایدرکه اك باشلوجه‌سی علت جذامدر. قفاسنك آنی خرافه یعنی صایقلامغه سبب اولور. یعنی، اعضای تناسلیه‌نك قوتنی کسر ایدر. قانی، دم انسانی‌یی افساد ایدر. قره‌جکری، قان چبانی وقرحه‌لر حصوله کتیرر وقوای بدنیه‌یی تقلیل ایدر. آق جکرلری، هوای داخلی‌یه ضرر ویرر. بعض ولایات اهالیسنك معتادی وجهله، حرارتلی موسملرده خنزیرك قره جکری شکرله طبخ اولنوب چوقجه اکل ایدیلیرسه درحال قان چبانلری باش کوسترر. بوحیوانك معده‌سنده برسم شدید واردر. کمیکلرینك درونده بولنان ایلیکی آدمه فائده بخش ایده‌جکی یرده قوتنی تقلیله سبب اولور. امعاسی، بارددر. برون دلیکلری، حاردر. دیلی، قلبه ضرر ویره‌بیلیر. »

(ثی ـ کنغ ـ پی ـ لو) نامنده برطب کتابی، لحم خنزیرك اکلی قانك قوتنی تقلیل ایدوب چوق اکل ایدن کیمسه‌لری کیت کیده فقرالدم علتنه دوچار ایلدیکنی بیان ایتمشدر. ـ طبیب سه‌نغ ـ سی ـ ماثو دیمشدرکه: « هرکیم که لحم خنزیری چوق اکل ایدرسه هیچ ذریتی اولماز، یاخود اولورسه‌ده پك آز اولور. لحم مذکورك افراط اکلی امراض وخیمه‌یی موجب اوله‌بیلیرسه‌ده فقط هرحالده صحت بدنیه‌یی اخلال ایده‌جکی درکاردر. مملکت صیجاق اولدیغی نسبتده بو غذا، کسب مضرت ایلر. حتی صیجاق زمانلرده دائما نجاست ایچنده وغازات منتنه صعود ایدن محللرده یشامغی اعتیاد ایدن بو حیوان، اورالردن قاپدیغی امراضی، لحمنی کثرتله اکل ایدن آدملره انتقال ایتدیردیکی اکثریا واقع اولمقده‌در. »

شوراسنه دقت اولنملی که علت جذامه مبتلا اولان اشخاص چین جنوبیده شماله نسبةً دها چوقدر. خلاصهٔ کلام، دین مبین

اسلامك لحم خنزیری تحریم ایتمكده نه درجه
اصابت اولدیغنی دلائل مبسوطه اثبات ایتمشدر.
هرنه قدر بعض حیوانانك لحمی ییمك
اسلاملره مباح ایسه ده فقط آنلرك اقسام
طبیعیه‌سی، قان وعمومیتله باغرصاقلری غیر
طاهر عد ایدلدیكندن اكل ایتمك جائز دكلدر.
ذبح اولنمیان وقانی كورولمه‌ین برحیوانك
لحمی اكل ایتمك جائز دكلدر. عین وجهله
سطیح ماده مرده ویا نیم مرده بالغك ده
اكلی جائز دكلدر.

غیر طاهر بعض غذا ایله تغذی ایلمش
اولدیغی ملاحظه‌سیله، لحمی اكل اولنه‌جق حیوانی
ذبح اولنمازدن برقاچ كون اول بر محلده حفظ ایتمك
لازمدر. بومدت اوكوز ایچون یكرمی، قیون
ایچون اون، طاووق ایچون اوچ كوندر.

قواعد شرعیه‌یه تطبیقاً ذبح اولنمیان بر
حیوانك لحمی اكل ایتمك جائز دكلدر.

شرب خمر دخی نص قاطعله منع اولنمشدر.

من القدیم، شرب خمر اعتیادی
میلیونلرجه خلقك محووضیاعنه سبب
مستقل اولمشدر. خمر، انسانك حسیات
قلبیه‌سنی تبدیل ومرتبه‌سنی تذلیل وقوهٔ
عقلیه‌سنی تقلیل ایتدیكی كبی هوسات نفسانیه‌سنی
دخی تحریك ایدر. شرب خمری اعتیاد ایدن
كیمسه سوزنده طورماز، معتقداتده قیدسزلغی
كوریلیر، حاصلی خمر، فضائل اخلاقیه وانسانیه
ایچون برمهلكهٔ عظیمه‌در. دین مبین اسلامك
شرب خمری بالجمله مؤمنین وموحدینه حرام
قیلمقله عموم عالم انسانیته نه بیوك بر رهبرلكده
بولندیغی انسانلر اوزرنده حصوله كتیره‌جكی
سیئات غیر محدوده‌سندن مستبان اولور.

(شو - كنغ) یعنی چین وقایعنامه‌لری
قاریشدیرلدیغی حالده خمره دائر موجب
استفاده بعض قیوداته تصادف اولنور.
شویله‌كه چئو سلاله‌سی دورنده ایمپراطور
(قان - وانغ) شو طرزده برامرنامه نشر
ایتمشدر: « حكومتك پایتختی جهت غربیه‌ده
بولندیغی صره‌ده، نو - ون - وانغ، بیوك،
كوچك بتون ماندارنلره وبالجمله
مأمورین حكومته قربان آیینلرندن
بشقه بر صورتده شراب ایچمكی منع ایتمش
ایدی. اهالی فضائل اخلاقیه‌سنی محافظه
ایتمك ومأمورین وظائف مودوعه‌لرینی حسن
صورتله ایفا ایلمك ایچون قربان آیینلری مستثنا
اولمق اوزره جمله‌یه شرب خمری منع ایدییورم.
بیوك وكوچك جمله اهالی ومأمورین بوممنوعیت
احكامنه تماميله رعایت ایتمكه مجبوردر. یالكز
قربان آیینلری اجرا اولنوركن آز مقدارده
شرب خمره مساعده ویرلمشدر. ایمپراطور
(تان - وانغ) زمانندن ایمپراطور (چون - وانغ)
زماننه قدر، شرب خمر ایچون مساعد
زمان بولنه‌مامشدر. بوندن بشقه، معاملات
دولتی اداره ایتمك ایچون عقل وفكره مالك
اولمق لازم كلدیكنی بیلدكلرندن بو ایچكیدن

اجتناب ایدییورلردی. ایشته بو حکمدارلرك
اثرینه تبعیتله قوی وفضیلتلی اولمه‌کزی آرزو
ایدییورم . ایمدی شرب خمری منع ایلدم .
سرخوش اوله‌رق یقالنان هر شخص دوحال
اك اغیر جزایه اوغرایه‌جقدر . »

شو - کنغ یعنی (وقایعنامه) شارحلرندن
بری فقرهٔ مسروده‌یی شـو وجهله شرح
ایتمشدر : « ایمپراطور (نو - ون - وانغ)ك
بوقدر شدید المآل برامرنامه نشرندن مقصدی،
فضائل انسانیه‌نك عدو اکبری اولان شرب خمر
اعتیادینه برحد چکمکدر . مذکور ایچکی‌یی
پدر ووالده‌نك یوم مخصوصـلرندن بشقه بر
کونده قوللانمامغی یاخود یاشـلی کیمسه‌لرك
مجلسنده وقربان آیینلرنده ایچملیدر . »

دیکر بر شارح‌ده بروجه آتی ادارهٔ قلم
ایلمشـدر: «انسـانلر بوایچکی‌یی افراط اوزره
قوللانه‌رق علی‌الدوام حال بدمستیده بولنما -
ملری مقصـدیله ، یالکز قربان آیینـلرنده
اسـتعماله جواز ویرلمشدر . انسان شرابی
سوء اسـتعمال ایتمامك اوزره کندنده برقوت
کوردیکی تقدیرده، شربنه مساعده اولندیغنی
متأخرین ادعایه قیام ایتدیلر. بومحض خطادر.
چونکه بر چوق کشیلر بوایچکینك ویردیکی
نشئه وذوقه مقاومت ایده‌مدکلرندن امساکی
برطرفه براقوب کندیلرینی بسـبتون غائب
ایدرلر . »

شرب خمر شبهه‌سز اهمیتسز کبی
کورونور . فقط ویره‌جکی نتیجه‌لر غیر
محدوددر. حکمادن بری دیمشدر : « شرابی
چوق سـون کیمسه اطعمهٔ نفیسـه‌یه دخی
افراط انهماك ایدر ونتیجه‌سنده معناً ومادتاً
وجودنده آثار خرابی نمـایان اولور. چئو
سلاله‌سنك انتهای دورینه طوغری بیوك کوچك
هرکس شرب خمر فعل مکروهنه مبتلا اولمشدی.
فقط کافه‌سی ده دوچار مجازات اولدی . دینك،
شرب خمره قائل اولمدیغنی اشبو کیفیت اثبات
ایدییور . هیچ برشیدن قورقمیان ومعنویاته
نظر حقارتله باقان بو آدملر یوزندن نه‌قـدر
مصائبه نه‌قدر یوللر آچیلمشدر ! بزم وقایعنا -
مه‌لریمز بو درلو وقایع مؤسـفه ایله طـوپ
طولودر . »

ث - هونغ - تیه‌ن اسمنده بر ذات شویله
دیمشدر: « چئو سلاله‌سی دورنده نشر اولنان
وبتون سرخوشـلری اشد جزایه محکوم ایدن
امرنامه ، شبهه‌سز که پك شدتلی ایدی؛ فقط
بو مدهش ابتلادن حصوله کله‌جك باجمـله
نتایج کوزاوکنه آلنیر وبرحکمدارك، مملکت
وتبعه‌سنك منافعنی کوزه‌ته‌رك قنالغی کوکندن
قلع ایتمك آرزو ایتـدیکی تسلیم اولنورسه ،
بونده‌کی شـدتك حکمی نظرلرده اوفالیر .»

تون - شی - تنغ ایسـه دیمشـدرکه :
« شراب ، ازمنهٔ قدیمـه‌ده قربان آیینلرنده
ایچـیلیر ایدی . مؤخراً شراب ایچـمك
عادتی عائله‌لر میـاننده رواج بولدی . فقط

استعمالی بعض یورطی کونلرینه تعلیق ایدلمش
وسرخوش اولمامق شرط اتخاذ قلنمش ایدی.»
هیاسلاله سی زماننده وامپراطور (یو ـ وانغ)
ایام حکومتنده (۲۹۱٤ مقدم هجرت) ایلك
دفعه چینده معلوم اولان شرابی (یی) نامنده
برشخص اعمال ایتمشدر.

امپراطور، بویکی ایچکینك ماهیتنی اوکرنمك
ایستدی ؛ ایچدکدن صکره بویله برایچکینك
تبعه سی حقنده مخاطره لی اوله جغنی ملاحظه
ایتدی وبردها اعمال اولنمامسنی، عامله امر
وتنبیه ایلدی. فقط آزار آزار وکیزلیجه
شراب اعماله دوام اولندی و(۱۷۹۸ مقدم
هجرت) تاریخنده طوغری شراب ایچمك
اعتیادی او قدر تعمم ایتدی که امپراطور
(لی ـ وانغ) استعمال ایدنلری جزای اعدامه
محکوم ایدرك منعی جهتنه یورومکه مجبور اولدی.

شی ـ کنغ یعنی (کتاب الابیات) ده :
« شراب ایچن کیمسه لر، یاپدقلری افعالدن
بی خبردرلر.» دینلمشدر. کتاب الوقایع ایله
ینه کتاب الابیاتده شو فقره ذکر اولنمشدر :
« شراب بتون افعال قبیحه نك والده سی وبالجمله
سیئات احوالك مبدأ ومنشائیدر.»

(او ـ نه ی) سلاله سی دورنده قلمه آلنان
بروساله ده رجال حکومتدن (قائو ـ یون)
امپراطورك امر مخصوصی اوزرینه
اهالی یه خطاباً بربیاننامه نشر ایدرك هرزمان
ومکانده وبتون موجودات ومخلوقات میاننده،
اقوام وامه اك زیاده مضرتی طوقونمقله برابر
فضائل اخلاقیه نك اك مدهش بردشمنی شراب
اولدیغنی اعلان ایتمشدر.

چینجه محرر دیکر براثرده شو فقره
کوریلیر: « چوق شراب ایچمه ملیدر. چونکه
وجوده ضرری واردر، قانك قوتنی تنقیص
ایدر وداخل وجودده احتراق ایدن برآتش
کبی تأثیرات اجرا ایلر وبر چوق امراضك
تولدینه سبب اولور ؛ بلغم وصفرایی تزیید
ایدر . جکرلره، دماغه ، تأثیردن خالی قالماز ،
ایشه کوجه اقتدار براقماز ، قیی دعوت
ایدر . شارب خمر اولان کیمسه حدید المزاج،
اورکك وقورقاق اولور. بعض کره قان توکورر.
اشتهاسی قپانور . بعض کره ده نور بصردن
محروم اولدیغی واقعدر . شرابك نتایج
مؤسفه سی ایشته بونلردن عبارتدر.»

(وانغ ـ لای) نامنده کی ذاتده شویله
دیمشدر: « متعاقباً دوشکه یاتیلدیغی ایچون
بعض کیمسه لر اقشاملین ایچیلن شرابك
ضرری اولمیه جغی فکر سقیمنی بسلیورلر.
بوصورت درجه ده تأسفه سزا برخطادر .
چونکه حرارت سکر ، اویقو اثناسنده
دخی قان، رئه وکوزلر اوزرینه تأثیردن خالی
قالمدیغندن، کیت کیده امراض مهلکه ظهورینه
سببیت ویره جکی طبیعیدر .»

بوقاریدنبری سرد وبیان اولنان آراو معا-
لعاتك تدقیق وتفتیشندن نتیجه شو اولیورکه،

شرابك ماده‌سنده صوك درجه مهلك،یاقیجی بر آتش واردر واطبانك بیان و ایضاح ایتدكلری وجهله شراب ، وجودی تقویه ایده‌جك یرده جمله دمویه‌یه مجموعله آنی دوچارضعف ووهن ایتمكده‌در. بوندن‌ماعدا شراب دینلن مایع مكروه تدریجاً انسانك بالجمله اوصاف اخلاقیه وفضائل ذاتیه‌سنی محو وافنا ایدر. فی‌الواقع بودرلوایچكینك ممنوعیتی صوك درجه الزمدر .

جوامع شريفه ، ائمهٔ ومكتب خواجه‌لرى

جوامع شريفه‌، (لى - پاى - ظ)نك كافه‌سى طاش وياطوغله ايله بنا ايدلمشدر . جوامع شريفه، عموميتله چين اصولنده برطام ايله اورتلمش ايريلى اوفاقلى بنالر اولوب اطراف اربعه‌سنده بررواقى حاوى اوله‌رق مربعى برحولينك وسطنده انشا اولنمشلردر. بوحولينك كنارلرينه امام ، مؤذن وخطبانك اقامت وبيتوتتنه مخصوص حجره‌لر علاوه ايدلمشدر . تجديد وضوئه مخصوص چشمه وشادروانلر، عموميتله حوليلرك صاغ طرفلرينه بنا ايديلير.

جامع شريف بناسنك عبادته مخصوص اولان قسمى على الاصول مربعيدر. ديوارلرى خارجاً قرمزى بويا ايله تلوين ايدلمشدر . شرقه ناظر اولان مدخلنك اوزرينه وضع اولنان كوچك برلوحه‌ده چينجه ثو آن-سوئى، ثو آن - سوئى، ثوان - ثو آن - سوئى [اون بيك سنه، اون بيك سنه ، اون بيك كره اون بيك سنه]عباره‌سى مشهود اولور .

جامع شريفك دوشمه‌سى اوزرينه حصير وخاليلر فرش ايديلير . داخلى ديوارلرى بياضه تلوين ايدلمشدر. قرآن كريمدن استخراج ايديلان بعض آيات جليله، خط زرين ايله ويا قرمزى مركبله ايپك وياكاغد اوزرينه يازيله‌رق ديوارلر تزيين ايدلمشدر . جامع شريفك غرب جبهه‌سنده چينلولرجه (وانغ- يو - لو) تسميه اولنان محراب (١) قرمزى بويا ايله تلوين و تذهيب ايدلمشدر . محرابك صاغ جهتنده خطبه قرائتنه مخصوص بر منبروادر. منبرجهتنده ومحرابك بالاسنده خط زرين ايله بعض آيات قرآنيه تحرير اولنمشدر .

جوامع شريفه‌نك قبه‌سندن آشاغى طوغرى لامبه‌لر آويخته ايدلمشدر.

چينده بولنان جوامع شريفه‌يه مناره علاوه

[١] خطهٔ چينيه ، قبله‌گاه اهل ايمان اولان كعبهٔ مكرمه‌نك جهت شرقيه‌سنده بولنديغى جهتله بوراده مسكون اخوان دينمز اثناى صلاتده غربه توجه ايدرلر وبو جهتله اوراده بولنان جوامع شريفه‌نك محرابلرى ، استانبول جوامع شريفه‌سنك محرابلرينك عكسى اولمق اقتضا ايدر .

ایدلمامشدر. [۱]مؤذن یاجامع شریف قپوسنده ویا جامعی محیط اولان رواق داخلنده سیر ایده‌رك اذان محمدی‌یی تلاوت ایدر. جوامع شریفه ، محله خلقی طرفندن اداره ومحافظه اولنور. محله‌لره مخصوص مقبره‌لر دخی واردر. شوراسنی دخی علاوه‌ایده‌لم که، هرکس وصیت ایتدیکی محله دفن اولنه‌بیلیر.

بیوجك جوامع شریفه‌ده امام، خطیب ومؤذن نامارنده اوچ آخوند [۲] بولنور . بونلرك الك اهمیتلیسی امام اولوب جمعه نمازلرندن ماعدا اوقات خمسه‌ده اهالئ مسلمینه، فریضهٔ صلاتی ادا ایتدیرمکه مأموردر. امام اولان ذات کذلك محله‌ده وقوع بولان ختان وولیمه جمعیتلرنده وجنازه‌لرده حاضر بولنور. امامره عمومیله امام نامی ویریلیر. امامك هنکام غیبوبتنده ، خطیب کندیسنه وکالت ایدر. اکر خطیب امام وکالتنی ایفا ایده‌جك درجه‌ده صاحب معلومات دکل ایسه، محله معتبرانندن اهل بر کیمسه امام وکیلی اولور. خطیبه، امام‌الجمعه دخی دیرلر.

بونلردن بشقه هرجامع شریفده سیانو- آخوند یعنی کوچك آخوند دینلن جامع خدمه‌لری، قیملر و اهالی‌یه وعظ ونصیحت ایتمکه مأمور (ئو ئه‌ی ـ ظ) یعنی واعظ ویا شیخلر واردر. امام وخطیب اولان ذواتدن اهالینك طلب ایلدیکی مواد علم و عرفان وحسن حال وحرکتدر. بونلرك همان کافه‌سی متأهل کیمسه‌لردر. امام وسائره کبی جوامع شریفه‌یه‌مأمور ذوات محله اهالیسی طرفندن تعیین ومعاشلری تسویه اولنور . بونلرك مقدار معیشتلری اجرای وظیفه ایلدکلری محله‌نك اهمیتنه‌تابعدر. قانطونده برامام‌سنوی ایکی بیك، خطیب بیك، مؤذن ایسه‌یدی‌یوز اللی غروش راده‌سنده برمبلغ آلیر. بونلرك جمله‌سی برر صبیان مکتبی اداره ایدوب چوجقلره عربی وفارسی وچینجه تعلیم ایدرلر.

---

[۱] ابتدا مناره احداث ایدن ذات ، حضرت معاویه طرفندن مصرده والی بولنان اصحاب کرامدن مسلمه بن مخلف رضی‌اه عنهدر. دین‌اسلامله مشرف اولان بعض ممالك اهالیسی میاننده مناره احداث وبنا ایدلمامشدر. رمضان شریف کیجه‌لری وسائر لیالئ مبارکه‌ده مناره‌لرده قندیل ایقادی دیدنهٔ دیرینهٔ سلطنت عثمانیه‌دندر . شویله‌که جنتمکان سلطان احمد خان اول زمان سلطنتلرنده(۱۰۱۲) قوجه مصطفی پاشا تکیه‌سی سجاده نشینی اولان شیخ حسن نجم‌الدین افندی مولود شریف لیلهٔ مبارکه‌سنده مناره‌یی قندیل ایله دوناتمق معتادی اولمغله سلطان مشارالیه حضرتلری طرفلرندن استحسان اولنوب موجب محظوظیت شهریاری‌اولمش وایام‌مبارکه‌ده بالعموم مناره‌لرده ایقاد قنادیل فرمان بیورلمشدر.

[۲] مغول سلاله‌سی دورنده امامره تاشمان (دانشمند) دینلیر ایدی . منغ سلاله‌سی دورنده امامارك عنوانی مان ـ لا (ملا) ایدی . فی زماننا بونلره آخوند دینلمکده‌در . عالم وعلما تعبیرلری چین مسلمانلری آره‌سنده همان بیلنمز درجه‌ده بر تعبیردر . چینده مفتی وقاضی‌اولمدیغی کبی اوراده‌کی اسلاملرك رئیس مذهبی‌ده یوقدر . هرجامع شریفك اداره‌سی آیریدر .

بوكا مقابل سنوى يتمش بش الى يوز يكرمى غروش وادەلرنده براجرت تدريسيه آليرلر. تكفين وتدفين ايچون برشى آلمغه حقلرى اولمازسەده وفات ايدن كيمسەنك عائلەسى صاحب ثروت ايسه هديه ناميله وهمان اكثريتله كنديلرينه برمقدار مبلغ اعطا ايدرلر.

جوامع شريفەيه مأمور اولان ذواتدن هرهانكى بريسى، بشقه برمسلكه داخل اولمق اوزره ترك مأموريت ايتمك صلاحيتنى حائزدر وبونلرك جملەسى بر جماعت حالنده ياشامزلر. چينده تكيه وزاويه احداث اولنمامشدر. هرامام وهرمؤذن جامع شريف داخلنده كنديسنه تخصيص ايدلمش اولان حجرەده بيتوتت ووظيفەسندن آلديغى معاشله كنديسنى اعاشه ايدر. وظائف مودوعەسنى ايفا ويا عدم ايفا ايلديكندن طولايى يالكز محله معتبرانى طرفندن مسئول طوتيليرلر. امامك بعض ولاياتده محله اهاليسى اوزرينه اولدقجه حكم ونفوذى جارى اولوب حقى اوامر شرعيەنك اجراسنده مسامحەلرى كوريلنلرى جزاى نقدى يه محكوم ايده بيليرلر. مع مافيه بو حكم ونفوذ اودرجه عظيم دكلدر. چونكه اهاليدن بركيمسه، كنديسنه عدم اطاعت كوستردىكى حالده اوكيمسەيى، حكومت محليەيه اخبار وآندن شكايت ايتمكدن بشقه برصلاحيتى يوقدر. قانطون كبى ديكر بعض ولايتده ائمەنك اقتدارلرى صرف معنويدر. شو قدركه، تحت ادارەلرنده بولنان محلات اهاليسندن برينك سوء حركتى مشهودلرى اولور ايسه، اولا منسوب اولديغى عائله رئيسنه وقوع حالى بيلديررلر. بوندن برنتيجه حاصل اولمديغى تقديرده محله معتبرانى كيفيتدن خبردار ايديليرو بووجهله احوال غيرمرضيەيه نهايت ويريلير.

جوامع شريفه مأمور ومستخدميننك قيافتلرى سائر اهالينك قيافتلرينه بكزر. يالكز اداى صلوة زمانلرنده آرقەلرينه بياض جبه اكسا ايدرلر وباشلرينه عرقيه كيوب اوزرينه صاريق صارارلر.

تركستان شرقيده، مفتى وقاضى مثللو، احكام شرعيه اجراسنه مأمور ذوات موجوددر. طرق مختلفه دروېشاننه مخصوص تكايا وزوايا انشا ايدلمشدر. بورالرده بولنان جوامع شريفه عموميتله طوغلەدن بنا ايديلير. بونلرك كرك اصول معماريه وكرك ترتيبات وتزيينات داخليەجه، ممالك سائرۀ اسلاميەده انشا ايديلان جامعلردن هيچ فرقى يوقدر.

كتب اسلاميه

چين اسلاملرينه مخصوص كتب دينيه ، چين علمای اسلاميه‌سی طرفندن تأليف ونشر ايدلمكده ايسه‌ده (قو آن - ى) واليسی (چو - چون) نامنده بری طرفندن كتب مذكوره طبعنده قوللانيلان استره‌ئوتيپی [١] لوحه‌لری احراق اولنه‌ليدنبری كتب مذكوره‌نك عددی تناقص ايتمشدر (١١٩٧)

تاڭن سلاله‌سنك ابتدای دورنده كتب اسلاميه‌نك مقداری اوقدر آز ايدی كه ايمپراطور بوندن طولايى (هـان - له‌ن) انجمننه كراتله شكايانده بولندی. ١٠٨٩ سنه‌سی ايمپراطور (قان - هی) برای صيدوشكار (لی - شه‌ن) ده بولنوركن ، بر جامع شريفده موجود كتب عربيه نظر دقتی جلب ايتدی وكتب مذكوره حقنده كندوسنه بيان معلومات ايتمسنی امامدن التماسدن ايلدی. فقط امام لسان عربه واقف اولمديغنی درميان ايلدی. بوندن اوچ سنه صكره رجال حكومتدن بر اسلام ايمپراطوره عربی العباره برچوق مؤلفات اعطا ايتمكله مشاراليه بونلرك چين لسانته نقل وترجمه‌سنی مأمورين عائده‌سنه حواله ايلدی. لكن بونلرك ترجمه‌سنی درعهده ايده‌جك كيمسه بولنه‌مديغندن بوندن دخی بر نتيجه حاصل اوله‌مدی.

١٩٠٦ سنه‌سی ايمپراطور (قان - هی) ممالك چينيه‌ده موجود اولان مطبوع وغير مطبوع بالجمله مؤلفاتك اساميسيله خلاصهٔ مندرجاتلرينك جمع وتلفيق اولنمسی خصوصلرينی (هـان - له‌ن) و (لی - پو) انجمنلرينه حواله ايلدی . نتيجهٔ تحريات وتدقيقاتده ، كتبخانهٔ ايمپراطوريده كليتلی مقدارده مؤلفات عربيه موجود اولديغی وبونلردن

[١] روجه‌ده صلب وقاتی معناسنه اولان (ستره‌ئوس) ايله حرف معناسنه كلن (تيپوس) كلمه‌سندن مركب اولان بواسم، مطبعه حروفاتی واسطه‌سيله ترتيب اولنان بر صحيفه‌نك، اجسام صلبه‌دن بريله ، يكپاره قالبنی آلمق صنعتنه ويرلشدر . (استريوتيپ) .

قسم اعظمنك هنوز چین لساننه ترجمه ایدلمدیکی اکلاشیلدی .

چینده اسلاملر طرفندن طبع ایدلمش اولان کتب دینیه‌نك الك قدیمی ١٠٥١ سنه‌سنده (ثوه‌ی - تای - این) نامنده‌کی ذات طرفندن تألیف ایدلمشدر. آندن صکره طبع ونشر اولنان کتاب قبله‌نمای مذهب صاف وحقیقی دیمك اولان (ثه‌ن-چه‌ن-چ-نان) نامنده واون جلددن مرکب اولوب ١٠٧١ سنه‌سنده (یون-نان) ولایتی اهالیسندن یوسف (ما - ثوه‌ن - یه‌ن) نامنده‌کی ذات طرفندن تألیف اولنمشدر . یوقاریده ذکری سبق ایدن سیداجل سلاله‌سندن اولدیغنی ادعا ایدیلن بوذات برعنوان فخری استحصال ایتمك قصدیله اثرینی ایمپراطور (قان- هی)یه اتحاف ایلدی .

بو اثرده هرنه‌قدر احکام جلیلهٔ شرعیه بیان ایدلمك ایستنلمش ایسه‌ده وضوح وصراحت، افکار عالیه واسلوب افاده همان مفقود اولدیغنده علمای اسلامیهٔ چینیه متفقدرلر . وقوعات تاریخیه‌یه متعلق خطالره اثر مذکورك همان هر صحیفه‌سنده تصادف اولندیغی کبی قرآن عظیم الشانك تفسیرنده دخی برچوق سهو ارتکاب ایدلمشدر .

چین اسلاملری آره‌سنده علم وفضلی ایله شهرت عظیمه صاحبی اولان ذات (نانکن) ولایتنده تولد ایدن (لیو-ثه-له‌ن) در . [١] عالم مشارالیه اون ایکنجی عصر هجری ابتدالرینه طوغری بر چوق مؤلفات مفیده نشرینه ابتدار ایلدی که باشلوجه‌لری شونلردر : تیه‌ن - فان-چ - شه‌ن -ثی - لو (سیرنبی) نامنده ١٣٠٠ صحیفه‌لك بر اثر ؛ تیه‌ن - فان - تیه‌ن - لی (مذاهب اسلامیه آلتی جلد) : او - قون - ثی - بی (شرائط اسلام برجلد) ؛ سه‌ن - چه‌ن - ثی - بی (عقائد اسلام) ؛ تیه‌ن - فان -ثه-مو (الفبا واصول لسان عربی) . - الخ .

عالم مشارالیهك بالجمله آثاری غایت مقبول اولدیغی کبی عین زمانده چین ادبیات اسلامیه‌سنك دخی الك مکمل بر محصولیدر. بونلردن صکره وجوده کلن آثارك همان کافه‌سی ، مشارالیهك محصول افکاری اولان اثرلرینك لطافتسز ووضوع افاده‌دن عاری برر تقلیدندن عبارت قالیر . لیو - ثه حقیقةً دهاتدن بری اولوب مؤلفاتندن برینك مقدمه‌سنده : « کتب متنوعه‌نك مطالعه‌سنه

---

[١] لیو-ثه‌نك عربجه اسمنه مع التأسف وقوف حاصل اولمدی . مشارالیه مطالعه ایلدیکی مؤلفات اسلامیه‌نك باشلوجه‌لری شونلر اولدیغنی بیان ایتمشدر: تفسیر قاضی، تفسیر زاهدی، مرصاد، لوایح، تبصیر، کافی، هدایه، شرح الوقایه ، مختصر وقایه، اصول الفقه ، چهار فصل ، مهمات ، عمده ، خطاب ، مقصود، امینیه، مجموعهٔ خام، صلات مسعود، سعادت، سراج الحلوص .. الخ

آلتی سنه وقف وجود ایلدم . التی سنه
ظرفنده بتون مؤلفات اسلامیه‌یی تدقیق
ایتدم . بودا مذهبنه دائر کتابلرك
کافه‌سنی اوچ سنه‌ده اوقومغه موفق اولدم .
تائوزه دیننه دائر اولان اثرلر برسنه‌ده تمام
اوقوندی . مذاهب نصارایه دائر یوز اوتوز
یدی عدد اثر مطالعه ایتدم . چینك هر طرفنی
طولاشدم. نه‌طرفه کیتسه‌م کتابخانه‌لری زیارتله
دین مبینمزه متعلق آثاری تحری ایدردم .»

لیو - نه‌نك آثار مقبوله‌سندن ماعدا ،
اون ایکنجی عصر اوائلنده (پکین)ده ترجمانلق
وظیفه‌سنی ایفا ایدن (نه‌ن - به‌ی - نغائو)نك
یئو - مه‌ن - شی - بی (احمی وبنالره مخصوص
علم حال) نامنده‌کی اثریله (ما - ظ - چان)
نامنده‌کی ذاتك سینو - چه‌ن - مون - اینی
(عبادات دینیه‌یه باشلایانلره مخصوص مدخل)
اسملی مذهب حنفی‌یی وغایت واضح برصورتده
بیان ایدن اثر مکملی؛ ما - هه‌ی - قونك،
تا - هوا - ئون - قونه‌ی (کافهٔ مخلوقاتك
رجوع عمومیسی) ؛ (ما - فو - نای)ك ،
هووی - هووی - یائو - یو (چین اسلاملرینه
الزم اولان تعلیمات) وسه‌ن - بونه‌ن - لو - ته‌ن
(ایمانك ارکان اصلیه‌سی)ناملرنده‌کی اثرلری؛
(ما - قی - یون)ك، ژن - لی - نه - یائو (انسانه
الزم اولان مذهبلر) آدلی اثری چینده
بولنان ایادی مسلمینده کاملاً موجوددر .

تمام

فیئآتی ٥ غروشدر.

